

OSMANLILAR'DA BATILI ANLAMDA
RESMİN GELİŞİM EVRELERİ

Ayşe Dilek ERKARA
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-1995

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

OSMANLILAR'DA BATILI ANLAMDA
RESMİN GELİŞİM EVRELERİ

Ayşe Dilek ERKARA
(Yüksek Lisans Tezi)

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Eskişehir-1995

ÖNSÖZ

Bu araştırmada Osmanlılarda Batılı Anlamda Resmin Gelişim Evreleri ele alınmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde, İşlâm'da Resim, Osmanlılar'da Batılı Anlamda Resmin İlk Örnekleri ve Gelişim Evreleri ve O Dönemde Türkiye'ye Gelen Yabancı Ressamlara, ikinci bölümde ise İlk Ressamlarımız, İlk Sergilerimiz, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Kuruluğu ve Osmanlılar'da XIX.yüzyıl Resim Anlayışına yer verilmiştir.

Bu araştırmanın her aşamasında yardımlarını gördüğüm danışmanım Sayın Prof.Oya Kınıklı'ya ve katkılarından dolayı Yrd.Doç.Halil Türker'e, Öğr. Gör.Bahar Cantürk'e ve Arş.Gr.Zafer Özer'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

İSLÂM'DA RESİM VE OSMANLILAR'DA BATILI ANLAMDA RESMİN İLK ÖRNEKLERİ

1. İSLÂM'DA RESİM	3
2. OSMANLILAR'DA BATILI ANLAMDA RESMİN İLK ÖRNEKLERİ	5
3. LÂLE DEVRİ VE SONRASINDA RESİM SANATINDAKİ GELİŞMELER	10
4. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE TÜRKİYE'YE GELEN YABANCI RESSAMLAR	17

İkinci Bölüm

İLK RESSAMLARIMIZ VE BATILI ANLAMDA
RESMİN GELİŞİM EVRELERİ

1. İLK RESSAMLARIMIZ	46
2. SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ'NİN KURULUŞU	77
3. İLK RESİM SERGİLERİ	79
4. 19.YÜZYIL OSMANLISINDA RESİM ANLAYIŞI	82
SONUÇ	83
EKLER	
TANIMLAR	85
RESİM DİZİNİ	86
FAYDALANILAN KAYNAKLAR	88

ÖZET

Osmanlılara Batılı anlamda resmin girmesi ilk Fatih Sultan Mehmet dönemine rastlar. Fatih döneminde İstanbul'a yabancı ressamlar getirilmiş ve bunlar çeşitli eserler vermişlerdir. Fatih devrinin bu hoşgörülü ve yeniliğe açık tutumu II. Beyazıt zamanında dini taassubun artması nedeniyle durmuştur.

Fatih'ten sonra sanatta batılılaşma süreci ikinci kez ve gerçek anlamda Lâle Devriyle olmuştur. O dönemdeki siyasi gelişmeler, Osmanlı devletini dışa açılmaya, daha doğrusu Batıya yönelmeye zorlamıştır. Batı ile olan bu ilişkiler sonucu Osmanlı devletinin siyasi hayatı ve idari örgütlerinde olduğu kadar, toplumsal ve kültürel varlığında da yavaş yavaş değişimler olmuştur. Asıl maksat ve amaç olmadığı halde yenileşme hareketleri, Osmanlılarda sanatı etkilemiş ve yenileşmenin gelişmesinden daha geniş oranda Batı sanatı Osmanlı'ya girmiştir. Batı resminin kendine özgü olan derinlik, uzaklık, gölgeleme, tonlama, kütle, hareket, kişilik gibi nitelikleri Osmanlı'da birbirinden bağımsız olarak vurgulanmış; ancak XIX.yüzyılın ikinci yarısında Batı resminin kuralları olarak tümüyle ele alınmış ve tuval üzerine yağlıboya tekniğinde tablolar yapılmıştır.

Bu süreç içerisinde batılı ressamalar Türkiye'ye gelerek resimler yapmaya başlamışlar, Türklerden de Mühendishane ve Harbiye Mektebi'nden mezun olanlar Paris'te eğitim ve öğretim için kurulan Mekteb-i Osmaniye'ye gönderilmişlerdir. Bunların içinde resme ilgisi olanlar Paris'te meşhur ressamaların atölyelerinde veya Paris Güzel Sanatlar Okulu'nda resim eğitimi almışlardır. Bunlardan Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tefvik Paşa, Hüsni Yusuf, Servili Ahmet Emin, Süleyman Seyid, Şeker Ahmed Paşa ve Osman Hamdi ilk akla gelenlerdir.

Bunlardan başka İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Avni Lifij, Sami Yetik, Ruhi Arel, Namık İsmail, Mehmet Ali Laga, Halil Paşa, Hasan Vecih Bereketoğlu gibi ressamlarımız da Türk resim sanatının gelişmesinde önemli rol oynamışlardır.

Türk resim sanatında minyatürden Batılı anlamda yağlıboya resme geçiş bu süreç içerisinde olmuştur. Batı biçimindeki resim önce kitap resimlerinde etkisini göstermiş, sonra seyircisini saray dışında da bulabilen duvar resimlerine dönüşmüştür.

Bu dönem toplumsal ve kültürel koşullar altında sanatta yeni bir anlayışa geçmenin bir gerileme değil, kaçınılmaz bir değişim olduğunu göstermektedir.

ABSTRACT

It is the Fatih Sultan Mehmet's era when painting, in Western sense, was handled among the Ottomans. In Fatih's period, some foreign painters came to İstanbul and they produced various works of art. That modest and renovative attitude of the Fatih era has stopped due to the increasing religious fanaticism in Beyazıt II rein.

Following Fatih, the westernization process in art, for the second time and its real sense, has started with Lâle Era. The political conditions of that era has forced the Ottoman empire to become renovative and, indeed, to direct itself towards west. As a result of the relationships with west, some gradual changes have been seen both in the political life and in management institutions of the Ottoman empire and also in its social and cultural existence. Although the renovation movements were not the main objective, they affected art in the Ottomans and, more than the development of renovation, western art has been integrated into the Ottomans.

The characteristics of western painting such as depth, distance, overshadowing, tone, block, movement and personality, have been seen as independent of each other in the Ottomans. However, in the second half of the 19th century the rules of the western painting were treated as a whole and some paintings were created by applying the oil painting technique on canvas.

Throughout that process, western painters have come to Turkey and started their paintings. Among the Turkish painters, those who have graduated from Mühendishane and Harbiye were referred to Mekteb-i Osmaniye which was established for education in Paris. Some of those who were interested in painting had their painting education in the studios of the famous painters in Paris or in Paris Fine arts School. Among those are Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tevfik Paşa, Hüsnü Yusuf, Servili Ahmet Emin, Süleyman Seyid, Şeker Ahmet Paşa and Osman Hamdi.

A part from those Turkish painters like İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Avni Lifij, Sami Yetik, Ruhi Arel, Namık İsmail, Mehmet Ali Lapa, Halil Paşa, Hasan Vecih Bereketoğlu have also played a significant role in the development of Turkish painting art.

In Turkish painting art, the transition to oil painting in the western sense from miniature has taken place within this process. The painting in the western sense has been influential first in the book illustrations and then has transformed into the frescos that can find potential audience outside the palace.

That particular era has shown us that having a new understanding of art under certain social and cultural circumstances was not a regression, rather it was an inevitable transformation.

GİRİŞ

Türk resminde, kökünü islam geleneğine dayamış bir minyatür sanatından batı anlamında tuval resmine geçiş birdenbire olmamıştır. Ülkemizde XVII.yüzyıldan sonra batılılaşmayı beraberinde getiren siyasal ve ekonomik koşulların zorladığı bir kültür değişimi yaşanırken, batı dünyasından aktarılan yeni bir sanat anlayışının özümlemesi yaklaşık yüzelli yıllık bir süreyi gerektirmiştir.

Osmanlı yöneticileri devlette kuramsal batılılaşmaya öncelik tanırken, yeni bir sanat anlayışının yerleşmesine dolaylı olarak yol açmışlardır. XVIII.yüzyılın ortalarından sonra birbirini izleyen yenilikçi Padişahların bilinçli atılımları ülkede batı bilim ve kültürünün tanınmasını sağlamış ve önceleri saray çevrelerinde etkisini gösteren bu girişimlerin sonucunda, saray dışı çevrelerde de yeni ilgiler ve gereksinimlere yönelik bir sanat ortamı oluşmuştur.¹

Batılı anlamda resim, Osmanlılarda ilk kez Fatih Sultan Mehmet döneminde Türkiye'ye gelen Avrupalı ressamlar tarafından yapılmıştır. Batılı anlamda resmin geniş kitlelerce benimsenmesi ise XVIII. yüzyıldan sonradır, o dönemde Türkiye'ye

¹ Nejad DİYARBEKİRLİ ve diğerleri, "Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No.342, B.1, Ankara, 1993, s.442.

gelen Avrupalı ressamlar batılı anlamdaki resim sanatının benimsenmesinde etkili olmuşlardır. XIX. yüzyıl Padişahlarının yabancı ustalara portrelerini yaptırdıklarında bir gerçektir. Tuval resminin yaygınlaşmasında büyük katkıları olan II. Mahmut portresini yaptırıp Bab-ı Ali'ye ve tüm devlet dairelerine astırmıştır.

Tanzimat'ın ilanından sonra yeni bir evreye erişen batılılaşma etkinliklerinin içinde gerek kurumlarda, gerekse kültür ortamındaki hızlı değişimler, batı anlamındaki resmin geniş çevrelere yerleşmesini sağlamıştır.

XIX.yüzyıl ressamları içinde, batıya yönelik yeni resim anlayışının güçlü temsilcileri, Paris'e öğrenime gönderilenlerdir. Yurt dışına gönderilen sanatçıları yönlendiren Sultan Abdülaziz'dir. İlk kez 1867 yılında Paris, Londra ve Viyana'ya giden Abdülaziz, 1867 Paris Dünya Fuarına katılmış, sergiler gezmiş ve Avrupa sanatına duyduğu ilgi sonucu, bir çok Avrupalı sanatçıyı sarayına davet etmiş, saray koleksiyonları için tablo satın almıştır. Türk sanatçıları'nın Avrupada eğitilmesi gereğine inanan Abdülaziz, bu amaçla Paris'te Mekteb-i Osmani'yi kurdurmuş ve yurt dışına sanat eğitimi için öğrenci göndermiştir.

Bu gelişmeler sonucunda sanat eğitime yönelik kurumsallaşma gereksinimi doğmuş ve 1883 yılında Osman Hamdi Bey'in önderliğinde kurulan Sanayi-i Nefise-i Şahane ile batı anlamında akademik eğitim kurumlaşmıştır. XX.yüzyılın başlarında Avrupa'ya gönderilen sanatçılar Türk resmine daha yenilikçi akımlar getirmişlerdir.

Cumhuriyet dönemine kadar, belli çevrelerde sınırlı kalan kültür değişimi, ancak Cumhuriyet döneminde gerçek bir devlet politikasıyla, ülke düzeyine yayılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM'DA RESİM VE OSMANLILARDA BATILI ANLAMDA RESMİN İLK ÖRNEKLERİ

1. İSLAM'DA RESİM

Sanat ürünleri toplumların sosyal, kültürel, ekonomik, teknik ve dini inançları doğrultusunda şekillenmiştir. Bu doğrultuda Osmanlının resim sanatı Avrupa sanatı çizgisinde gelişememiş, farklı sosyal ve kültürel yapı gereği batı sanat dünyasının estetiğine uygun ürünler vermemiştir. Dini taasuptan ötürü resim, insan figürlü çini kaplamalarda ve yazma kitapların yapraklarında görülen, metnin anlaşılmasını kolaylaştıran minyatürlerle sınırlı kalmıştır.¹

---

¹ Bkz.: Gürsel RENDA-Turan EROL, "Sunuş", BAŞLANGICINDAN BUGÜNE ÇAĞDAŞ TÜRK RESİM SANATI TARİHİ, C.I, İstanbul, 1980, s.11.

"Aslında, Kur'an-ı Kerim de "resim yasağı" diye bir kural, bir ayet söz konusu değildir."²

"Kur'an'ın yasakladığı putlardır. Fakat cahiliye devrinde Arap toplulukları tasviri puttan ayıramayıp, biçim verme yeteneğinde tabiat üstü bir gücün bulunduğu inanarak tasvire tapmışlardır. Bu yüzden Kur'an da biçim verme (savvara) ve yaratma (bara'a) aynı anlama gelir ve "yaradan" a (al-bari), "musavvir" (tasvir yapan ressam) denir. Sonradan Hadis'le İslam dininin resim konusundaki görüşü tam bir aydınlığa kavuşmuştur."³

Hadis, Hz.Peygamberin yasa değeri taşıyan sözleridir, resmin yasaklanması da Hadis'le IX. yüzyılda olmuştur.

"Buhari'nin bir hadisinde canlı varlıkların resimlerini yapanların (musavvirlerin) Allah'la boy ölçüşmeye kalkıştıkları için kötü kişiler oldukları, bu gibilerin kıyamet günü yaptıkları tasvirlerle can vermek zorunda bırakılacakları ve can veremedikleri içinde cehennem azabı çekecekleri ileri sürülmüştür."⁴

"Bu Hadis'e, 922 yılında ölen Muhammed Cerirüt Tabari; "Buradaki musavvirlerden (resim yapan, ressam) maksat tapınmak için resim ve heykel yapanlardır." sözü ile açıklık getirmiştir."⁵

"Cansız nesnelere bitkiler Hadis metinlerinde resim yasağının dışında kalırlar. Buna göre Fıkıh bilginleri, figürlerin başlarını koparmak ve bozmak yoluyla resimlerin canlanma tehlikesinin önlenebileceğini ve bunların evlerde tutulmasında bir sakınca olmadığını açıklamış, halı üzerine yapılan insan ve hayvan resimleri de, bunların üzerine oturulup basıldığı için zararsız sayılmıştır. Bütün bu metinlerde puta tapma

² Fahir AKSOY, "İslâm'da Resim Yasağı ve Osmanlılar", GÖSTERİ, C.I, B.1, İstanbul, s.81.

³ Mazhar Şevket İPŞİROĞLU, "İslâm'da Resim Yasağı ve Sonuçları", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No.137/14, İstanbul, 1973, s.23.

⁴ Fahir AKSOY, a.g.e., s.81.

⁵ Gürsel RENDA-Turan EROL, a.g.e., s.11.

kaygısının ağır bastığı ve canlı varlıkların tasvirine açık kapı bırakılmadığı görülmektedir." ⁶

Daha sonraki yıllarda gerek puta tapma tehlikesinin yeniden tekrarı göz önüne alınarak gerekse hadislerin yorumunda hataya düşmekten korkularak, yorumlarda bir değişme meydana getirilmemiştir.⁷

Ancak değişen zaman ve değişen toplumsal koşullar, bilim ve teknolojiadaki gelişim süreci içerisinde resim, tarihsel gelişmenin getirdiği bir zorunluluk olmuştur. Bugün Türkiye'de resim dar bir çevrenin ayrıcalığı olmaktan çoktan çıkmış, geniş çevrelerce benimsenerek yaşamımıza girmiştir. Artık kimse resmin yüzyıllar boyu yasaklandığını düşünmüyor bile, bu gelişme, sanatçıların İslam düşüncesiyle hesaplaşmaları sonucunda değil, tersine çağdaşlaşma süreci içinde pek doğal olan ve böyle olduğu içinde kendini topluma kabul ettiren bir gelişmedir.⁸

2 . OSMANLILARDA BATILI ANLAMDA RESMİN İLK ÖRNEKLERİ

Osmanlılara batılı anlamda resmin girmesi ilk Fatih Sultan Mehmet dönemine rastlar. Osmanlı Padişahları arasında fikir ve vicdan özgürlüğüne yer vermesiyle dikkati çeken Fatih Sultan Mehmet, Avrupa sanat ve ilmini memlekete sokmak ve gelişmeye engel olan dini taassubu ortadan kaldırmak isteyen ileri fikirli bir yapıya sahiptir. Fatih, doğudan ve batıdan, fikir ve sanat adamlarını davet ederek İstanbul'u bir kültür ve sanat merkezi haline getirme çabalarına girişmiş, o zamana kadar hoş karşılanmayan insan resimleri ve Padişah portreleri ilk kez bu dönemde yapılmıştır. Yine bu dönemde Avrupa'yla siyasi ilişkilerin yanı sıra kültürel ilişkiler de gelişmiştir.

⁶ Mazhar Fuat İPŞİRLÖĞÜ, a.g.e., s.23.

⁷ Bkz.: Yaşar İLİKSİZ, "İslâm'da Resim", İZLENİM, No.11 (1993), s.21.

⁸ Bkz.: Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU ve diğerleri, "Çağdaş Düşünce", Ada Yayınları, İstanbul, 1987, s.149.

Fatih döneminde İstanbul'a yabancı ressamalar getirilmiş ve bunlar çeşitli eserler vermişlerdir. Fatih 1463'ten önce, o zaman İstanbul'daki Venedik Elçisi Michieli vasıtasıyla, Matteo de Pasti'ye halen Paris madalya koleksiyonunun da bulunan, bir yüzünde kendi rölief portresi, diğer tarafta üç kartal başı bulunan bir madalya yaptırmıştır.⁹

"Constanza da Ferraro da Fatih'in bir başka madalyasını yapmıştır. Madalya'nın bir yüzünde Fatih'in portresi, arkasında ise at üzerinde Fatih ve bir tepe üzerinde Fatih Camii görülmektedir. Bu madalya'nın aslı Berlin Müzesinde, bir kopyası da Paris'de G.Drayfüs'ün koleksiyonundadır."¹⁰

"Fatih'in Topkapı Sarayı'nda bulunan bir portresi de bu sanatçıya atfedilmektedir. 1470 tarihini taşıyan bu portre 22x26cm büyüklüğündedir."¹¹

"Bunlardan başka, Fatih'in Bertol do di Giovanni tarafından yapılmış bir madalyası daha bulunmaktadır."¹²

Fatih'in Bellini'yi daveti de Osmanlılar'ın batılı anlamda resimle tanışmaları açısından son derece önemlidir.

Fatih, 1 Ağustos 1479 yılında bir musevi ile gönderdiği mektupta Venedik dükasını, çocuklarından birinin düğününde bulunması için İstanbul'a davet etmiştir. Bu mektupta ayrıca, çeşitli resim ve özellikle portre yapmakta usta bir sanatçının da beraberinde gelerek Saray'da çalışmasını arzu ettiğini bildirmiştir.¹³ Venedik Dükası hükümet işlerinin kendisini çok meşgul ettiğini, bu nedenle gelemeyeceğini bildirmiş

⁹ Bkz.: Acar ÇAĞLAR, "Fatih ve Bellini", ANKARA SANAT, C.VII, B.58, Ankara, 1972, s.12.

¹⁰ Nigar ANAFARTA, "Topkapı Sarayı Padişah Portreleri", Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1966, s.5-6.

¹¹ Celal Esad ARSEVEN, "Türk Sanatı Tarihi", Milli Eğitim Basımevi, C.III, İstanbul, ?, s.92.

¹² Nigar ANAFARTA, a.g.e., s.6.

¹³ Bkz.: Yeni İnsan, "Belliniler", C.IV, 1966, s.19.

ve Venediğin o zamanda en meşhur ressamlarından olan Gentile Belliniyi Padişaha tavsiye ederek İstanbul'a göndermiştir.¹⁴

1479 yılının Eylül sonunda İstanbul'a gelen Bellini 1480 yılının sonuna kadar burada kalmıştır. Bellini İstanbul'da ikameti sırasında şehrin bazı önemli binalarının, o zamanki kıyafetlerin, Şeyhzadeler'in ve Fatih'in portrelerini yapmıştır.

"Fatih Sultan Mehmet'in halen Londra'da National Gallery'de bulunan, Bellini tarafından yapılmış portresi 25 Kasım 1480 tarihini taşır. Bu portre'de Fatih, çok hasta ve yaşından daha ihtiyar görünüşlüdür. (Resim:1) Bellini'nin İstanbul'da yaptığı diğer eserlerden bir elçi kabulünü gösteren büyük bir tablosu Louvre'da "Bir Solak" ve "Bir Kadın" portresi British Museum'da, 1905 yılında bir koleksiyoncu tarafından İstanbul'da satın alınan suluboya "Katip" Portresi ise Boston'da Mrs Gardner koleksiyonunun da bulunmaktadır."¹⁵

"Bellini'nin yaptığı bu resimlerin saraydan nasıl çıkarıldığı ve yabancı memleketlere nasıl gittiği hakkında tam bir bilgi yoktur. Bellini'nin eserleri o zamanki Türk nakkaşlarının yani ressamlarının dikkatini çekmiş ise de ananeden ayrılmayarak minyatüre devam etmişler, içlerinden bazıları da Bellini tarzında portreler çalışmışlardır. Sinan Bey, Şebli Zade Ahmet gibi ressamlar eski minyatür geleneğinden ayrılarak portreler yapmışlardır. Topkapı Sarayında Fatih'in Sinan Bey tarafından yapılmış bir portresi bulunmuştur."¹⁶ (Resim 2)

¹⁴ Bkz.: Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.92.

¹⁵ Nigar ANAFARTA, a.g.e., s.8.

¹⁶ Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.92-94.

Resim 1: *Gentile Bellini, Fatih Sultan Mehmed*

Resim 2: *Sinan Bey'in Fatih Portresi*

Fatih devrinin bu hoşgörülü ve yeniliğe açık olan tutumu resmin eski nakış geleneklerinden uzaklaşarak bir rönesansa gitmesi ve natüralizme yaklaşması, Fatih'in oğlu II. Beyazıd zamanında dini taassubun artması nedeniyle durmuştur. 16.yüzyıldan itibaren yine İran'lı ve Türkler'in görmeye alışmış oldukları minyatür ananelerine dönülmüştür. Bu dönemde Sarayda kurulan Nakkaşhane'ye dışarıdan pek çok sanatçı getirilmiştir. Resimlendirilen eserlerde Batı ile olan ilişkilerin kesildiğini ve çağdaş Doğu minyatür okullarının etkisini sürdüren bir resim tarzının benimsendiği görülmektedir.

1533 yılında Belçikalı Peter Coeck, 1557 yılında Melchior Lorich isimli sanatçıların İstanbul'a geldikleri bilinmektedir. Yine bu zamanda Jerome Hopfer portre şeklinde, Daniel Hopfer de at üzerinde Kanuni'nin resmini yapmışlardır. Peter Coeck'un, birbirinden Türk kıyafetinde giyimli karyatidlerle ayrılmış on kısım halinde yaptığı resimler o devir İstanbul'unun yapı ve giyim özelliklerini gösterir nitelikte dökümanter eserlerdir. Flensburg'lu Melchior Lorich'de 1557 yılında, Busbecq'in elçilik heyeti ile İstanbul'a gelmiş ve 1561 yılında Viyana'ya dönmüştür. 1559 yılında, Kanuni Sultan Süleyman'ın biri portre, diğeri ayakta ve arkasındaki kapıdan Süleymaniye Camii görünen iki resmini yapmıştır. İstanbul'da yaptığı portreler arasında Hürrem Sultan'ınki de bulunmaktadır. Burada kaldığı sürede şehrin eski eserlerini ve halk hayatını inceliyerek etüdler yapmıştır.¹⁷ (Resim 3)

3. LÂLE DEVRİ VE SONRASINDA RESİM SANATINDAKİ GELİŞMELER

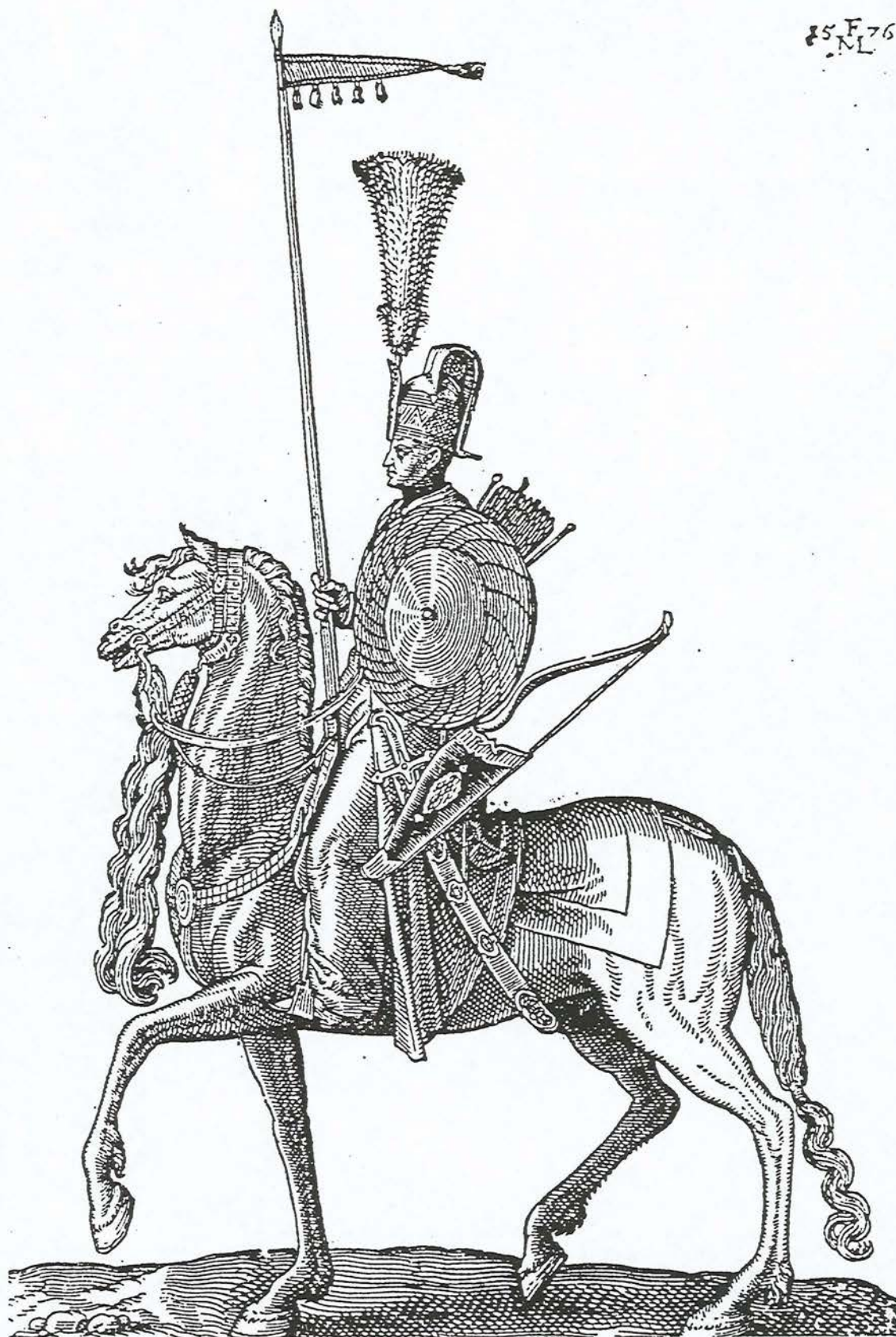
"Fatih'in batılı sanatçıları memlekete davetiyle başlayan sanatta batılılaşma süreci ikinci kez ve gerçek anlamda lale devriyle olmuştur."¹⁸

"XVII. ve XVIII. yüzyılların siyasi olayları, Osmanlı Devletini dışa açılmaya, daha doğrusu batıya yönelmeye zorlayınca, toplumsal ortamda olduğu gibi sanatta da değişiklikler belirmiştir."¹⁹

¹⁷ Nigar ANAFARTA, a.g.e., s.8.

¹⁸ Nüzhet İSLİMYELİ, "Lale Devri ve Sonrasında Resim", ANKARA SANAT, No.7 (Kasım 1966), s.5.

¹⁹ Günsel RENDA, "Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı", Hacettepe Üniversitesi Yayınları C.17, Doçentlik Tezi, Ankara, 1977.

85 F 76
NL

Resim 3: Melchior Lorichs, "Sipahi", 1576

XVIII. yüzyılda Avrupa da antikiteye ve arkeolojiye duyulan ilgi çok fazla olduğundan İstanbul'a gelen elçiler Türkiye'yi ülkelerinde tanıtmak amacıyla beraberlerinde alimler, edipler, ressamlar getirmeye başlamış, açılan bu çığır zamanla daha da genişleyerek devam etmiştir.

"Batılılar Türkiye'nin tarihini, devlet örgütlerini, toplumsal durumunu incelemiş ve bu incelemeler sonucunda da yazılar ve kitaplar yayınlanmıştır. Elçilerin beraberinde veya ayrıca gelen ressamlar Türkiye'nin kıyafetlerini, yapılarını, yaşayışlarını resimlemişlerdir."²⁰

XVIII. yüzyılda İstanbul'a gelen yabancı ressamların yanında, III.Ahmet zamanında (1703-1730) Paris'e sefir olarak gönderilen Sait Çelebi'nin gösterdiği resimlerde, bunları gören ressamlar tarafından benimsenmiş, özellikle Levni minyatürle-batı tarzı arasında yeni bir anlatım bulmuştur.

"XXVIII. Çelebi Mehmet Efendi'nin 1720-21 yıllarındaki Fransa gezisi de batıya açılan ilk önemli pencere olarak kabul edilir. Kendisi döndükten sonra Fransa'daki hayatı, başta Versailles olmak üzere Paris dolaylarındaki sarayları, bahçeleri, Fransız Kralları'nın saray yaşantısını ve törenleri ayrıntıları ile anlatmıştır. Bundan sonra Osmanlı saray çevresinde, Fransız saray yaşantısına karşı duyulan özentinin yankıları görülmüştür.

III. Ahmet 1722 yılında Sadabad kasırlarını yaptıırken XVIII. yüzyılda Fransa ve Avrupa'da büyük güç sahibi olan XIV.Louis'in saraylarıyla kıyaslanabilecek planlar hazırlatmış, özellikle fıskiyeli havuzları ve eşsiz bahçeleri ile Haliç tam bir zevk ve sefa yeri olmuştur. Kağıthane kasırları XVIII. yüzyıl boyunca İstanbul'a gelen bütün gezginlerin dikkatini çekmiş ve ünü Avrupa'ya yayılmıştır. Yine III.Ahmet zamanının da batılı ressamların bazı müslüman evlerine girip resim yapabildikleri sanılmaktadır, ayrıca Lale devri büyüklerinin yabancı resamlara resimlerini yaptırdıkları belirtilir bu da o dönemde toplumda meydana gelen değişiklikleri ve batı sanatına karşı beliren

²⁰ Mustafa CEZAR, "Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi", Türkiye İş Bankası A.Ş. Kültür Yayınları No.109, B.1, İstanbul, 1971, s.7.

hoşgörüyü ifade etmektedir. XVIII. yüzyıl boyunca ülkeye gelen batılı sanatçıların, ülkede gelişen yeni sanat beğenisine önemli katkıları olmuştur."²¹

III. Ahmet'ten sonra I.Mahmut döneminde de yabancı ressamın İstanbul'da ve diğer önemli şehirlerde çalışmalarını sürdürebilecekleri ortamı bulmuşlardır.

"Yine bu dönemde ilk kez bir hizmet alanında kullanılmak üzere batılı bir kimsenin bilgisinden faydalanma hareketine raslanır, kendisine görev verilen batı asıllı kimse ise, Osmanlı Tarihinde Humbaracı Ahmet Paşa diye anılan Comte de Bonneval'dir. Türkiye'de islamiyeti kabul ederek Ahmet adını alan De Bonneval'den humbaracıları eğitip yetiştirmede faydalanılmaya çalışılmıştır."²²

"Batılılaşma hareketlerine karşı ilk olumsuz tepki III.Osman (1754-1757) tarafından gösterilmiştir."²³

"III.Osman kafir elinden çıkmıştır diye, sarayda birikmiş vazo, mobilya ve tablo gibi kaynağı batı olan bazı eşyayı parçalatacak kadar taasub göstermiştir."²⁴

"III.Osman'ın saltanatından sonra başa geçen III. Mustafa, döneminde bazı yenilik hareketlerinde bulunmuştur. Sanata karşı tutumu hakkında kesin birşey söylemek zordur. Padişahlığı sırasında çok büyük bir sanat etkinliği olmamış ama sanata karşı olumsuz bir tutumu da görülmemiştir. III. Mustafa'dan sonra yerine geçen I.Abdülhamid (1774) döneminde sadrazam Halil Hamid Paşa'nın çabalarıyla yenilik hareketleri hızlanmıştır. Bu arada İstanbul evlerinde duvarları resimle süsleme modasının başladığı anlaşılmaktadır."²⁵

"Gerek Topkapı sarayında, gerek saray dışı çevrelerde özel yalı ve konaklarda bu tarz resimlere raslanır. Manzaraların çoğu İstanbul'dan Boğaziçi ve Haliç görünümüleri

²¹ Günsel RENDA, a.g.e., s.17.

²² Mustafa CEZAR, a.g.e., s.8.

²³ Günsel RENDA, a.g.e., s.19.

²⁴ Mustafa CEZAR, a.g.e., s.8.

²⁵ Günsel RENDA, a.g.e., s.20-21.

veya kimi taşra örneklerindeki gibi çevredeki ırmaklar, köşkler, köprüler, çeşmelerden oluşan doğa kesitleridir. Bu çalışmalarda insan figürüne yer verilmemiştir. Bu resimlerdeki belgeleyici nitelik, fazla çeşitlilik göstermeyen doğal toprak renkleri ve hemen hepsinde denenen perspektif ortak özelliklerdir. XVIII yüzyılda ilkel de olsa batı anlamında perspektifin ve ışık gölgenin kullanıldığı duvar resimlerinin, resim sanatımız açısından önemi büyüktür."²⁶

"Bugün ayakta kalmayı başarmış bu eski örnekler, İstanbul saraylarında olduğu gibi, taşrada bir çok evde de raslamaktayız."²⁷

I.Abdülhamid'den sonra Padişah olan III.Selim zamanında resim sanatımız, saray muhitini aşarak cemiyet içine yayılmış ve üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir.²⁸

1793 yılında Mühendishane-i Berri Hümayun'un programına resim dersleri konmuştur.

III. Selim, askeri sahada Nizam-ı Cedid'i kurduğu zaman, ilim ve sanat alanında da ıslahat yapmış ve Avrupa'dan uzmanlar getirterek memleketi bu sahalarda da kalkındırmaya çalışmıştır. Mühendishane-i Berri Hümayun da bu amaca hizmet için kurulmuş bir okuldur. Orduyu ıslah etmek arzusuyla istihkamlık, topçuluk, haritacılık gibi fen işlerinde teknik personel yetiştirmek için açılan bu okulda, yardımcı ders olarak resim okutulması gerekli görülmüştür. Bu resim derslerinde, geometri ve diğer ilimlere bağlı kalınmayıp, sırf sanat bakımından ve modelin tamamıyla aynı olarak, gerçekçi bir görüşle yapılan manzara, figür ve cansız tabiat resimlerine de yer verilmiştir.²⁹

²⁶ Günsel RENDA, "19.Yüzyıl'da Kalemîşi Nakış-Duvar Resmi", TANZİMATTAN CUMHURİYET'E TÜRKİYE ANSİKLOPEDİSİ, C.VI, İstanbul, 1985, s.1531.

²⁷ Özay ERKİLİÇ, "Türk Resim Sanatının Tarihsel Serüveni ve IBM Koleksiyonu", I.B.M. DERGİSİ, C.18, İstanbul, 1990, s.19.

²⁸ Bkz.: Halil DİKMEN, "Batı Geleneğine Bağlı Türk Resim Sanatı", YELKEN, No.119 (Ocak 1967), s.4.

²⁹ Bkz.: Celal Esad ARSEVEN, a.g.c., s.128.

"Açık fikirli olan III.Selim Avrupa'yı tanımak ve Avrupa usullerini memlekete sokmak için İstanbul'daki elçilik heyetlerinden faydalanmayı gözetmiş, bir yandan da Avrupa'ya giden Türk elçilerine verdiği özel talimatta, buldukları memleketi çeşitli yönleriyle tanımalarını, hatta o ülkenin dilini öğrenmelerini emretmiştir. Ayrıca bu arada hazırlanan bir plana göre, yabancı ülkelere giden elçilik heyetlerine sekiz on kadar Türk gencinin katılarak, bunların o memleketlerde dil, bilim ve sanat bilgileri edinmelerini istemiştir."³⁰

Osmanlı devrinde yapıcı ve yenilikçi Padişahlardan bir diğeri II. Mahmut'tur. İkinci Mahmut döneminde kültür ve sanat alanlarında batıya yönelme daha da hızlanmış ve bu dönemde Mekteb-i Harbiye'nin programına resim dersleri konmuştur (1835). Türk ressamı artık minyatür geleneklerinden tamamıyla ayrılarak gerçekçi bir anlatımı benimsemişler, renkleri eskiden olduğu gibi düz bir satıh halinde saf olarak sürmeyip, aldıkları ışığın etkilerine göre yarım tonlar ve gölge ışıklarla işlemeğe başlamışlardır. Bu dönemde yağlıboya ve suluboya resimlere ilgi artmış ve Türk resmi yeni bir döneme girmiştir.³¹

Böylelikle minyatür ve duvar resminde Batı kökenli denemeler Osmanlı sanatı içinde yeni bir resim anlayışının kökleşmesine kaynak olmuştur. Yapılan bütün denemeler tıpkı Batı resminde olduğu gibi, özellikle görsel gerçeğin bilimsel yöntemlerle yorumlanması üzerinde yoğunlaşır.

"II. Mahmut, yağlıboya portresini yaptırarak törenle Bab-ı Ali'ye astırmış ve devlet dairelerine de konmasını emretmiştir. Ayrıca ufak boyutlarda minyatür portresi de Tasvir-i Humayun nişanı şeklinde devlet adamlarına verilmiştir."³²

---

³⁰ Mustafa CEZAR, a.g.c., s.20.

³¹ Bkz.: Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.128.

³² Günsel RENDA, a.g.c., s.25.

Bu gelişmelere rağmen, halk genel olarak resme karşı olumsuz tutumunu sürdürmüş, resimlerinin bazı devlet kurumlarına asılması derin hoşnutsuzluklara neden olmuştur.³³

"Ölümünden sonrada resmi dairelerden resimleri kaldırılmış yada örtülmüştür, fakat yine de Osmanlı sanatında yeni bir akımın yerleşmesinde payı olmuştur. Bu dönemde İstanbul'a gelmiş olan Avrupalı ressamın gravürlerinin yayımlanması da o zamanın Osmanlısını belgelemeleri bakımından büyük önem taşımaktadır. İlk kez resim öğrenimi için Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi de II. Mahmut zamanında olmuştur, bu Türk resim sanatı için önemli bir gelişmedir. II. Mahmut'u izleyen Sultan Abdülmecid döneminde (1839-1861) batılılaşma hareketleri Tanzimat Fermanı (1839) ile yeni bir düzeye erişmiştir. Artık batılılaşma hareketleri, başa geçen Padişahların tutumuna göre; daha çok teknik alanlarda kalan bazen çok kısa süren, bazen daha sürekli etkiler yaratan yenilik hareketleri biçiminde değil, bir devlet programı halinde kendini göstermiştir."³⁴

"Abdülmecid devrinde de Avrupa'dan bir takım ressamın Türkiye'ye gelerek resimler yaptıkları görülür. Bunların bazılarının resimleri daha öncekiler gibi Türkiye ile ilgili kitaplarda gravürler halinde yayınlanmış, bazıları da tablo ve albüm halinde müze ve özel koleksiyonlara dahil olmuştur. Bu dönemde Türklere de batı tarzında yağlıboya ve suluboya resimler yapanlar görülmüş, Avrupa'ya resim öğrenimi için gönderilen öğrenciler, yurda dönerek batı anlamında suluboya ve yağlıboya eserler vermeye başlamışlardır. Artık, Osmanlılar için batılı ressamın çalışmalarını görmek suretiyle perspektif anlayışına dayalı resmi tanıma ve onu kabule hazırlanma devresi bitmiştir. Abdülmecid devrinden itibaren, batı resmini, esas itibariyle bir ifade vasıtası şeklinde görme ve böyle bir görüşle ondan faydalanma yerine sanat endişesi ile bakmaya başlanmıştır."³⁵

³³ Bkz.:Günsel RENDA-Turan EROL, "Sivil Okullarda Durum", BAŞLANGICINDAN BUGÜNE ÇAĞDAŞ TÜRK RESİM SANATI TARİHİ, C.I, İstanbul, 1980, s.90.

³⁴ Günsel RENDA, a.g.c., s.25-26.

³⁵ Mustafa CEZAR, a.g.c., s.67.

Tanzimat devrinin ikinci Padişahı Abdülaziz'de sanata karşı ilgili, resimden gayet iyi anlayan, hatta kendisi de resim yapan ileri görüşlü bir Padişah'tır. Onun zamanında da bir çok yabancı ressam Türkiye'ye gelerek resim çalışmalarında bulunmuş, Avrupa'ya da resim eğitimi için Türk öğrenciler gönderilmiştir. Abdülaziz, Osmanlı döneminde heykelini yaptıran ilk Padişah'tır. Fuller adında bir heykeltıraş'a 1871 yılında heykelini yaptırarak tutucu çevrenin heykele karşı duyduğu olumsuz tutumu kırmakta önderlik etmiştir. Arkeoloji okulunun kurulması, ilk özel akademinin açılması, ilk resim sergileri, Türkiye'nin 1873 Viyana sergisinde temsili Abdülaziz döneminde olmuş önemli gelişmelerdir.³⁶

4. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE TÜRKİYE'YE GELEN YABANCI RESSAMLAR

Osmanlı İmparatorluğu'nun XVI. yüzyılın sonlarına doğru gerilemeye başlaması ve bu durumun Osmanlı devletini yönetenler tarafından iyice farkedilmesi ve devletin kendi kültür olanaklarına bağlı kalarak aldığı bazı tedbirlerin bu gerilemeyi önleyememesi üzerine, Batılı devletlerin bilgi ve tekniğinden yararlanıldığına daha önceki bölümde değinmiştik.

Batı ile olan bu ilişkiler sonucu Osmanlı devletinin siyasi hayatı ve idari örgütlerinde olduğu kadar, toplumsal ve kültürel varlığında da yavaş yavaş değişimler olmuştur.

"Asıl maksat ve amaç olmadığı halde yenileşme hareketleri, Osmanlılarda sanatı etkilemiş ve yenileşmenin gelişmesinden daha geniş oranda batı sanatı Osmanlı'ya girmiştir."³⁷

³⁶ Bkz.: Mustafa CEZAR, a.g.e., s.95-106.

³⁷ Bkz.: Mustafa CEZAR, a.g.e., s.17.

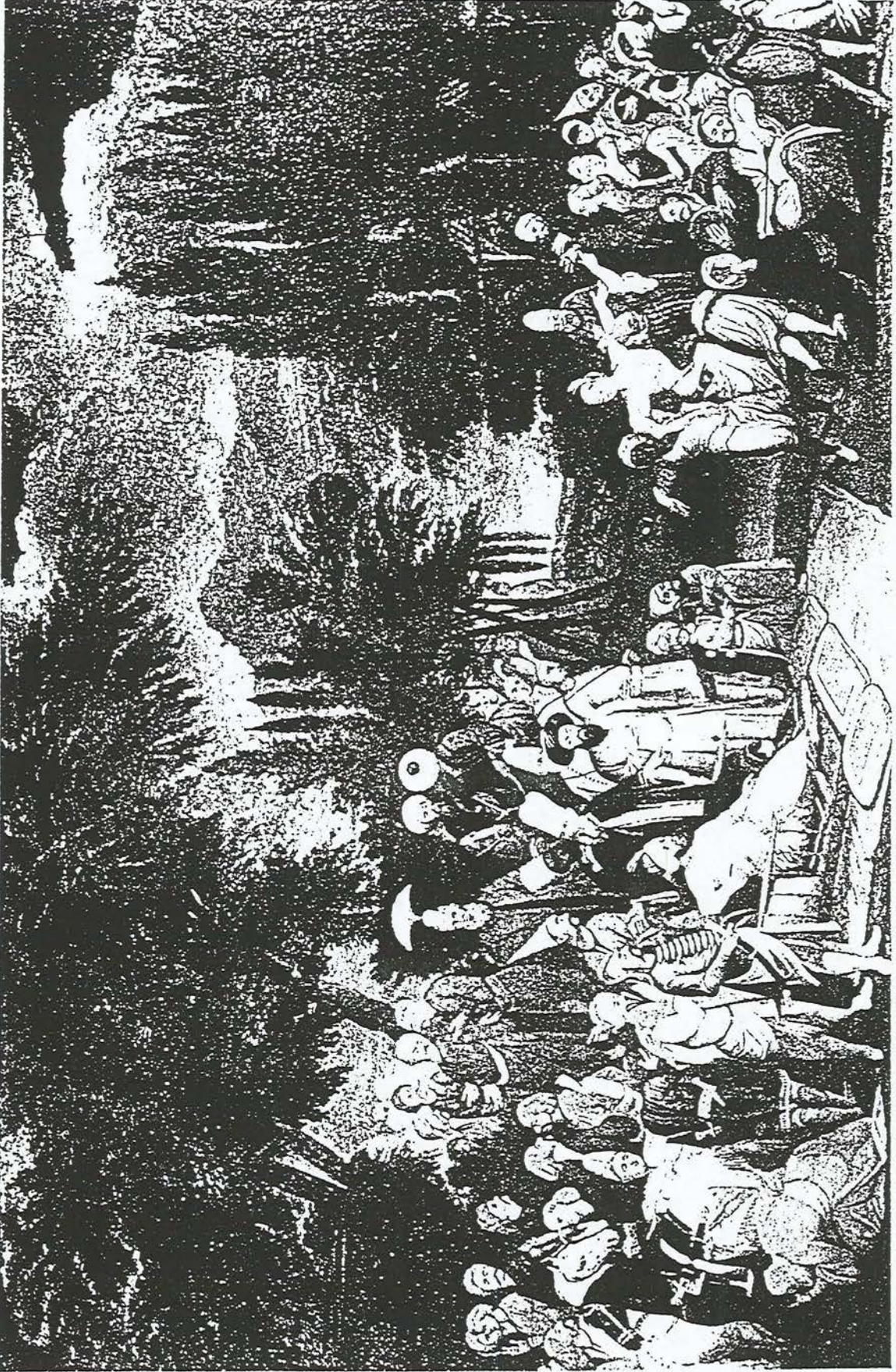
Bu gelişmeler sonucu batılı ressamalar Elçilik heyetleriyle beraber Türkiye'ye gelerek resimler yapmaya başladılar.

III. Ahmet zamanında Elçilerle birlikte gelen ve resimleriyle İstanbul'u ve saray hayatını yansıtan önemli sanatçılardan biri Van Mour (1671-1737)dur.

"Van Mour Fransız Elçisi De Ferriol'le birlikte 1703 yılında İstanbul'a gelmiştir. Sanatçı başlangıçta İstanbul'a gelen Avrupalılar'ın ülkelerine anı olarak götürdükleri kıyafet resimlerini yapmıştır. Daha sonra Elçi Ferriol'un isteği üzerine yüz estamplık ünlü kıyafet albümünü oluşturan Van Mour'un bu çalışması Fransa'da yayınlandıktan sonra çok ilgi çekmiş, kısa sürede Almanya, İspanya ve İtalya'da benzerleri yapılmıştır. Ayrıca Van Mour Beyoğlu'ndaki elçiler için Boğaziçi ve İstanbul görünimleri de gerçekleştirmiştir. Sanatçı yüksek düzeydeki Osmanlılarla da ilişki kurmuş ve Osmanlı hayatına katılmış, Damat İbrahim Paşa gibi devlet adamlarının kabul törenlerinde bulunmuştur. Giderek ünü artan Van Mour'un Beyoğlu'ndaki atölyesi, saray adamlarının, elçilerin, elçilik memurlarının ve İstanbul'a gelen yabancı gezginlerin uğrak yeri olmuştur. Bu ziyaretçilerin çoğu onu atölyesinde çalışırken görmeye gelmiş, bazıları anı resmi satın almış, bazıları resim ısmarlamış ya da kendilerini Türk kıyafetleri içinde gösteren portrelerini yaptırmışlardır. Van Mour, zamanının büyük bir bölümünü, kendi zevkine göre Boğaziçi, Marmara, Sarayburnu ve Adalar'ın görünümünü yapmaya ayırmıştır. Onun en ilginç tabloları kuşkusuz saray törenlerini, Elçilerin huzura kabul sahnelerini ve ziyafetleri ayrıntılı bir biçimde görüntüleyen resimlerdir. (Resim 4) 1726 yılında "Kralın Doğudaki Ressamı" ünvanını alan sanatçı 1737 yılında İstanbul'da ölmüştür."³⁸

O yıllarda Türkiye resimleri yapan bir başka sanatçı da Londra'da doğmuş ve yaşamış olan Hogarth'dır.

³⁸ Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR, "Oryantalizm ve Türkiye", Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Sanat Yayınları No.4, İstanbul, 1989, s.68.

Resim 4: J.B. Van Mour, "III. Ahmet'in Ay Eglencesi"

"Hogarth'ın sanatı, kişilerin ve toplumun karakterlerinin incelenmesi, davranışlarının, geleneklerinin değerlendirilmesi temellerine dayanır. Sanatçıyı ilgilendiren görünüşler değil, kişilerin neler yaptıklarının, nasıl yaptıklarının tasviridir. Sanatçı, Asbrey de la Motraye'in 1723-1724 yılında İngilizce ve Fransızca olarak yayınlanan seyahat kitabı için Türkiye'ye ait bazı gravürler hazırlamıştır. Bunlar arasında Türk Hamamı, Hipodromda Tören, Bir Cami İçi, Sultan Ahmet'in Taç giymesi dikkate değer parçalardır."³⁹ (Resim 5-6)

"XVIII yüzyılın ikinci yarısında Türkiye resimleri yapan diğer ressamalar arasında Antonie de Favray, Jean Babtiste Leprince, Richard Dalton, Amedee Vanloo dikkati çekerler.(Resim 7) Bunlardan Antonie de Favray, 1762'de İstanbul'a gelmiş ve burada yedi sene kalmıştır."⁴⁰

"Galata'dan yaptığı sayısız İstanbul manzarasının yanısıra, 1762 yılında, Kaptan Paşa Kalyon'unun kente girişi dolayısıyla Topkapı Sarayı önünde, deniz üstünde yapılan karşılama törenini anlatan bir tablosuyla ün yapmıştır. Sanatçı defalarca tekrarladığı konunun ilk örneğini Fransız Elçisi de Vergennes için gerçekleştirmiştir. De Vergennes'in Türk giysileriyle bir portresini yapan Favray, Elçilerin huzura kabul tabloları, kentte yaşayan azınlıkların ve Avrupalıların yaşantısını yansıtan ve doğu kıyafetlerinin ön plana çıkarıldığı resimleriyle ün yapmıştır."⁴¹ (Resim 8)

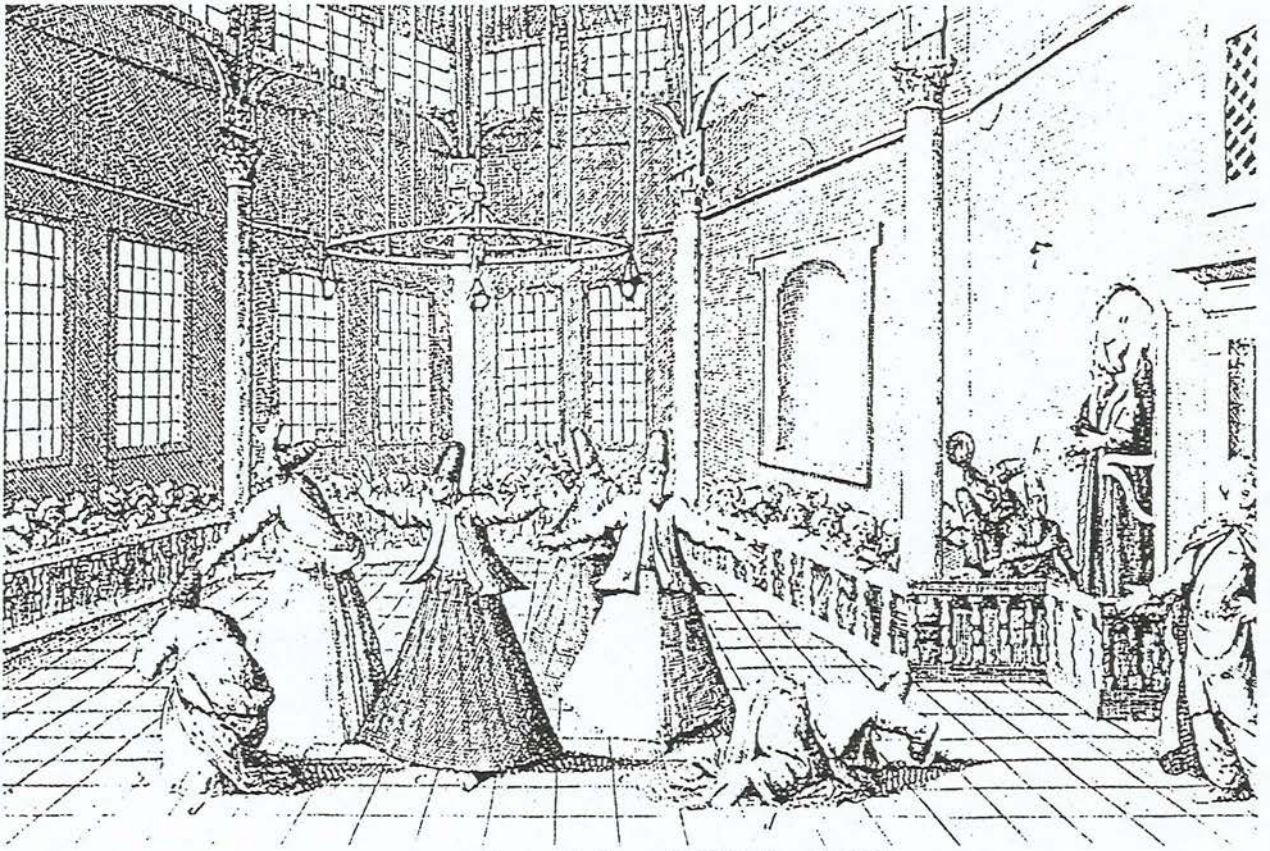
"Bu dönemdeki bir başka sanatçı da, İstanbul'daki Avusturya sefaret sekreteri ve 1740 Belgrad Anlaşmasında imparatorluk sefiri olan Gudenus (Baronde) dur. Gudenus tarafından aslına uygun olarak resmedilmiş Türkiye manzaraları ve kıyafetleri bulunur. Bu koleksiyon Thelot tarafından gravür haline getirilmiş otuz resimden meydana gelmiştir."⁴²

³⁹ Cahit KINAY, "Sanat Tarihi", Kültür Bakanlığı Yayınları No.1443, B.1, Ankara, 1993, s.130.

⁴⁰ Mustafa CEZAR, a.g.e., s.15.

⁴¹ Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR, a.g.e., s.68.

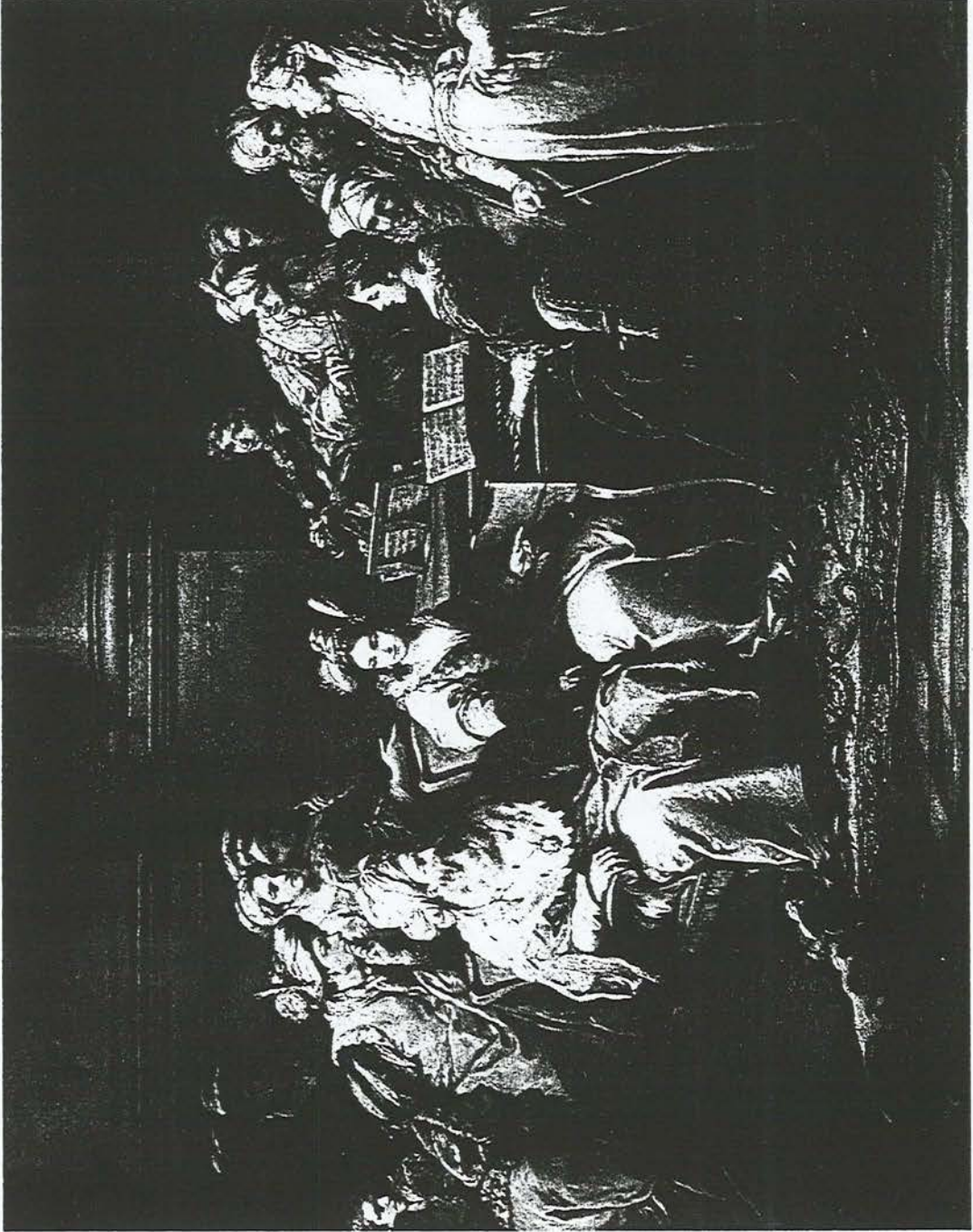
⁴² A.BOPPE (Çev. M.Ali KAYABAL), "XVIII. Yüzyılda Türkiye'ye Gelen Yabancı Ressamlar", HAYAT TARİH MECMUASI, C.I, No.5-7, (Haziran 1968), s.41.

Resim 5: Hogarth, "Bir Camiin İçi"

Resim 6: Hogarth, "Sultan Ahmet'in Taç Giymesi"

Resim 7: C. Van Loo, "Gözdesine Konser Verdiren Büyük Türk"

Resim 8: A.de Favray, "Türk Kıyafetinde Vergennes Kontu", 1766

"1784 yılında İstanbul'a gelen Fransız Elçisi Kont Choiseul Gouffier (1752-1817) döneminin sultanlarının da onayıyla Beyoğlu'ndaki Fransız sarayı'nın (elçiliğinin) onarım ve dekorasyon işlerini başlatmış ve bu arada pek çok yabancı sanatçıyı (mimar, ressam, desinatör) İstanbul'a getirtmiştir. Bu yıllarda kente gelen ressamlar arasında J.B Hilair, Castellon, Melling, Armand Charles Caraffe, Fuvel, Michel Francois Preaulx ve L.F Cassas en ünlüleridir. I.Abdülhamid döneminde İstanbul'a gelen J.B Hilair, panoramik kent görünümüleri, Osmanlı hayatı ve gelenekleriyle kıyafetlerini gösteren resimler ve I. Abdülhamid'in guvaj bir portresini yapmıştır. Hilair, 1776 yılında Choiseul Gouffier'nin doğuya yaptığı bir geziye katılmış ve Gouffier'in İstanbul'a elçi atanmasında rol oynayan, Voyage Pitoresque'de la Grece I, adlı kitabı resimlemiştir. Bunlar, II.Mahmut'un yaptığı yenileşme hareketlerinden önceki İstanbul'u yansıttığı için çok değerli belgelerdir. Sanatçı'nın bu ayrıntılı resimleri daha sonraları yapılan, doğu konulu pek çok tabloya kaynak olmuştur."⁴³

"Hilair'in başlıca eserleri şunlardır; Tandır Etrafında İstanbullu Hristiyan Kadınları, Koryalı R.Lemire tarafından gravür haline getirilen desen, Türk Sipahi, Adalılar, Halikarnas'da Mars Tapınağı Harabeleri."⁴⁴

"L.F Cassas (1756-1827) ise İstanbul'a 1784 yılında Choiseul Gouffier ile gelmiş bir kaç hafta kalmıştır. Yaptığı İstanbul manzaraları 1804 ve 1814 Paris salonlarında sergilenmiştir. XVIII. yüzyıl sonunda doğu kıyafetleri, gelenekleri ve anıtlarının konu edindiği tabloların yanı sıra Cassas, gezdiği doğu ülkelerinin çeşitli manzaralarını ve katıldığı törenleri de resimlemiştir."⁴⁵

III. Selim zamanında elçiler maiyetinde gelen ressamlar arasında şunları sayabiliriz.

⁴³ Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR, a.g.c., s.72

⁴⁴ A.BOPPE (Çev. M.Ali KAYABAL), a.g.c., s.43.

⁴⁵ Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR,a.g.c., s.72.

1776-1792 yıllarında İstanbul'da bulunan İngiliz Elçisi Sir Robert Ainslie, Luigi Mayer adlı ressama resimler yaptırmış ve bunları kendi eserlerinde kullanmıştır. Ondan sonraki İngiliz Elçisi Sir Robert Liston ile beraber İstanbul'da bulunan Gaetani Mercati de İstanbul manzaraları ve desenleri çizmiştir. 1799 yılındaki İngiliz Elçisi Lord Elgin de yanında Luciani adlı bir ressam bulundurmıştır. 1793 yılında İstanbul'da fevkalade elçi olarak bulunan Koutousow'da yanında Serguiew adlı bir ressam getirmiş ve İstanbul resimleri yaptırmıştır. 1788-1789 yılları arasında İstanbul'da bulunan Venedik elçisi Ferdinando Tonioli'nin bizzat kendisi İstanbul'da manzara ve kıyafet resimleri yapmıştır. Fransız ressamlarından Armand Caraffe Brugniere 1788-1789 yılları arasında İstanbul'da bir çok resim çizmiştir. III.Selim'in portresini yapan sanatçı harem, hamam, müzik, güreş gibi doğu hayatıyla ilgili konuları resimlemiştir. III.Selim zamanının da Napoli devletinin İstanbul elçiliğinde tercüman olarak bulunan Comidas de Carbognano adlı kişi de İstanbul'da manzara ve bina resimleri yapmıştır.

François Mari Roset adlı Fransız ressamı da 1790'da İstanbul yaşantısını ve dönemin kıyafetlerini 85 resimle canlandırmaya çalışmıştır. 1797 yılında tersanede bir havuz inşa etmek üzere İstanbul'a gelen heyette desinatör olarak bulunan Antoine Louis Castellan, İstanbul'un cami, türbe, çeşme ve benzeri yapılarına ait bir çok resimler ve manzaralar yapmıştır. Ayrıca Türk hayatını ve kıyafetlerini de tespit etmiş, yaptığı resimler kitap ve albüm halinde yayınlanınca, bunun resimleri de Melling'in albümü gibi fazlaca ilgi uyandırmış, böylece Castellan çabucak üne kavuşmuştur.⁴⁶

Yine bu dönemde 1776'dan 1792 yılına kadar İstanbul'da yaşayan Ressam Luigi Mayer'in orjinal desenleri sefaretin himayesinde birçok yayına kaynak teşkil etmiştir. Mısır manzaraları, Osmanlı İmparatorluğu'ndan manzaralar ve Filistin Manzaraları yapmıştır. Bunlar 1801 ile 1810 yılları arasında gravür olarak basılmıştır.⁴⁷

"Bu dönemde, özellikle Lady Mary Wortley Mortagu'nün yazıları kültürlü, zevkli ve modern İngilizlerin doğuya gezi yapabileceklerini, Türkler ve Müslümanlar

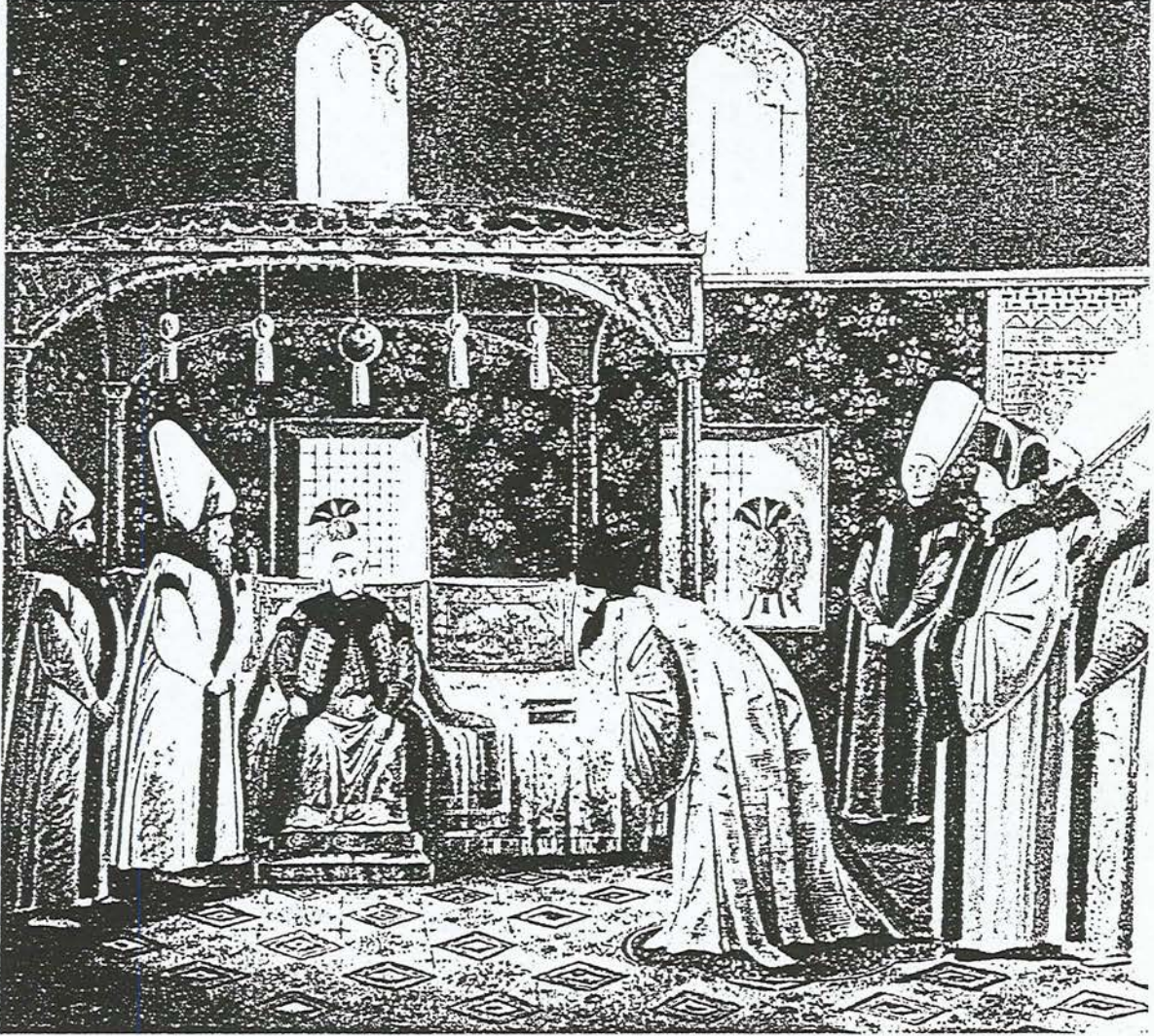
⁴⁶ Mustafa CEZAR, a.g.e., s.16.

⁴⁷ Bkz.: A.BOPPE (Çev.M.Ali KAYABAL), a.g.e., s.46.

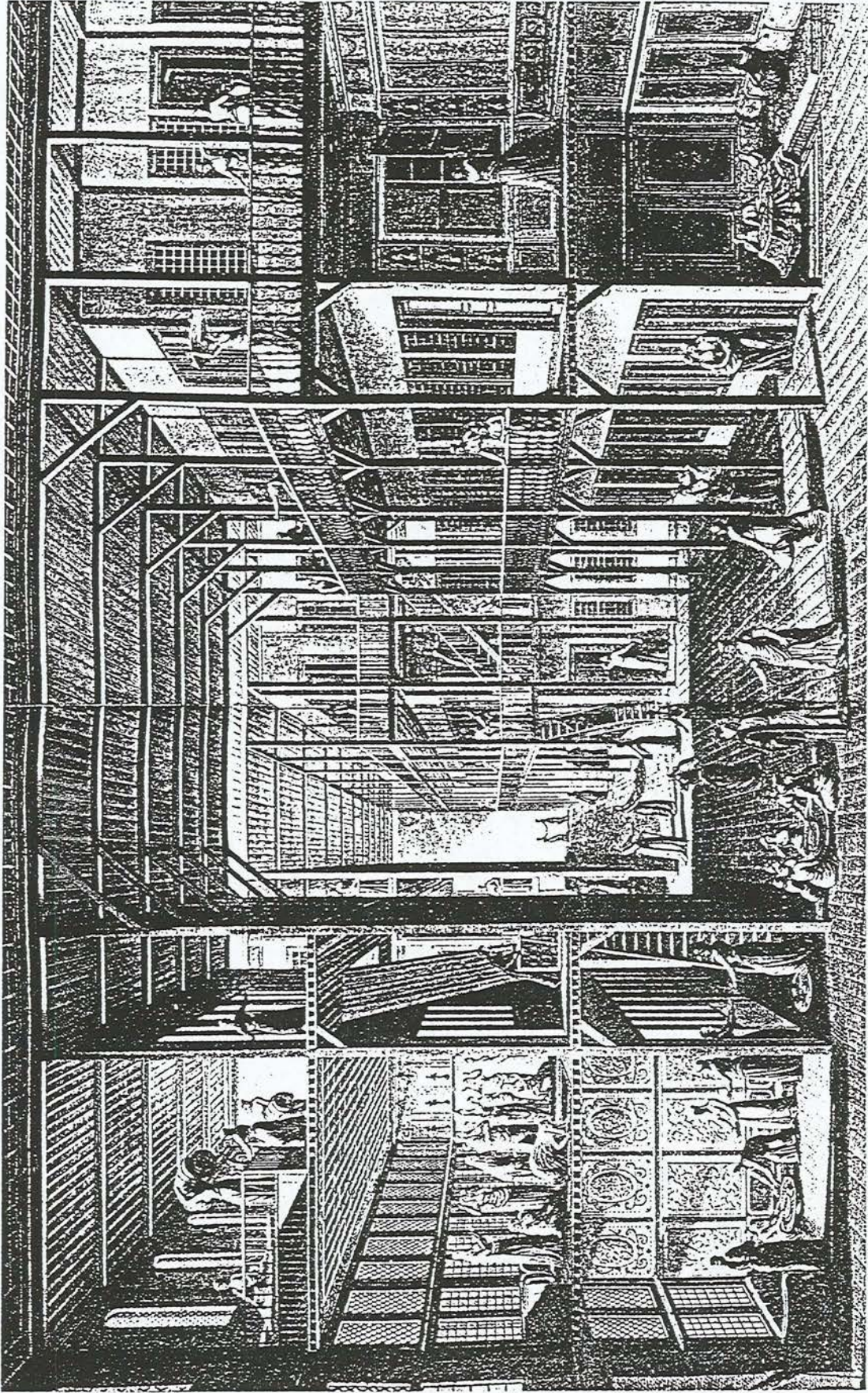
arasında yaşayabileceklerini göstermiş ve pekçok soylu İngiliz, tur programlarına Türkiye'yide katmıştır. Bunlardan William Ponsonby yanında İsviçreli ressam Jean Etienra Liotard'ı, Lord Baltimore ise Francis Smith'i getirmiştir.

1763 yılında doğuya gelen Smith, gezisinden çeşitli tablolarla dönmüştür. Bunlardan "İstanbul ve Çevresinin Panoramik Görünümü" adını taşıyan bir tablosu 1770 yılında Londra'daki Krallık Akademisi salonunda sergilenmiştir. Smith'in, Sultan'ın İngiliz elçisini huzuruna kabul ederken gösteren bir resmi daha bulunmaktadır. (Resim 9) 1737 yılında doğuya Yunan adalarına, İzmir ve İstanbul'a giden Jean Etienrd Liotard (1702-89) ise 1743 yılında Viyana'ya dönmüştür. Doğuya yaptığı bu ilk gezi sırasında gerçekleştirdiği desen ve tablolar bu ressama Avrupa'da "Peintre Turc" (Türk Ressamı) adının verilmesine yol açmıştır. İstanbul'da beş yıl kalmış olan sanatçı doğu konulu desenlerinden pekçok gravür gerçekleştirmiştir. Aralarında Bonneval Kontu'nun bir portresinin de bulunduğu resimlerinin büyük bir bölümünde Osmanlı kadınları, günlük hayatları ve kıyafetleri anlatılmıştır. Onun bu desenleri Avrupalı bir sanatçının, yüksek sınıftan kişilerin evine rahatlıkla girdiğini, onların ve ailelerinin portrelerini kolaylıkla yaptığını gösteren en iyi kanıttır. Bir süre İzmir'de yaşayan sanatçı sakal bırakmış ve Türk giysileri ile dolaşmıştır. Bonaparte tarafından Fransız Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak yollanan Antoine Ignace Melling (1763-1831), Rus Elçisi Bulgaroff ile İstanbul'a gelmiştir. İmparatoriçe Josephine'in ressamı olan sanatçı, İstanbul'da kısa sürede ün kazanmış, burada resim ve desen dersleri vermiştir. III. Selim'in ve kızkardeşi Hatice Sultan'ın mimarı olan Melling, onların koruyuculuğunda yaşadığı çevreyi rahatlıkla inceleyebilmiş ve serbestçe çalışabilmiştir. Hatice Sultan'ın Orta Köy'de Defterdarburnu'ndaki sarayını ve bahçelerini düzenleyen, bahçelere küçük tapınaklar, zafer takları ve labirentler yerleştiren sanatçı, yaptığı İstanbul haritaları ve kentin panoramik görünümleri ile de ünlüdür. Melling'in desenleri Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore adlı albümde toplanmıştır. 1809 -1819 yılında Paris'te basılan bu albüm, XVIII. yüzyıl sonu XIX yüzyıl başında İstanbul'un ve Boğaziçi'nin hayatını anlatması açısından önemli bir belgedir."⁴⁸ (Resim 10)

⁴⁸ Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR, a.g.e., s.74-77.

Resim 9: Francis Smith, "Sultan İngiliz Elçisini Huzura Kabul Ediyor", 1763

Resim 10: Antoine Ignace Melling, "Sultanın Hareminden Bir Bölüm"

"XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ve III. Selim döneminde olduğu gibi, II.Mahmut ve daha sonraki hükümdarlar devrinde de Batılı ressamın Türkiye'ye gelişleri devam etmiştir. Türkiye'ye gelen batılı ressamın XIX yüzyılın ortalarına kadar genellikle gravürler yaptıkları, yüzyılın ikinci yarısındakilerin ise, gravürlerden başka suluboya ve yağlıboya çalıştıkları görülmüştür. Nitekim II. Mahmut devrinde Türkiye'ye gelmiş batılı ressamın gravürlerden ibaret eserleri daha öncekiler gibi, çoğunlukla Türkiye ile ilgili kitaplarda yayınlanmış ve böylece Türkiye'nin kıyafet, yaşayış , bina, tarihi eser ve manzaralarının resim halindeki ifadeleri olarak kitapların malzemesini teşkil etmiştir. Tabiatıyla bir kısmı da albüm ve tablo halinde muhafaza edilmiştir. Batılılarla ilişkiler genişleme kaydettikçe, Avrupa'dan gelip İstanbul'un türlü yönlerini kalem ve fırçalarla tespiti çalışan ressamın çalışmalarına, Türkiye'deki resme meraklı kimseler, eski yıllara oranla daha az çekingenlik duyguları içinde kendiliklerinden ilgi göstermişlerdir. II. Mahmut devrinde Türkiye'ye gelip resimler yapan batılılar arasında Preauls, Henry Aston Barker, Franz Hegi, Thomas Allom, William Henry Bartlett gibi ressamın dikkati çekmişlerdir. Bunlar arasında ise Preauls, Allom ve Bartlett çok sayıda resim yapmış olmalarıyla diğerlerinden farklılık gösterirler. III. Selim zamanında Türkiye'ye gelerek 1827 yılına kadar burada kalmış olan Michel François Preauls'un yaptığı resimler çeşitli eserlerde kullanılmıştır. Nitekim Charles Pertusier'nin "Atlas des Promanades Pittoresques dans Constantinople et Surles Rives du Bosphore", Jaubert'in "Voyage en Armenie et en Perse" Andreossy'nin "Constantinople et le Bosphore de Thrace Pendanttelesannees 1812, 1813, 1814 et Pendant I Annee 1826" adlı eserlerinde Preauls'un resimleri vardır. Bilindiği gibi, memleketimizde yayınlanmış çeşitli dergi ve kitaplarda Allom ve Bartlett'in resimlerine bolca yer verilmiş olduğundan, bu isimler Türk okuyucusunun yabancıdır değildir. İngiliz Mimari Enstitüsünün kurucularından olan Thomas Allom II.Mahmut zamanında İstanbul'a gelmiş ve burada bir çok resimler yapmıştır. Allom'un resimleri Robert Walsh tarafından yayınlanan "Constantinople And The Scenery Of The Seven Churches Of Asia Minor" adlı eserde yer almıştır. II.Mahmut devrinde bir kaç defa Türkiye'ye gelmiş olan W.H Bartlett İstanbul'a ve dolaştığı sair yerlere ait pek çok resim yapmıştır. Bartlett'in gravürlerinin önemli bir kısmı Miss Pardoe'nin

"The Beauties Of The Bosphorus" adlı iki ciltlik eserinde yer almakta olduğu gibi daha başka kitaplarda da resimleri vardır. (Resim 11) Bartlett ve Allom gibi resimleri Türkiye'de dergilerde yayınlanan isimler arasında Juannin ve Jules Van Gaver de vardır. Juannin ve Jules Van Gaver'in 1840 yılında basılan "Turquie" adlı kitabındaki resimler de yine II.Mahmut zamanında Türkiye'yi görmüş ressamlar tarafından yapılmıştır.⁴⁹

"Abdülmeccid döneminde ise batılılaşma hareketleri Tanzimat Fermanı ile yeni bir düzeye erişmiştir. Padişahın etrafında birçok yabancı sanatçı olduğu bilinmektedir. Bunların bazılarının resimleri daha öncekiler gibi Türkiye ile ilgili kitaplarda gravürler halinde yayınlanmış, bazıları da tablo ve albüm halinde müze ve özel koleksiyonlara dahil olmuştur. Yine bu dönemde arşivdeki belgelerden anlaşıldığına göre saraya resim sunan birçok Avrupalı ressama nişan verilmiştir. Bunların arasında Sultanın resmini yapanlara da rastlanmaktadır."⁵⁰

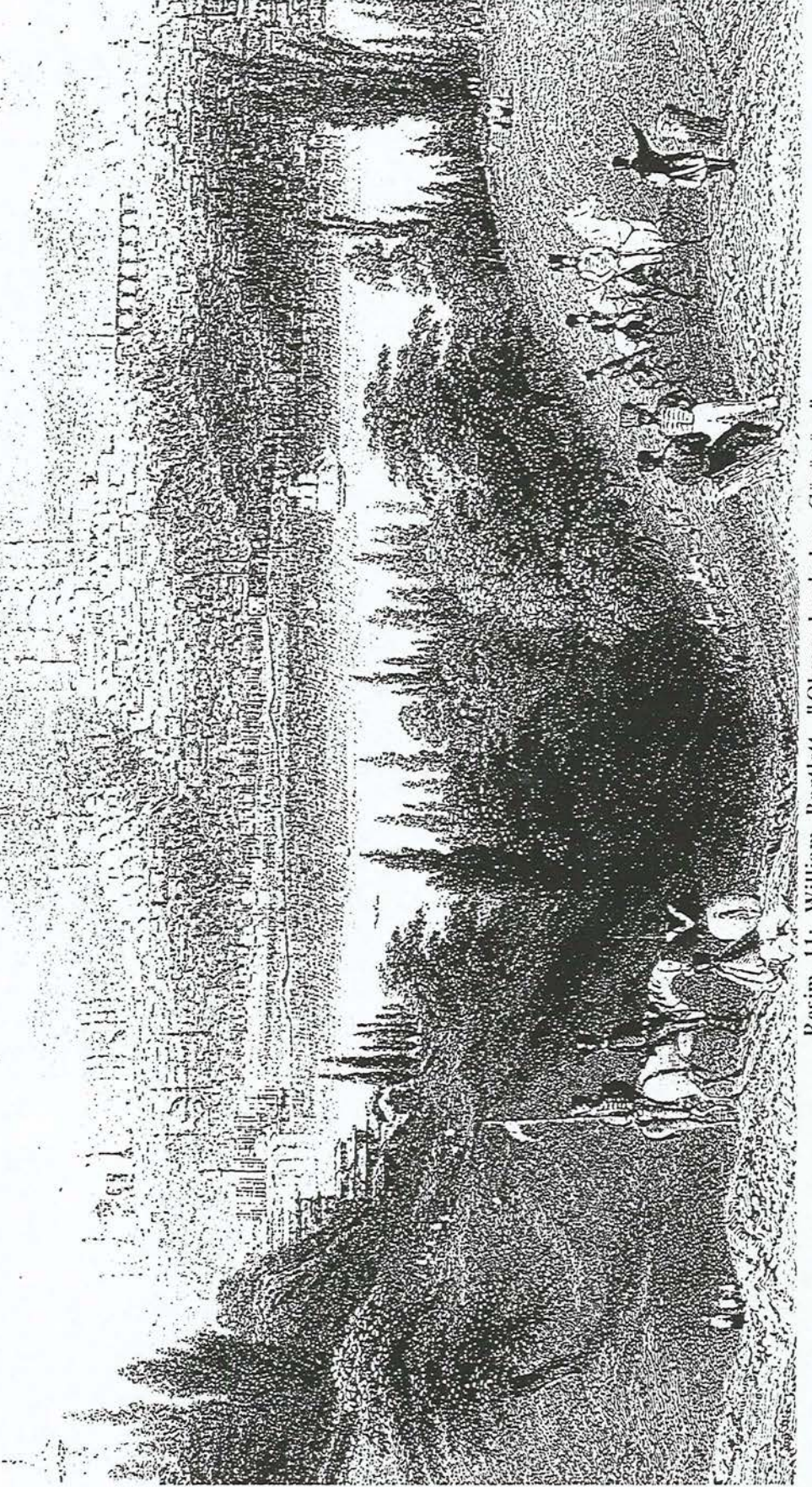
"İngiliz ressamı Sir David Wilkie de 1840 yıllarında uzun bir doğu gezisine çıkmış, İstanbul'da bulunduğu sırada Abdülmeccid'in bir portresini yapmıştır."⁵¹

"Fransız ressamlarından Felix Ziem (1821-1911) çeşitli ülkelere geziler yapmış ve 1845-1848 yılları arasında İstanbul'a da gelmiştir. Burada yağlıboya, suluboya manzaralar yapan ve eserleri Avrupa'nın çeşitli galeri ve koleksiyonlarında yer alan Ziem'in resimlerine İstanbul'da bazı özel koleksiyonlarda rastlanabilmektedir. (Resim 12) Türkiye'yi görmüş İngiliz ressamlarından Camile Rogier ve Mac Bean'in resimlerinin bir kısmı 1854 yılında Londra'da basılan eserlerde yer almıştır.

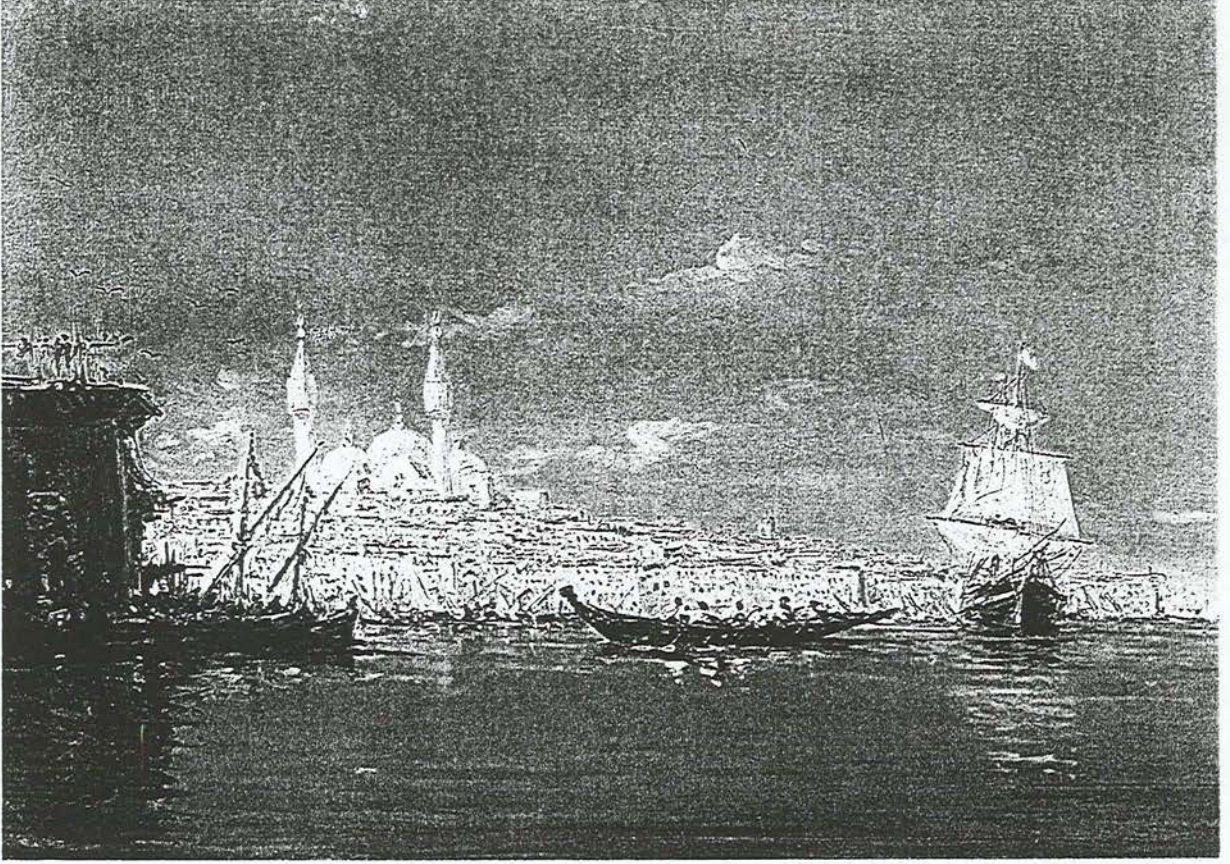
⁴⁹ Mustafa CEZAR, a.g.c., s.22.

⁵⁰ Günsel RENDA, a.g.c., s.26.

⁵¹ Mustafa CEZAR, a.g.c., s.67.

Resim 11: William Bartlett, "Okmeydanı'ndan Görünüm"

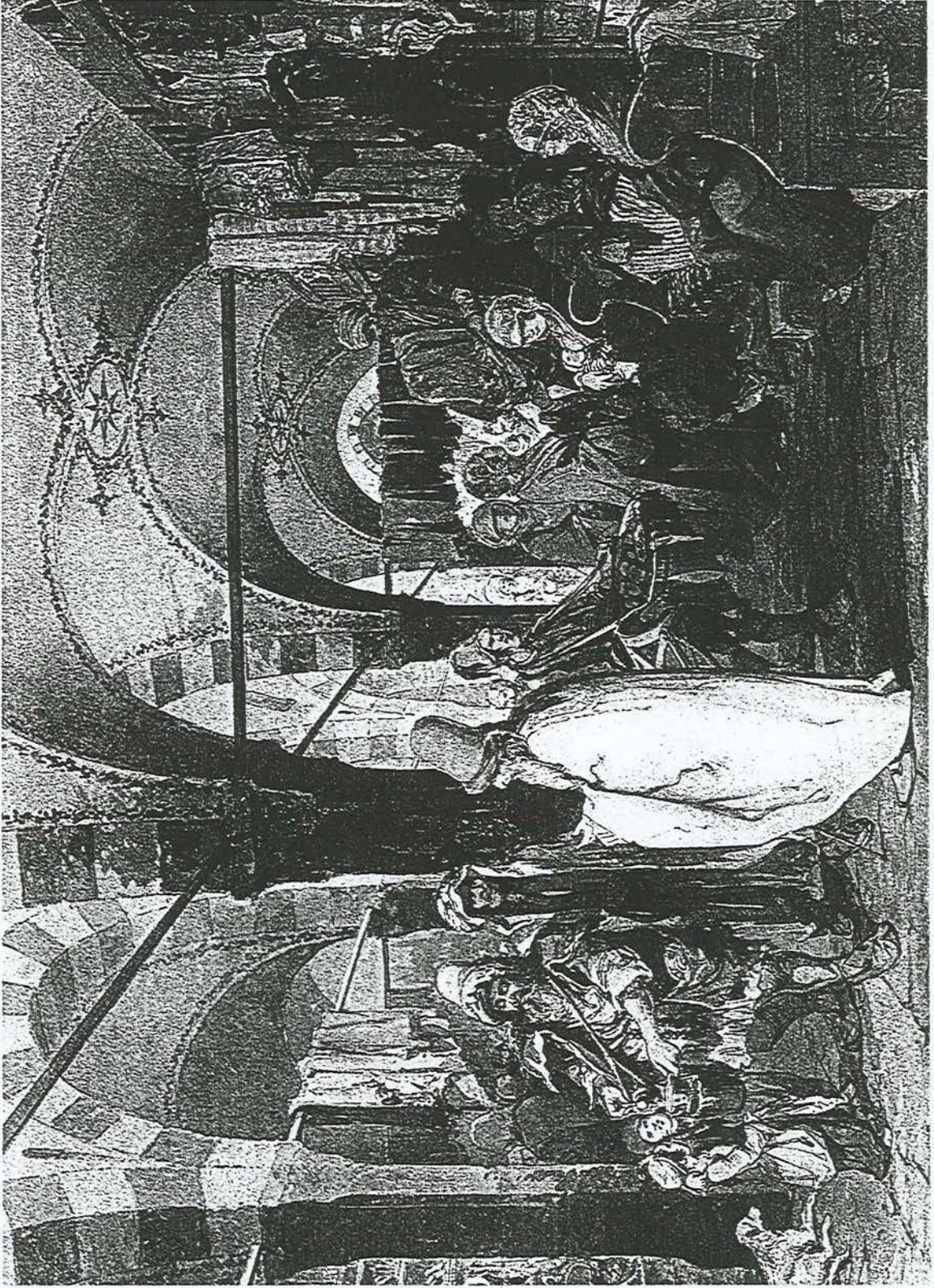
Resim 12: *Felix Ziem, "İstanbul Manzarası"*

Abdülmecid devrinde İstanbul'a gelmiş burada bir müddet çalışmış olan ressamlardan J. Schranz, özellikle suluboya ve gravürler halinde İstanbul manzaraları yapmıştır.(Resim 13) 1851 yılında İstanbul'a gelip çok uzun yıllar burada kalan İngiliz tebaasından İtalyan asıllı ressam Preziosi, özellikle İstanbul yaşayışı ve kıyafetleriyle ilgilenmiş ve bu yönleri canlandıran resimler yapmıştır. Genellikle suluboya üzerine çalışan Preziosi'nin resimlerinin bir kısmı 1883 yılında Paris'te basılan "Stamboul, Moeurs et costumes, Encyclopedie Des Arts Decoratifs de L'orient" adlı eserde toplanmıştır. (Resim 14) İstanbul'da resim çalışmalarında bulunan kişilerden birisi de mimar Gaspare Fossati'dir. Fossati, daha ziyade İstanbul binalarını ele alan resimler yapmıştır. Fossati'nin İstanbul resimlerinin bir kısmı kitap sayfaları arasında yayınlanmıştır."⁵²

⁵² Mustafa CEZAR, a.g.e., s.67.

Resim 13: Jean Schranz, "Boğaz Görünümü"

Resim 14: Amadeo Preziosi, "Kapalıçarşı"

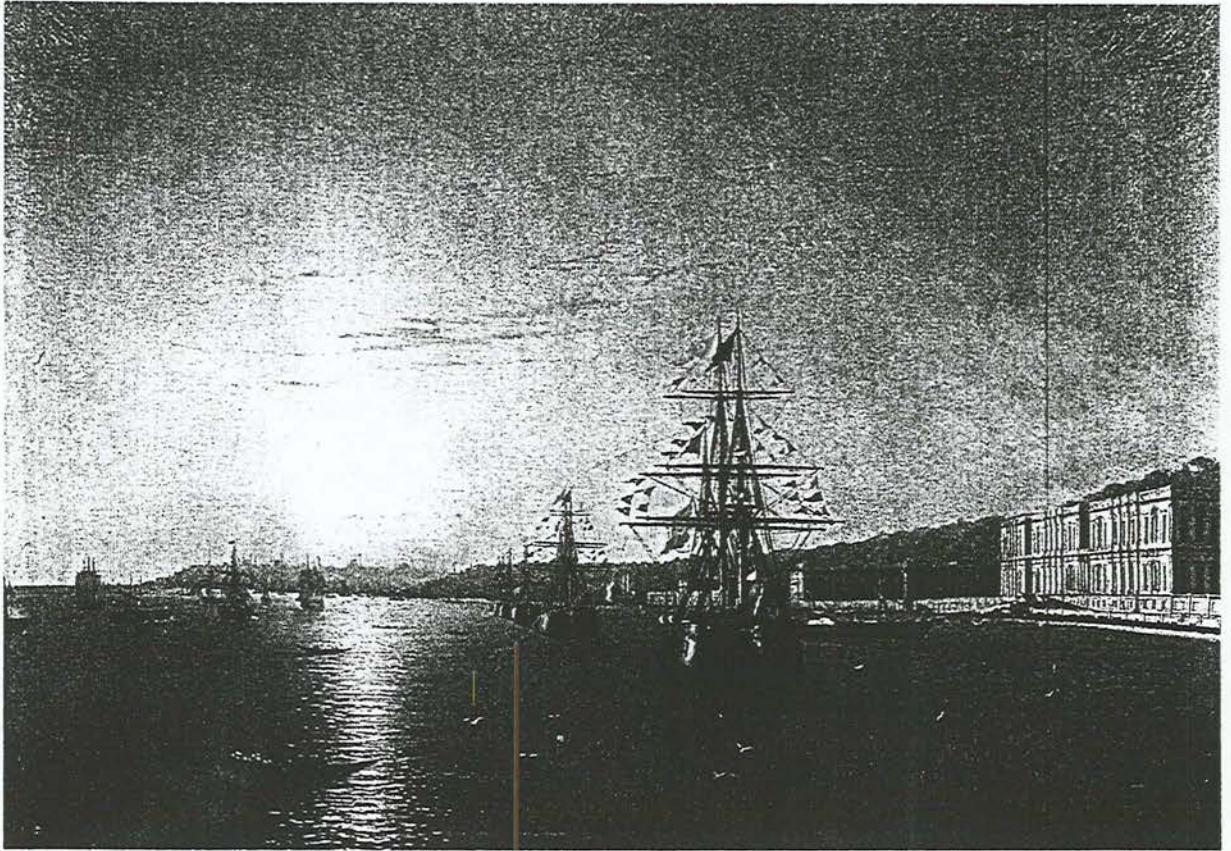
Abdülmecid zamanında İstanbul'a gelmiş başka ressam­lar da vardır. Alman; Carl Haag, Adolf Schreyer, Maximilian Schmidt, Belçikalı; Jan Baptis Huymans, Fransız; Narcisse Berchere, Alexandre Bida, Harcule Brabazon, Benjamin-Constant, Germain-Fabius Brest, Theodore Frere, Eugene Flandin, Constantin Guys, Jules Laurens, Horace Vernet, İngiliz; Richard Dadd,William Holman Hunt, John Frederick Lewis,Edward Lear'dır.

Tanzimat dönemi sultanları arasında sanata en çok ilgi gösteren Abdülaziz olmuştur. Kendisi de resim yapan Abdülaziz döneminde bir çok yabancı ressam gelmiştir. Saraya resim sunan ve sarayda çalışan ressam­lar arasında en ünlüleri sahne dekaratr ve ressam Merlo, Ayvazovski, Guillemet, Stanislaus Chlebowski, Jean-Leon Gerome ve Burton'dur.

Adı memleketimizde 1848 yılından itibaren duyulmaya başlayan Merlo, iyice yaşlanıncaya kadar İstanbul'da kalmıştır. Merlo, Çırağan Sarayının tavanına resimler yapmakla görevlendirilmiştir. Dolmabahçe Sarayı tiyatrosunun sahnesine konan ön perdedeki resimleri de o yapmıştır.

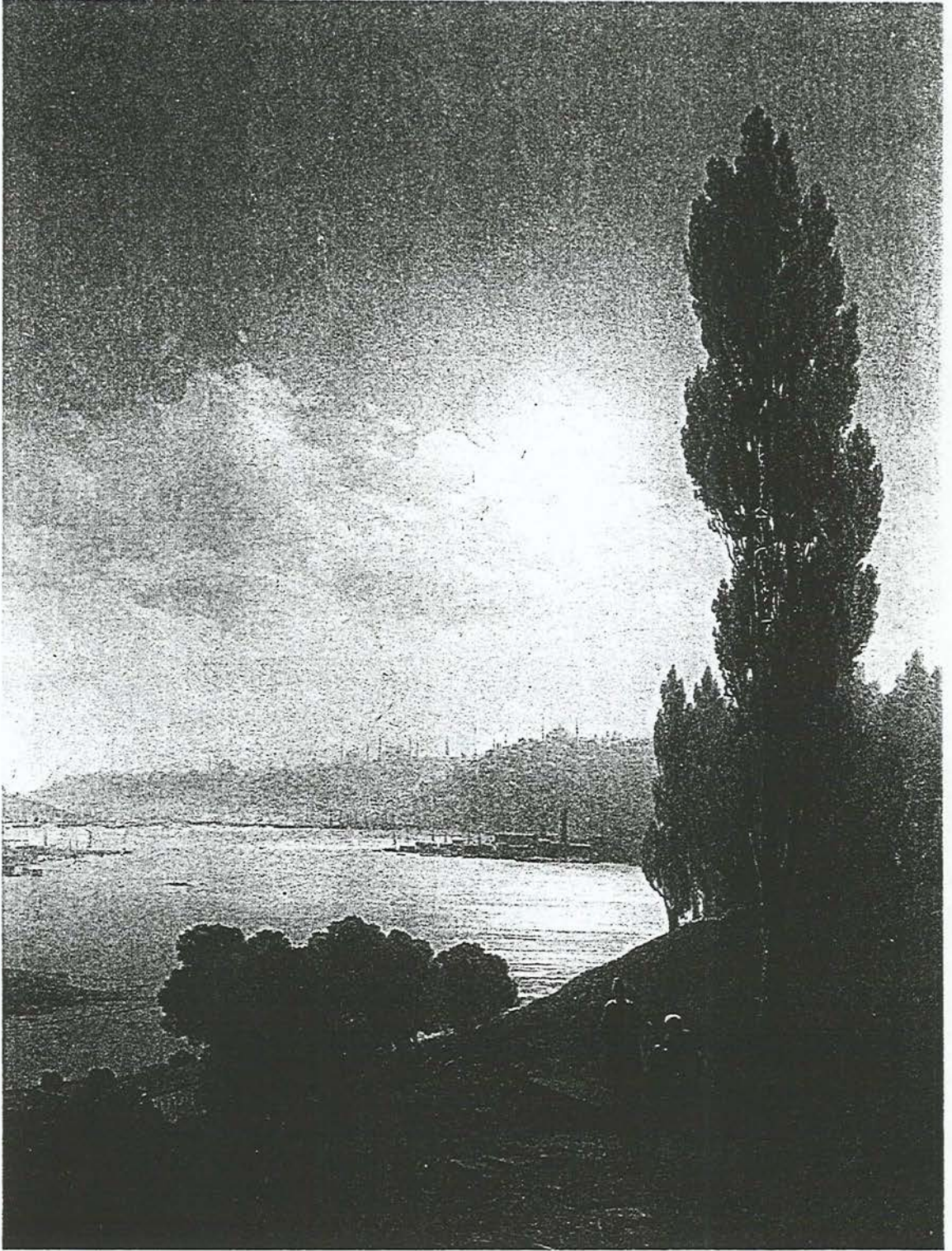
"Ermeni asıllı Rus ressamı Ayvazovski (Ivon Konstantinoviç Ayvazovski), 1845 yılında Rus coğrafya Cemiyetinin kurucusu Amiral F.Ltke kumandasındaki bir gemiyle ve Rus Veliahdı Grandük Nikolayeviç ile Anadolu kıyılarıyla Ege adalarını kapsayan bir geziye çıkmış ve İstanbul'u ilk defa bu gezi sırasında ziyaret etmiştir. Padişaha bir resmini hediye etmiş ve dördüncü rütbeden bir Nişan-ı Ali almıştır. Sultan Abdülaziz devrinde, 1874 yılında İstanbul'da iki ay kalan Ayvazovski, konuğu olduğu mimar Sarkis Balyan aracılığıyla 21 Ekim 1874 yılında Padişaha takdim edilmiş, Dolmabahçe Sarayı için birçok resim yapmış, ikinci rütbeden Osmanlı nişanıyla ödüllendirilmiştir. Dönemin gazetelerinde sanatçının Abdülaziz'in yağlıboya portresini yaptığına ilişkin haberler de çıkmıştır. Ayvazovski sekiz defa ziyaret ettiği İstanbul'u gün doğuşu, gün batışı ya da mehtaplı gece gibi romantik ortamlarda yansıtmış, bunun yanısıra "İstanbul'da Kayığa Binenler", "Tophane İskelesinde Bir Kahvehane", "V. Murat'ın Portresi" , gibi figürlü tabloları gerçekteştirmiş ve bunları İstanbul'da açtığı

birçok sergide sergilemiştir. Bu sergilerin en önemlisi ve sonuncusu 1888 yılında sanatçının yeğeni aracılığıyla düzenlenmiş ve yirmidört tablo sergilenmiştir. Ayvazovski'nin Türkiye'deki resimleri Dolmabahçe Sarayı, Küçüksu Kasrı, Askeri Müze, Deniz Müzesi, Şale Köşkü, Ermeni Patrikhanesi, Çankaya Köşkü ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır."⁵³ (Resim 15-16)

Resim 15: I.K. Ayvazovski, "Çırağan Sarayı Önünde Osmanlı Donanması", 1875

⁵³ Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR, a.g.e., s.91-92.

Resim 16: I.K. Ayvazovski, "Ay Işığında Eyüp", 1874

"Fransız asıllı bir sanatçı olan Guillemet de Sultanın çeşitli resimlerini yapmıştır, İmparatorluğun saray ressamı olarak görevlendirilmiştir. Guillemet 1874 yılında İstanbul'da, batı anlamında eğitim yapan ilk özel akademiye kurmuş olmakla tanınmaktadır. "Academie de dessin et de peinture" adı verilen bu okulda eşi Madame Guillemet ile beraber batı türü resim ve desen dersleri vermiştir. 1865 yılı mart ayından itibaren İstanbul'da yaşayan Guillemet'in 1874 yılında Beyoğlu'nda açtığı resim akademisi, Türkiye'de o zamana kadar iyi tanınmayan resim ve heykel gibi sanatların gelişmesine büyük önem veren Abdülaziz tarafından da desteklenmiştir. Sultan Abdülaziz'in pek çok portresini, bu arada saray kadınlarının resmini yapan sanatçı, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında göçmenlere yardım çalışmalarında bulunurken tifoya yakalanıp 30 Nisan 1878'de İstanbul'da ölmüştür. Feriköy katolik mezarlığında gömülüdür."⁵⁴ (Resim 17-18)

"Saraya gelip resim yapan yabancı ressamlar arasında Leh'li ressam Stanislaw Chelebowski ve Fransız Berton (Burton) da bulunmaktadır. Sarayda kendisine ayrılan dairede bir müddet çalıştırılan Chelebowski, Türk tarihinin askeri zaferlerine ait tablolar yapmıştır. Burton ise sarayda iken Abdülaziz onun çalışmalarını sık sık gözden geçirmiştir."⁵⁵

---

⁵⁴ Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR, a.g.e., s.121.

⁵⁵ Mustafa CEZAR, a.g.e., s.96.

Resim 17: *Pierre Désiré Guillemet, "Sarahl Kadın", 1874*

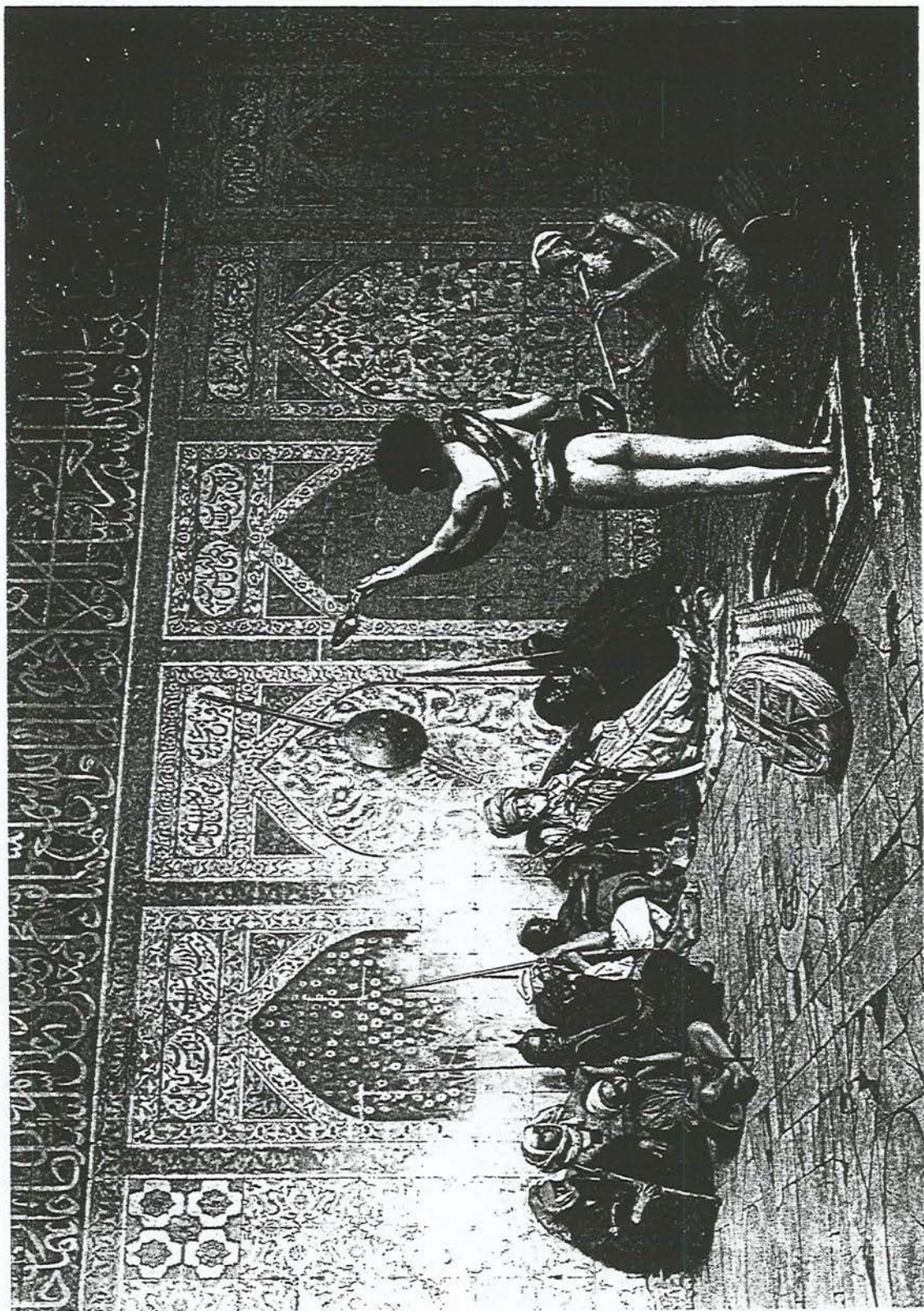
Resim 18: *Pierre Désiré Guillemet, "Sarahlı Kadın" 1875*

Fransız sanatçı Jean Leon Gerome (1824-1904) ise Ortadoğuyu konu alan çalışmalarında Türkiye'ye ve Osmanlı- Türk tiplerine büyük yer ayırmıştır. Mimari özellikleri, bezemeyi, yazıları büyük bir dikkatle incelemiş , insan unsuruna yönelerek kıyafetlerden davranışlara kadar bütün örf ve adetleri yansıtmıştır. Halı Tüccarı, Yılan Oynatıcısı , Esir Pazarı, Hamamda Kadınlar, Bursa'da Büyük Havuz, Tutuklu, Kudüs'de Türk Kasap, Arnavut Beyinin Evinde Dua, Türk Nöbetçi, Müezzinin Çağrısı onun ortadoğu hayatını yansıttığı sayısız resimden yalnızca bir kaçıdır.(Resim 19) Gerome Türk Resim tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir. Osman Hamdi Bey, Şeker Ahmet Bey ve Halil Paşa gibi XIX. yüzyıl sonu Türk resminde ön planda yer alan sanatçılar Fransa'ya resim öğrenimi için gittiklerinde onun atölyesinde çalışmışlardır. Ayrıca Gerome'un ikibin dolayındaki öğrencileri arasında Ali Cemal ve Theodore Ralli gibi diğer Osmanlı ressamlarının adlarına da rastlanmıştır. Öte yandan Türkiye'de ilk resim koleksiyonunun oluşturulmasında sanatçının danışmanlık rolü üstlendiği anlaşılmıştır. Bilindiği gibi öğrencisi Şeker Ahmet Paşa, Abdülaziz'in isteği üzerine ilk batılı resim koleksiyonunun tablo seçiminde, Gerome'a danışarak oluşturmuştur. Bu koleksiyonun bir parçası olan Gerome'un 1865 tarihli "Mısır Kahve" adlı tablosu bugün Dolmabahçe Sarayında bulunmaktadır."⁵⁶

Yabancı ressamlar arasında Türkiye ve Türklerle ilgili en çok eser veren sanatçılardan biri de İtalyan asıllı ressam Fausto Zonaro'dur. 1891 yılında Venedik'ten ayrılarak İstanbul'a gelen sanatçı ve eşi Taksim civarında ahşap bir eve yerleşmişlerdir. İstanbul'da kaldığı süre içerisinde binden fazla eser yaptığı, yedi veya sekiz sergi açtığı kaynaklar tarafından tespit edilmiştir. Zonaro'nun İstanbul'un merkezi semtlerinde sehpasını kurarak yaptığı resimler onun sanat hayatının en ilginç örnekleridir.

---

⁵⁶ Semra GERMANER-Zeynep İNANKUR, a.g.e., s.120.

Resim 19: Jean-Leon Gérôme, "Yılan Oynatıcısı"

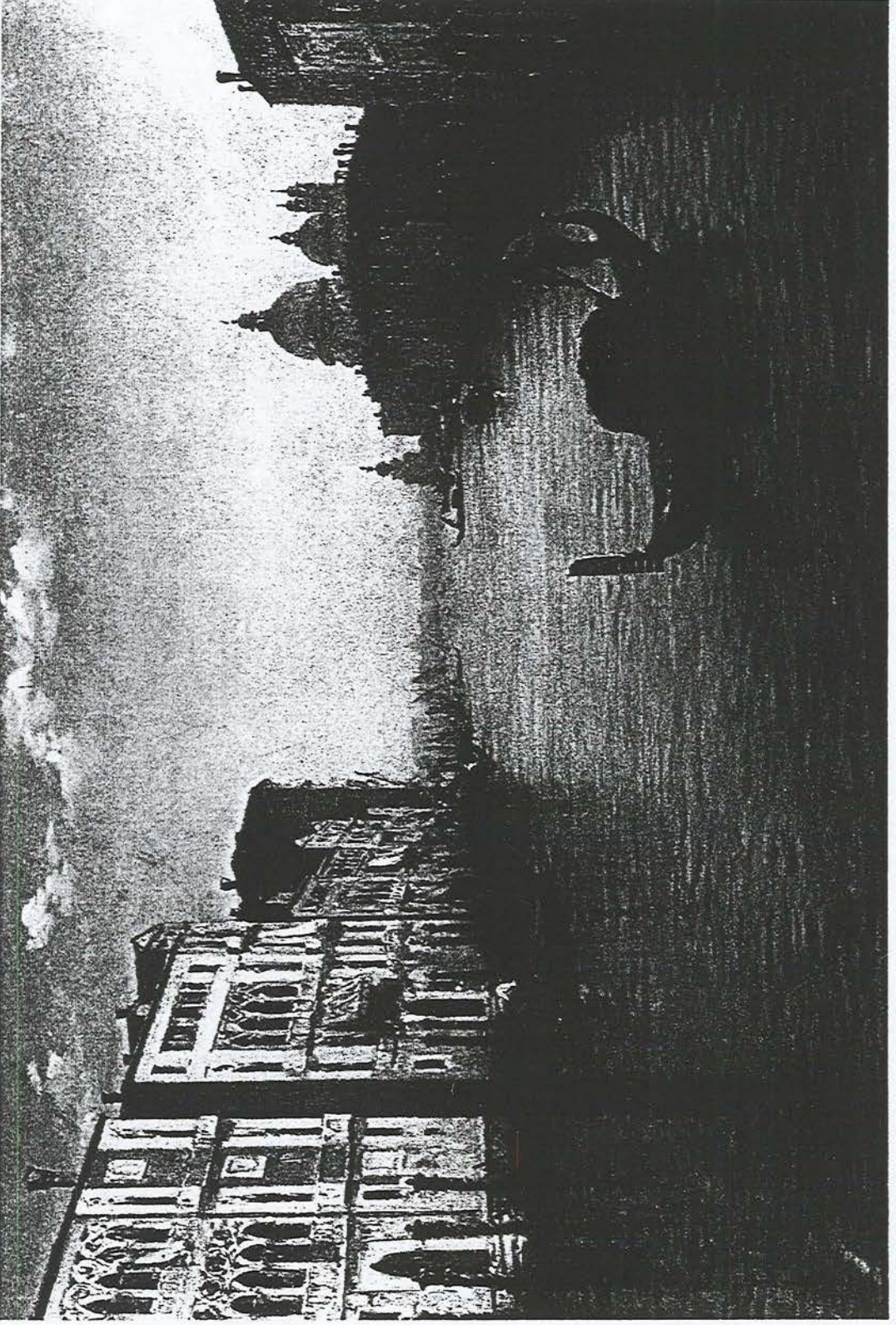
1896 yılında ilk askeri konulu tablosunu yapan sanatçı, bu çalışmasında "Ertuğrul Alayı"nı Karaköy Köprüsü'nden geçerken resimlemiştir. Ünü Sultanın kulağına giden Zonaro'nun bu resmi II.Abdülhamid tarafından alınmış, kendisi birinci dereceden Mecidiye nişanıyla ödüllendirilmiştir. Resim daha sonra Sultan tarafından Fransız politikacısı Paul Deschanel'e hediye edilmiştir. Zonaro'nun eserlerinden de anlaşılacağı gibi bizim iç yaşantımıza girmiş, Boğaz ve Kağıthane eğlencelerini, pazar yerlerini, eski İstanbul peyzajlarını ve İstanbul'un ünlü şahıslarının portrelerini yapmıştır. Abdülhamid'in emriyle belirli maaş karşılığı saraya girmiş, ayrıca Akaretler'de bir ev tahsis edilmiş ve bu evin bir kısmını atölye olarak kullanmaya başlamıştır. Sultan, sanatçının çalışmalarını yakından izleyip, zaman zaman ona tablolarının konusunu bizzat kendisi vermiştir. Özellikle harem kadınlarının resimlerinin yapılmasında eşi Elisa'nın büyük katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Paris'e gidip orada onsekiz ay fotoğrafçılık öğrenimi gören Elisa, İstanbul'a dönüşünde haremdeki kadınların fotoğraflarını çekmiş ve Zonaro bunları tablolara dönüştürmüştür. Bu çabalarına karşılık Sultan, Elisa'ya sarayın resmi portrecisi ünvanını vermiştir.⁵⁷

Portre ve manzara türlerinde uzman olan Zonaro, insan kalabalıklarını vermede büyük ustalığa sahiptir. Hücum, Ertuğrul Alayı, Sürre Alayı, Valide Camii, Bayram, Tulumbacılar, Gündoğarken Balıkçılar, Kayıkta, Odalık, Arzuhalçiler, Ney Çalan Derviş adlı resimleri eserlerinden bazılarıdır. (Resim 20)

"Sultan Reşad devrinde de çalışmalarını devam ettiren ve son halife olan Veliahd Abdülmecid'inde yakın arkadaşlığını kazanan Zonaro'nun 1911 yılında İstanbul'dan ayrılmadan önce elindeki eserleri sattığı bilinmektedir. İstanbul'dan ayrılışından sonra San Rema'ya yerleşen sanatçı 19 Temmuz 1929 yılında 75 yaşında hayata gözlerini kapamış ve oraya gömülmüştür."⁵⁸

⁵⁷ Bkz.: Edibe DOLU, "Osmanlı Sarayında Bir İtalyan Ressamı Zonaro", HAYAT TARİHİ MECMUASI, C.II, No.8 (Eylül 1970), s.47-48.

⁵⁸ Edibe DOLU, a.g.e., s.49.

Resim 20: Fausto Zonaro, "Venedik Görünümü"

Osmanlı Devleti'nin geçirmiş olduğu batılılaşma süreci, sanat alanında evrim niteliğini taşımaktadır. Fatih dönemiyle başlayıp daha sonraki Padişahlar döneminde sayıları giderek artan yabancı resamlardan bazılarına bu bölümde değinilmiştir.

Türk resim sanatında minyatürden batılı anlamda yağlıboya resme geçiş bu süreç içerisinde olmuştur. Batı biçimindeki resim önce kitap resimlerinde etkisini göstermiş, sonra seyircisini saray dışında da bulabilen duvar resimlerine dönüşmüştür. Artık Türklerden de batı tarzında yağlıboya ve suluboya resimler yapanlar görülmeye başlamıştır.

Bu dönem toplumsal ve kültürel koşullar altında sanatta yeni bir anlayışa geçmenin bir gerileme değil, kaçınılmaz bir değişim olduğunu göstermektedir.⁵⁹

---

⁵⁹ Günsel RENDA, a.g.e., s.27.

İKİNCİ BÖLÜM

İLK RESSAMLARIMIZ VE BATILI ANLAMDA RESMİN GELİŞİM EVRELERİ

1. İLK RESSAMLARIMIZ

XIX. yüzyılla beraber Osmanlı İmparatorluğunda batılılaşma süreci yaşanırken, Mühendishaneden ve Harbiye mektebinden mezun olanlar Paris'te eğitim ve öğretim için kurulan Mekteb-i Osmaniye'ye gönderilmişlerdir. Bunların içinde resme ilgisi olanlar Paris'te meşhur ressamın atölyelerinde veya Paris Güzel Sanatlar Okulunda resim eğitimi almışlardır. Bunlardan Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tevfik Paşa, Hüsnü Yusuf, Servili Ahmet Emin, Süleyman Seyid, Şeker Ahmet Paşa ve Osman Hamdi ilk akla gelenlerdir.¹

¹ Bkz.: Seyfi BAŞKAN, "Ondokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türk Ressamları", Kültür Bakanlığı Yayınları No.1321, B.1, Ankara, 1991, s.1.

"Harbiye'nin yetiştirdiği ilk ressamlardan biri olan Ferik Tevfik Paşa (1819-1866) Ferik İbrahim Paşa ile aynı zamanda Avrupa'ya öğrenime gönderilmiş ve aynı eğitimi almıştır. Kaynaklar, kendisinin bizde ilk heykel yapan kişi olduğunu göstermektedir."²

Bursa'daki Ulu Camii'nin mihrap süslemelerini yeniden yapmış, ne var ki onun yaptığı bu süslemeler sonradan acemilerce bozulmuştur. Ferik Tevfik Paşa'ya ait elde hiç bir yapıt bulunmamaktadır.

Ferik İbrahim Paşa (1815-1889), Avrupa'ya giden ilk Mühendishanelilerdendir. Mühendishane-i Berri-i Hümayun'da 1835 yılında tahsilini bitirdikten sonra bilgisini tamamlamak üzere Viyanaya ve İngiltere'ye gitmiştir. İstanbul'a dönüşünde Abdülmecid'in portresini yapmıştır. 1889 yılında Ferik rütbesinde iken ölmüş ve Üsküdar'da Özbekler dergahı mezarlığına gömülmüştür.³

Dönemin bir başka sanatçısı Hüsnü Yusuf Bey'i (1817-1816) eserleriyle tanıma olanağımız yoktur. Bu sanatçının da batı kentlerinde uzun süre öğrenim amacıyla bulunduğu, çok yetenekli olduğu belirtilmektedir. Mühendishanede "menazır ve gölge" usullerini öğrenen Hüsnü Yusuf 1849'da yüzbaşı rütbesiyle, yetiştiği öğretim kurumunda resim öğretmeni olmuştur. Güzel sanatlardaki yeteneği giderek dikkati çeken ve ünü yayılan Hüsnü Yusuf, Tophane-i Amire Komutanı Ahmet Fethi Paşa'nın aracılığıyla Sultan Abdülmecid tarafından Paris, Viyana, Berlin gibi kentlere gönderilmiştir. Yurda döndüğünde binbaşılığa yükselmiş, kırkdört yaşında da vefat etmiştir.⁴

"Servili Ahmet Emin (?-1865) Batı'da eğitim görmemesine rağmen bu öncülerimiz arasında yer alır. Barbizon okuluna yakın bir anlayış içinde ağaç portreleri

² Adnan TURANİ, "Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı", Doğu Matbaası, Ankara, 1984, s.8.

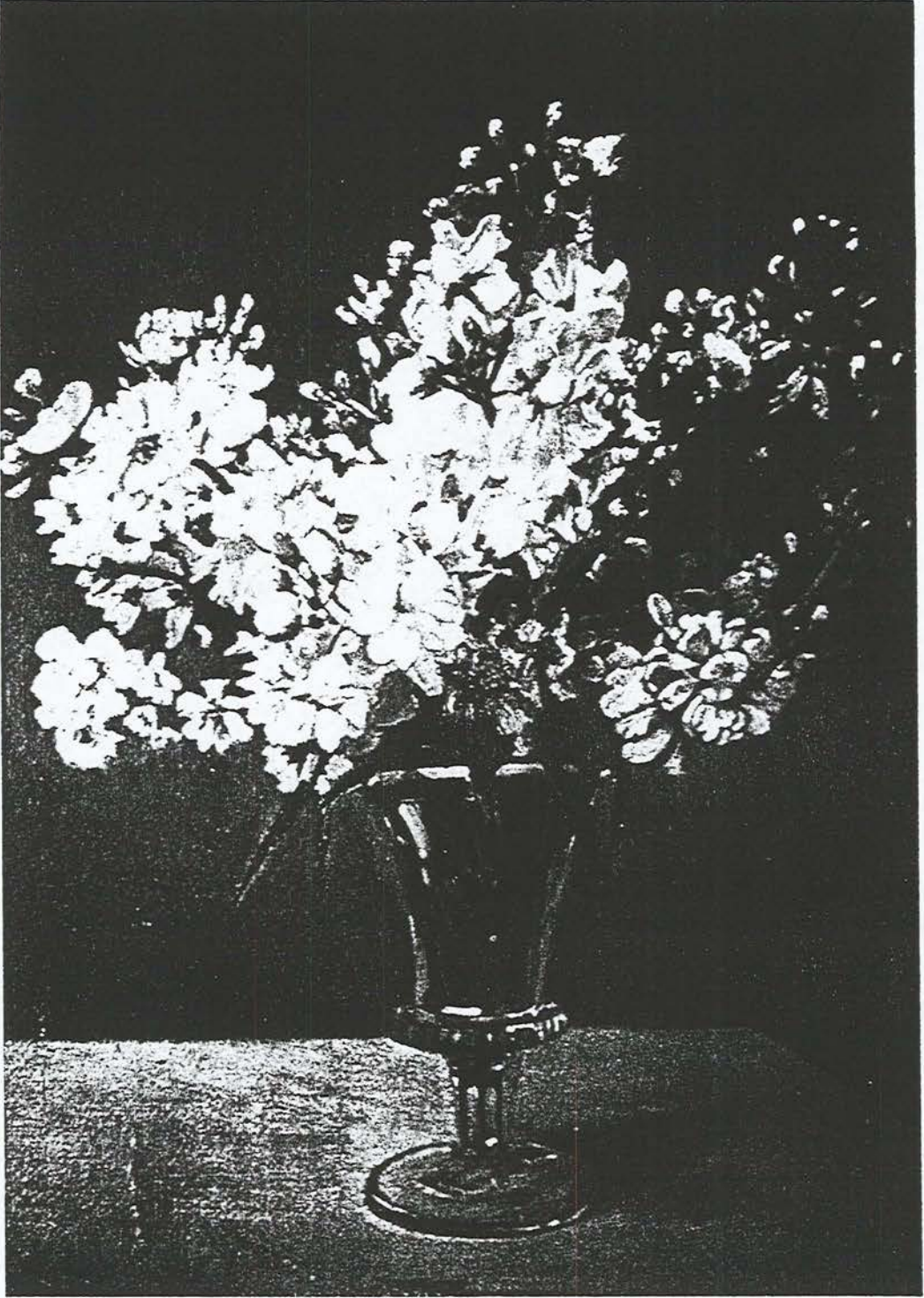
³ Bkz.: Celal Esad ARSEVEN, "Türk Sanatı Tarihi", Milli Eğitim Basımevi, C.III, İstanbul, ?, s.136.

⁴ Bkz.: Nurullah BERK-Adnan TURANİ, "Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi", Tilgat Sanat Galerisi, İstanbul, ?, s.107.

resimlemiştir. Ahmet Emin, o sıralar resim sorununun daha çağdaş bir noktasındadır. Bursa, Bozüyük, Eskişehir ve İzmit'den doğa karşısında sevdiği kimi köşelerin görünümünü resmederek bir albüm meydana getirmesiyle, Anadolu'ya optik Batı gözüyle bakan ilk ressamımız olmuştur. Hatta aldığı bu notların, bizde yöresel ilk değerlendirme olduğu da söylenebilir. Resimsel biçimlemede yöresel not zevkine varmada, bir aşama olarak değerlendirilmiştir."⁵

Süleyman Seyid Bey (1842-1913) Maltepe eşrafından Hacı İsmail Efendi'nin oğludur. 1842 yılında İstanbul'da Üsküdar'da doğmuştur. 1862 yılında Harbiye okulundan mülazim-i sani (teğmen) rütbesiyle çıkmıştır. Okulda iken o zaman Paris'ten resim hocası olarak getirilen Mr. Kes ve Şirans'tan, Paris'te Mekteb-i Osmani'de eğitim görürken ise meşhur Fransız ressamı Cabanel'den dersler almıştır. Paris'te sekiz yıl kalarak çalışan Seyid Bey Paris'de bir sergide teşhir ettiği resimlerinden dolayı (Oficier d'academie) madalyası almıştır. Mekteb-i Osmani'nin 1870 yılında Fransız harbi dolayısıyla kapanması üzerine arkadaşlarıyla beraber İstanbul'a dönmüş ve Mekteb-i Harbiye'ye resim hocası olarak atanmıştır. Bir taraftan resim yaparak bir çok eser meydana getirirken diğer taraftan da Orman ve Maadin okulunda ve Tıbbiye'de Fransızca öğretmenliği yapmıştır. Mekteb-i Mülkiye-i Şahanenin ilk kuruluşunda da ders nazırı olmuş, okulun ders programlarını düzenlemiştir. Kız Sanayi-i Nefise Mektebinde de ders nazırlığı yapmıştır. Bu suretle otuzaltı yıllık eğitim ve öğretim hayatında memleket sanat ve ilmine büyük hizmetleri olmuştur. Seyid Bey, filozof mizaçlı, açık sözlü ve şakacı bir kişiliğe sahipti. Fransa'dan dönüşünde Hüseyin Avni Paşa'ya, Baltacı Mehmet Paşa'nın Prut muharebesi resmini taktim etmiştir. Seyid Bey hakkında ele geçen yazılarda onun yalnız natürmort, yani çiçek ve meyve gibi cansız tabiat resimleri yaptığı belirtilmiştir.(Resim 21) Halbuki bir yakınından elde edilen bir fotoğrafı, sanatçının yalnızca natürmort değil, figür, portre, peyzaj ve hatta çıplak figürler yaptığını göstermektedir. Çoğu bugün mevcut olmayan bu resimlerin bilinmemesi o zamanlar figür ve çıplak resimlere karşı gösterilen olumsuz tutumdan dolayı Seyid Bey'in bu resimleri teşhir etmemesi olsa gerekir.

⁵ Adnan TURANİ, a.g.e., s.8.

Resim 21: Süleyman Seyyit, "Şebboy"

Elde bulunan bu atölye fotoğrafında görülen eserlerin nerede ve kimlerde olduğu bilinmemektedir. Tam anlamıyla bir realist olan Seyid Bey gölge-ışığa ve renk inceliklerine büyük önem vermiş, aşık olduğu tabiatı büyük bir sadakatle çalışmıştır. 1913 yılının 23 Eylül günü 71 yaşında ölen Seyid Bey'in mezarı Sarıyer'de Ortaçeşme mezarlığındadır.⁶

"Asıl adı Ahmet Ali olan Şeker Ahmet Paşa, Üsküdar'da 1841 yılında doğmuştur. Ahmet Ali, ilk okuldan mezun olunca 1855 yılında sınavla o zamanlar küçük yaşta öğrenci kabul eden tıbbiye okuluna yazılmış ve resme olan büyük yeteneği nedeniyle onsekiz yaşına geldiğinde ve henüz öğrenciliği devam ettiği bir sırada bu okulun resim öğretmenine yardımcı tayin edilmiştir. Fakat hassas ruhu kadavra kesmeğe elverişli olmadığından ve annesi de doktor olmasını istemediğinden bu okulu bırakarak Harbiye'ye geçmiştir. Ahmet Ali'nin yaptığı resimlerin mükemmelliği Sultan Abdülaziz'in kulağına kadar gitmiş, kendisinde iyi bir ressam olan Sultan Abdülaziz 1861 yılında Ahmet Ali'yi resim eğitimi için Fransa'ya göndermiştir. Ahmet Ali, Paris'te asker olan Türk öğrencilerinin devam ettiği Mekteb-i Osmani'ye girmiş, bir süre burada okuduktan sonra Paris Güzel Sanatlar Akademisi'ne kabul edilmiş ve bu okulda o devir Fransa'sının en ünlü ressamlarından olan Gustav Boulanger ve Jean Leon Gerome'un atölyelerinde resim eğitimi görmüştür. Bu arada 1867 yılında Paris'te açılan uluslararası sergiye yabancı sanatçı olarak bazı resimleri ve Sultan Abdülaziz'in karakalem büyük boy bir portresi ile katılmış, böylece yurt dışında eserlerini sergileyen ilk Türk sanatçısı ünvanını da kazanmıştır. 1869 ve 1870 yıllarında Paris'in yıllık devlet sergisi olan Salon'a eserleri kabul edilmiş, Türk ve Müslüman olan böyle bir sanatçının başarılı resimleri sanat çevrelerinde ve basında büyük yankılar uyandırmıştır. Padişah, 1867 yılındaki Avrupa gezisi sırasında uluslararası fuar'da eserlerini görüp ressamlık yeteneğini bir kez daha değerlendirdiği Ahmet Ali'ye, Dolmabahçe ve Çırağan Saraylarında oluşturmak istediği tablo koleksiyonu için resim satın alma görevini vermiştir."⁷

⁶ Bkz.: Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.141.

⁷ Sönmez G. OZANOĞLU, "Şeker Ahmet Paşa ve Türkiye'de İlk Resim Sergisi'nin 110.Yılı", YENİ BOYUT PLASTİK SANATLAR DERGİSİ, No.13 (Mayıs 1983), s.14.

"Ahmet Ali, Gerome, Adolphe Yvon, Gustave Boulanger, Washington, Van Marc, Huguet, Harpignies, Doubigny, Schroyer ve daha bir kaç Batı ressamının eserlerinden oluşan bir koleksiyon oluşturmuş ve bunları Saray'da uygun gördüğü yerlere astırmıştır."⁸

"1870 yılı sonunda Ecole des Beaux-Arts'dan üstün başarı ile mezun olan Şeker Ahmet Paşa resim alanında en büyük ödül olan Prix de Rome (Roma Ödülünü) kazanmış ve okul idaresi tarafından Rönesans devrinin ünlü sanatçılarının eserlerini yakından görüp inceleyebilmesi için İtalya'ya gönderilmiştir. Roma'daki incelemelerinden sonra 1871 yılında Türkiye'ye dönmüş ve döner dönmez resim sergisi açma girişimlerinde bulunmuştur. İlerki bölümlerde değineceğimiz bu konu o dönem Türkiye için son derece önem taşımaktadır."⁹ (Resim 22-23)

"Mühendishane ya da Harbiye çıkışlı olmadığı halde geçen yüzyılın ikinci yarısı ile yüzyılımızın ilk on yılı arasındaki en aktif sanatçılarımızdan biri, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurucusu ve ilk müdürü Osman Hamdi Bey (1842-1910)'dir."¹⁰

"İstanbul'da doğmuştur. Sadrazam Müşir Edhem Paşa'nın oğludur. Çocukluğundan beri resme büyük ilgisi bulunan Osman Hamdi 1860 yılında onsekiz yaşında iken Paris'e hukuk eğitimi için gönderilmiş, burada okurken Mekteb-i Osmani'de tanıştığı Ahmet Ali ve Süleyman Seyid Efendilerle birlikte resim öğrenimine de yönelmiş, zamanın ünlü Fransız ressamlarından Gerome ve Boulanger'in atölyelerinde çalışmıştır."¹¹

⁸ Mustafa CEZAR, "Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi", Türkiye İş Bankası A.Ş. Kültür Yayınları, No.109, B.1, İstanbul, 1971, s.20.

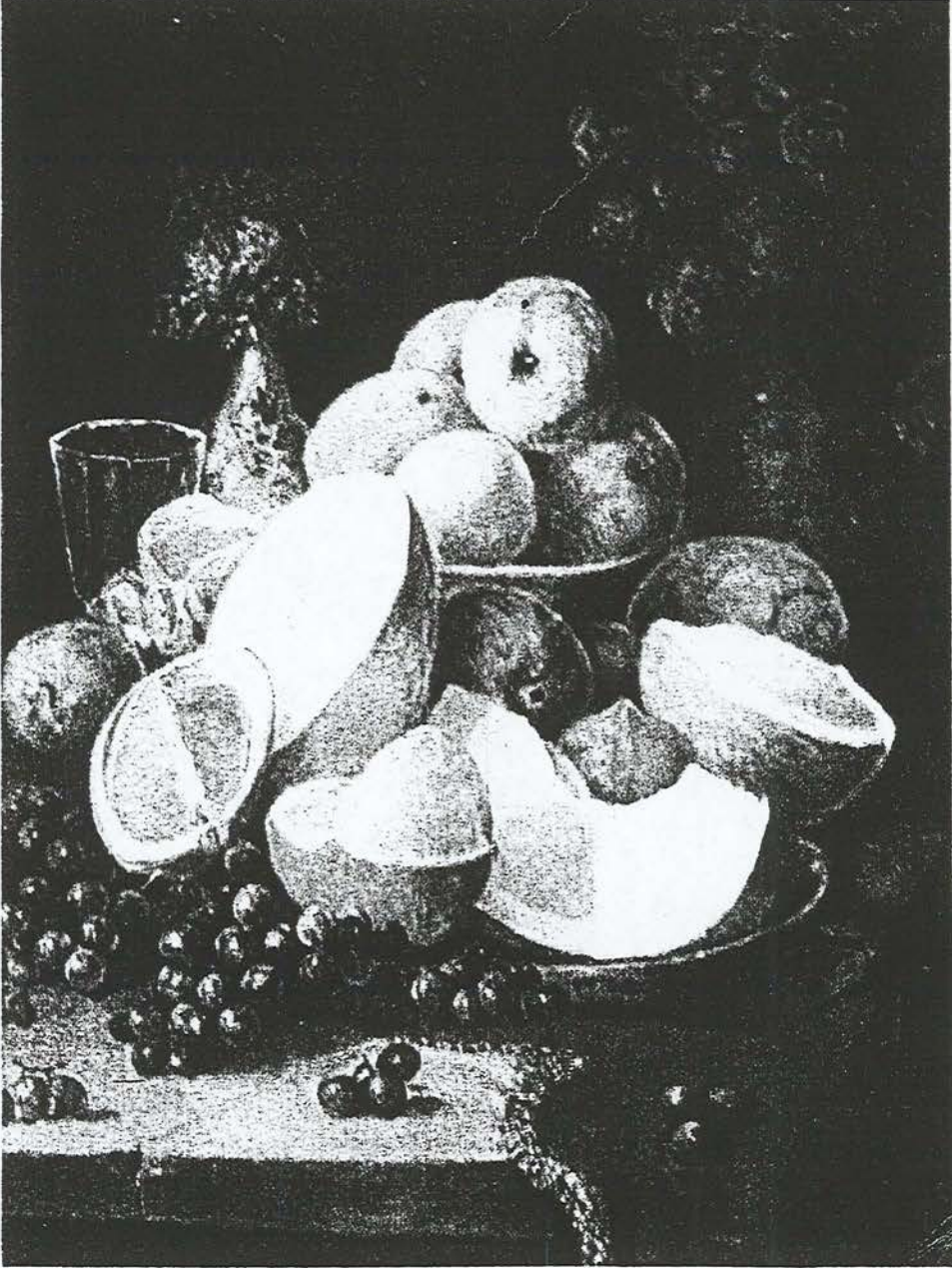
⁹ Sönmez G. OZANOĞLU, a.g.e., s.14.

¹⁰ Adnan TURANI, a.g.e., s.10.

¹¹ Bkz.: Nüzhet İSLİMYELİ, "Türk Resim Sanatından Örnekler I", ANKARA SANAT, No.7 (Kasım 1966), s.5.

Resim 22: Şeker Ahmet Paşa, 1865

Resim 23: Şeker Ahmet Paşa, "Meyvalar"

"Paris'de oniki yıl kalarak 1869 yılında yurda dönmüştür. Dönüşünde bazı memuriyetlere tayin edilmiş ise de o daima resimle uğraşmış ve yaptığı eserleri Paris'te ve başka memleketlerde açılan sergilere göndererek altın ve gümüş madalyalar almıştır. Fransızca'yı gayet iyi konuşması dolayısıyla, Mithat Paşa'nın yanında Umur-u Ecnebiye Müdürü olarak Bağdat'a gönderilmiş, Avrupa geleneklerini iyi bilmesi nedeniyle Teşrifat Müdürlüğüne atanmış ve daha sonra Beyoğlu ve Kadıköy Daire-i Belediye Müdürlüğünde bulunmuştur. 1876 yılında Türkiye'de kurulan ilk Millet Meclisine de milletvekili olarak seçilmiştir. 1877 yılında Viyana'da açılan umumi sergide Türkiye'nin komiseri olarak bulunmuştur. Roma Milletlerarası sergisinden bir şeref diploması ve 1891 yılında Berlin'de Güzel Sanatlar Sergisi'nden bir madalya almıştır. 1909 yılında Oxford Üniversitesi tarafından kendisine fahri doktorluk ünvanı verilmiştir. Osman Hamdi Bey bir çok memleketin eski eserler enstitülerinde de azalık yapmıştır."¹²

4 Eylül 1881 yılında Arkeoloji Müzesi Müdürü olarak görev almış, bu müzeyi kısa sürede Dünya arkeoloji müzeleri arasında üçüncü sıraya ulaştırmıştır.

"Osman Hamdi Bey, babası Ethem Paşa'nın Dahiliye Nezaretine gelmesinden istifade ederek illere tamimler göndermek ve onları, bu işle ilgilenererek memleketin her tarafında bulunan ve toprak altından çıkarılan eski eserleri müzeye getirtmek çarelerini aramış ve bunda başarılı olmuştur. Hamdi Bey'in memlekete ettiği hizmetlerden biri de yurdumuzda çıkan eski eserlerden bir çoğunun, yabancı devletler tarafından hediye olarak Padişah'dan istenmesi yolundaki girişimlere engel olması ve bir çok zorlukla bunların yurttan kalmasını sağlamıştır. Nitekim Almanya İmparatoru II. Wilhelm tarafından Almanya'ya götürülmek istenen İskender'in Lahdi'ni, II.Abdülhamid'in istemesine rağmen engel olmuş ve bu kıymetli eserin Türkiye'de kalmasını sağlamıştır."¹³

¹² Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.142.

¹³ Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.143.

"Osman Hamdi Bey'in, güzel sanatlar'ın kurucusu olarak da Türk kültür tarihinde seçkin bir yeri vardır. Batılı anlamdaki resmimizde insan konusuna değinen, resimlerinde figüre yer veren ilk ressamımızdır."¹⁴

"Resimlerinde Osmanlı dekorlarına yerleştirdiği figürler, görkemli giysileriyle dekora eşlik ederler. Bu dekor ve insanları Osmanlı Kültürü'nün simgesi olarak kullanmıştır. Öte yandan, insana ve özellikle kadına birey olarak anıtsal boyutlarda yer vermesi önemli bir katkıdır. Nitekim üstün bir işçilikle işlediği portreleri Türk resminin dönüm noktasını oluşturur."¹⁵ (Resim 24)

Yaşamı yoğun çalışmalarla geçmiş olduğu bilinen Osman Hamdi Bey 1910 yılında İstanbul'da ölmüş, Gebze Eskihisar'da toprağa verilmiştir.

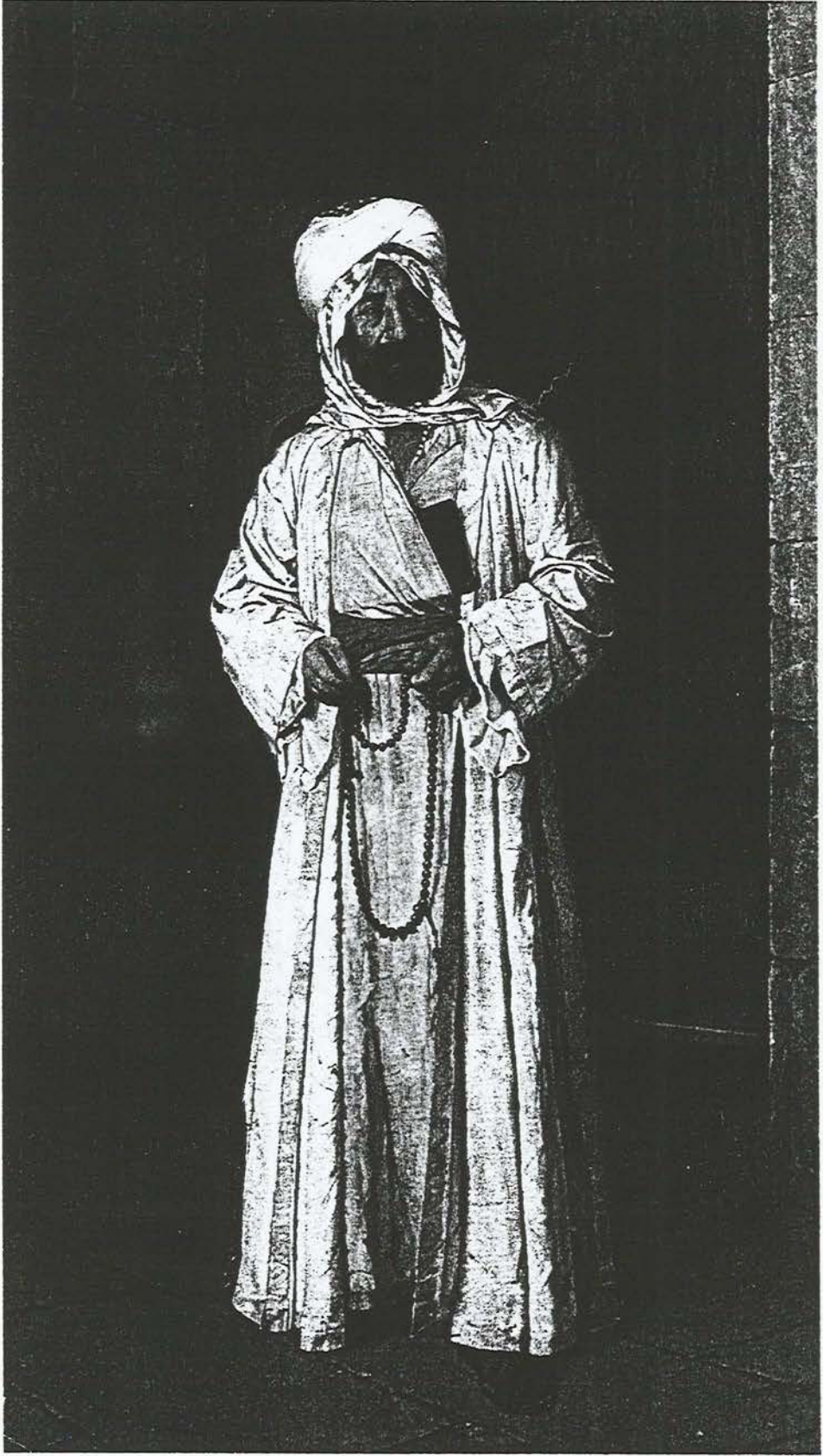
Türk resim sanatının ilklerinden bir başka sanatçı da Hoca Ali Rıza Bey'dir. 1857 yılında Üsküdar'ın Ahmediye mahallesinde doğmuştur. Babası süvari binbaşı Mehmet Rüştü'dür. Kuleli Askeri Lisesi'nde, Harbiye'de, emekli olduktan sonra da Çamlıca Kız Lisesi'nde resim öğretmenliği yapması öğrencileriyle içtenlik ve sevgiyle uğraşması onun "Hoca" olarak anılmasına neden olmuştur. Nakış nakış boyadığı İstanbul manzaraları ve "hayelleri" ile Hoca Ali Rıza batıya yönelen Türk resminin ilk ressamlarından birisidir. (Resim 25)

"Hüseyin Zekai Paşa (1860-1919) 1883 yılında Harbiye'den mezun olmuştur. Talebe iken yaptığı, Boğaziçi'nde donanmayı tasvir eden bir yağlıboya tabloyu Abdül Hamit'e takdim etmiş ve bunu beğenen Padişah onu, mülazim (teğmen) olarak yaverliğe tayin etmiştir. Eski eserlere meraklı olan Hüseyin Zekai Paşa'nın Boğaziçi'ndeki yalısı bir müze gibiydi. Avrupa da çok güzel eserler vermiş ve Osman Hamdi Bey ile döneminin en ileri ressamı arasında yer almışlardır. Hatta Zekai Paşa manzara resimlerinde Hamdi Bey'den daha modern bir görüşle Türkiye'de Empresyonizme yaklaşan ilk sanatçı olmuştur."¹⁶ (Resim 26)

¹⁴ Nurullah BERK-Adnan TURANI, a.g.e., s.131.

¹⁵ Nejad DİYARBEKİRLİ ve diğerleri, "Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No.3342, B.1, ankar, 1993, s.445.

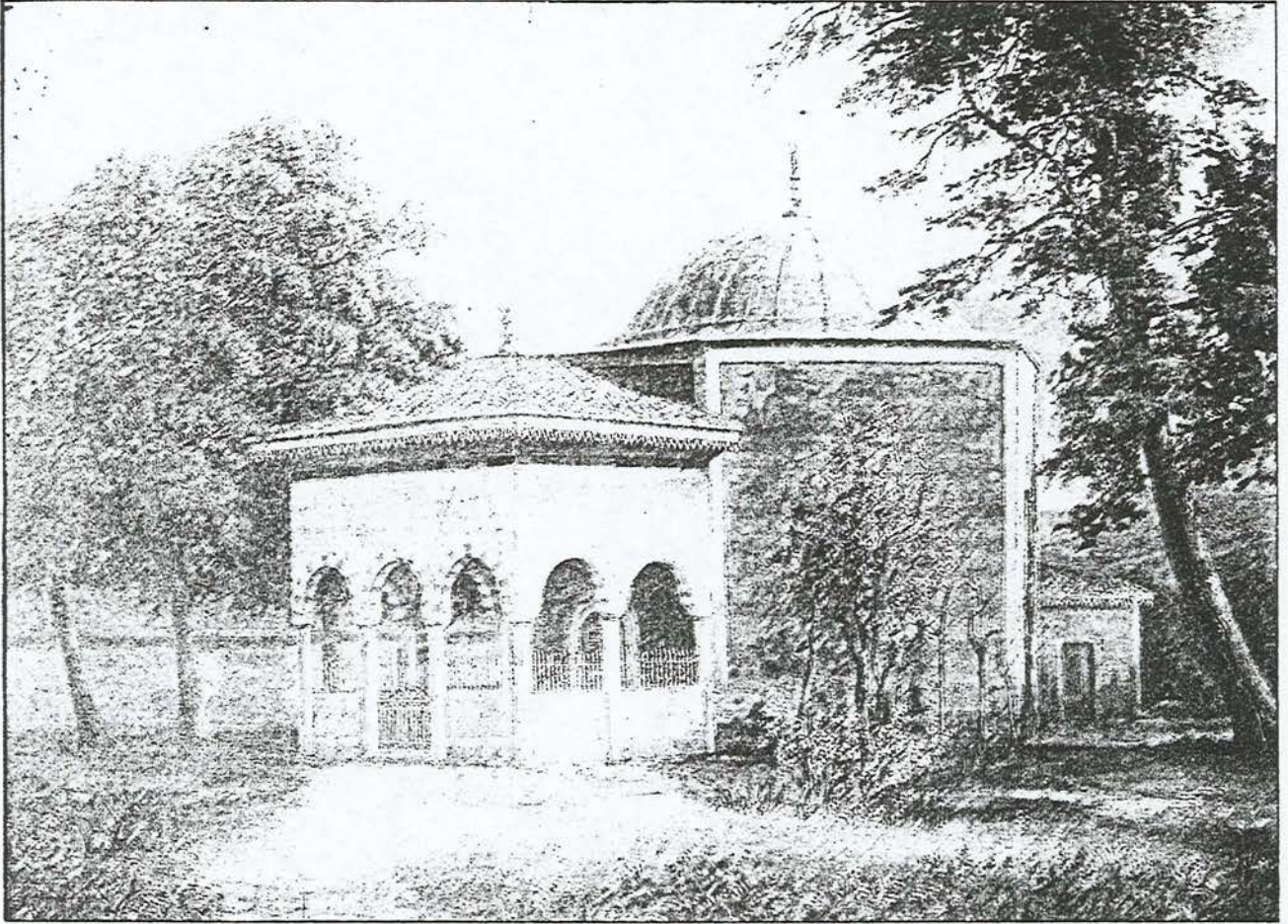
¹⁶ Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.151.

Resim 24: Osman Hamdi "Kendi Fotoğrafından Yapılmış Tablosu"

Resim 25: Hoca Ali Rıza, "Çeşme"

Resim 26: Hüseyin Zekai Paşa, "Söğütte Ertuğrul Gazi Türbesi

"Ahmet Ziya Akbulut (1869-1930) mekan ve perspektif sorunlarına eğilmiş, hatta bu konuda kuramsal kitaplar yazmıştır. Bu sanatçının manzaralarında Avrupa gravürlerinin veya orientalist resimlerin belgeleyiciliği dikkat çekmektedir. (Resim 27)

Resim tarihimizde ilkleri oluşturan bu sanatçıların, 1860 yılından XIX. yüzyılın sonuna kadar devam eden devrede ise Sanayi-i Nefise'de resim eğitimi alarak hükümet hesabına veya kendi hesaplarına Avrupaya giden sanatçılardan bazılarının yurda empresyonizm tarzını getirmesiyle başlamıştır. Bu yeni hareketin başında İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Hikmet Onat, Feyhaman Duran ve Avni Lifij gibi ressamlar görülmektedir.¹⁷

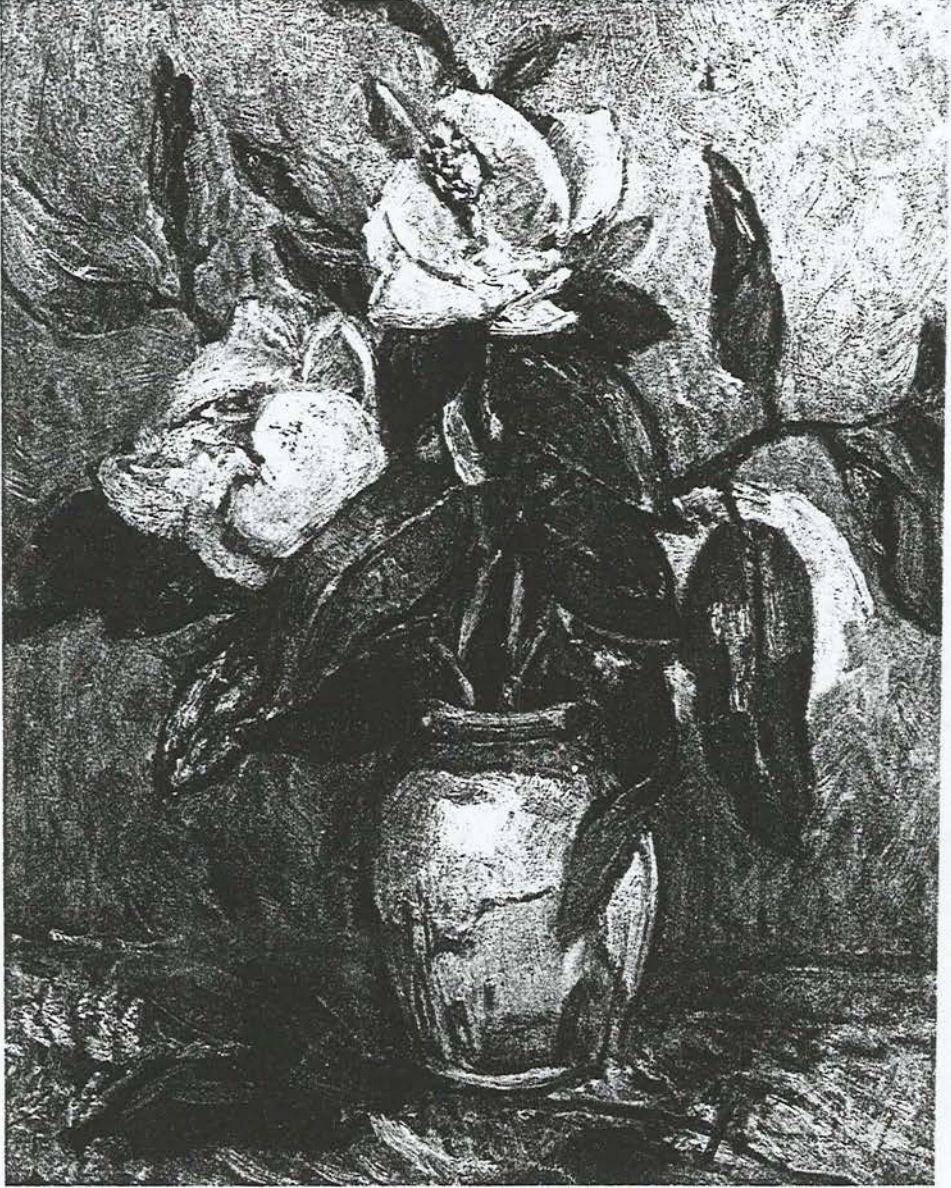
Bunlardan başka Sami Yetik, Ruhi Arel, Namık İsmail, Mehmet Ali Laga, Halil Paşa, Hasan Vecih Bereketoğlu gibi ressamlarımızda XX. yüzyılın başlarında batılı anlamda Türk resim sanatının gelişmesinde önemli rol oynamışlardır.

"İbrahim Çallı (1882-1960) İzmir'e bağlı Çal kasabasında doğmuştur. Küçük yaşlarda resme ilgi duymuş, zamanın büyük ressamı Şeker Ahmet Paşa'nın dikkatini çekerek onun koruyuculuğuyla Sanayi-i Nefise-i Şahane'ye (Güzel Sanatlar Akademisi) girmiştir. 1910 yılında Akademiyi bitirmiş ve aynı yıl Paris'e gönderilmiştir. İbrahim Çallı, Paris'te Ecole Nationale des Beaux-Arts'a (Paris Güzel Sanatlar Akademisi) girmiş, dört yıl Cormon'un atölyesinde çalıştıktan sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine, öteki Türk ressamları gibi memlekete dönmek zorunda kalmıştır. Döndükten sonra, Güzel Sanatlar Akademisinde hocalığa başlamış, yaş haddini doldurup emekliye ayrılıncaya kadar bu görevde kalmıştır. Akademi'de hocalığı bittikten sonrada çalışmalarını sürdürerek sergiler açmıştır. 22 Mayıs 1960 yılında vefat etmiştir. İbrahim Çallı, Paris'ten döndüğünden itibaren, Türk ressamları arasında empresyonizmin tatbikcilerinden olarak tanınmış, gerçekte ise onun tatbik ettiği, akademikleşmiş bir empresyonizm olmuştur. (Resim 28)

¹⁷ Celal Esad ARSEVEN. a.g.c., s.135.

Resim 27: Ahmet Ziya Akbulut "Leğimci"

Resim 28: İbrahim Çalli

Açık renklere yer veren bir palet, çevik ve sinirli fırça vuruşları, renk ahengine ait kuralların uygulama şekli onu biraz empresyonistlere yaklaştırmıştır. Empresyonizmin getirdiği ve yerleştirdiği kuralları devam ettirmişse de empresyonist bir ressam değildir. Kendine has bir kişiliği vardır. Çallı, uzun ömründe pek çok değerli eser bırakmıştır, hepsi aynı önemde olmamakla beraber bu eserler daima ilgiyle karşılanmıştır. Çallı'nın "İnönü Portresi", Zeybekler ve Mevleviler üzerine tanınmış kompozisyonları vardır. "Manolyalar"ı, Nü'leri Resim ve Heykel Müzesi'ndedir. Ressamlığı kadar nükteleriyle de meşhur olan Çallı hazır cevap, hoş sohbet, zeka dolu bir insandır."¹⁸

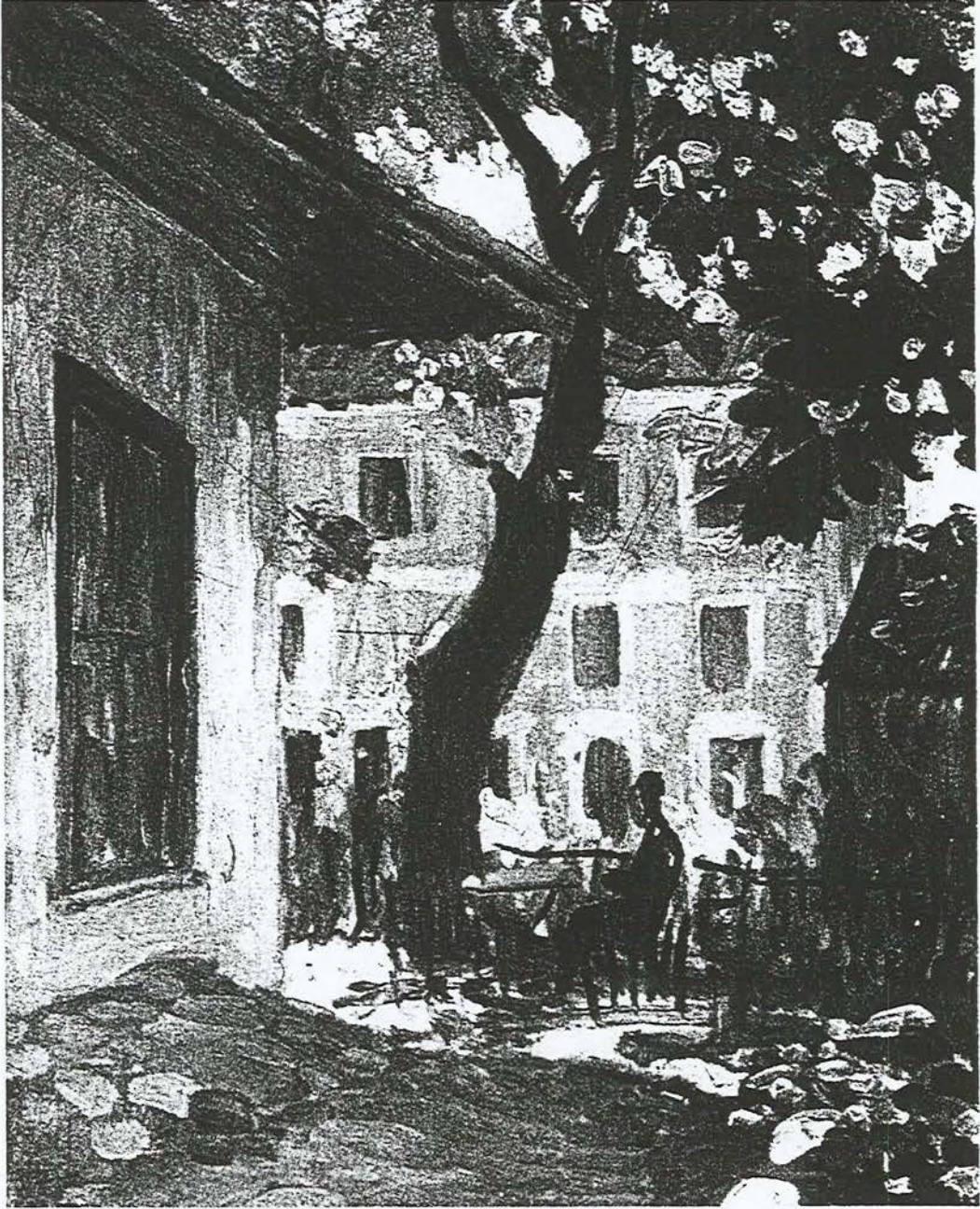
Türkiye'de empresyonizm'in en etkili ressamı olan Nazmi Ziya Güran (1881-1937) İstanbul Aksaray'da doğmuştur. Hoca Ali Rıza Bey'den ilk resim derslerini alan sanatçı, 1902 yılında Sanayi-i Nefise'ye yazılmış, Varniye ve Valeri'den altı sene kadar ders alarak 1908'de mezun olmuştur. Daha sonra Paris'e gitmiş ve orada üç ay Akademi Julian'da çalışmış, Marcel Bacbet ve Royer'nin atölyelerine de devam ederek 1909 yılında Cormon'un atölyesine girmiş ve 1914 yılına kadar orada çalışmıştır. Bu arada Almanya ve Avusturya'ya da giderek müzeleri gezmiş, bir müddet sonra İstanbul'a dönmüştür.

"Paris'teki eğitiminin ardından İstanbul'da yaptığı Haliç'in, Boğaz'ın, Maçka Sırtları'nın görünümleri turuncu, kırmızı renkli tasvirleri Fransız izlenimcilerinin resimlerinden hiç farklı değildir."¹⁹ (Resim 29)

Nazmi Ziya 1937 yılının Eylül ayında vefat etmiştir.

¹⁸ "Çallı İbrahim", HAYAT ANSİKLOPEDİSİ, C.II, İstanbul, ?, s.779.

¹⁹ Seyfi BAŞKAN, a.g.e., s.22.

Resim 29: Nazmi Ziya "Koç Kahvesi"

Aynı dönem sanatçılarından olan Halil Paşa (1857-1940) eski Tophane Meclisi Reisi Selim Paşa'nın oğludur. Askeri Rüştüye'de ve Harbiye'de eğitim görmüştür. 1874 yılında yüzbaşı rütbesiyle Askeri İdadi'ye resim öğretmeni olarak tayin olmuş, üç yıl kadar burada çalışan Halil Bey resim sanatını iletmek üzere 1880 yılında Paris'e gitmiş, orada Güzel Sanatlar okuluna girmiş ve Jerom'un atölyesinde sekiz yıl kadar çalışıp, 1888 yılında İstanbul'a dönmüştür. 1888 yılında Paris'te resim sergisinde eserlerini teşhir etmiş ve madalyalar kazanmıştır. Türkiye'de empresyonist tarzda resimler yapan ilk sanatçılardandır. Özellikle manzara anlayışı bakımından yenilikçidir ve 1914 yılından sonra esmeye başlayan yeni havanın müjdecisi olmuştur.(Resim 30) Boğaziçi kıyılarının resimlerini yapmış, denizi kendine özgü bir duygu ile resimlemiştir. Paris'te bulunduğu yıllarda daha çok portre ve figür çalışmıştır. Halil Paşa 1888 yılından 1900 yılına kadar Tıbbiye de resim öğretmenliği yapmış ve 1905 yılında Müze müdür muavinliğine tayin olmuş, 1906 yılında Harbiye'de resim öğretmenliği yapmış, 1917 yılında Sanayi-i Nefise Mektebine müdür olmuştur. Hamdi Bey'den sonra Türk resim sanatını Avrupaya tanıtan ikinci ressamdır. Paris sergilerinde kazandığı başarılar Türkler için iftihar kaynağı olmuştur.²⁰

Sami Yetik (1876-1945) İstanbul'da doğmuştur, Kuleli Askeri Lisesi'ne giderken resimle ilgilenmiş ve orada resim öğretmeni olan Osman Nuri Paşa'dan ve 1896 yılında Hoca Ali Rıza Bey'den resim dersleri almıştır.

Harbiye'den çıktıktan sonra Eyüb Askeri Rüştüyesi'ne resim öğretmeni olmuş, bu arada Sanayi-i Nefise Mektebine de devam ederek birincilikle diploma almıştır. 1910 yılında Paris'e gitmiştir. 1912 yılında dönmüş ve Kuleli Askeri Lisesi'ne resim öğretmeni olmuştur. Daha çok harb resimleri yapan Sami Yetik'e Türk resim sanatında en etkili harb ressamı denilebilir. Harb resimlerinin dışında çiçek ve cansız tabiat, kar manzaraları çalışmıştır. 1945 yılında en verimli döneminde vefat etmiştir.

²⁰ Bkz.: Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.176.

Resim 30: *Halil Paşa*

Aynı dönem ressamlarından Ruhi Arel (1880-1931) İstanbul'da doğmuştur. 1900 yılında Bahriye okulundan inşaat mühendisi olarak mezun olmuş, bu görevi sırasında aynı zamanda Sanayi-i Nefise Mektebi'ne devam ederek resmini ilerletmiştir. 1909 yılında sınava girerek Paris'e gitme hakkını kazanmıştır. Paris'te Güzel Sanatlar Akademisinde Cormon'la çalışmış ve 1914 yılında İstanbul'a dönerek Güzel Sanatlar Akademisine Profesör olmuştur.

Resimlerinde kompozisyona önem vermiştir, birkaç resminin dışında ev içlerinin yarı karanlığında gergef işleyen, halı dokuyan, süslenen kadınları resimlemiştir.²¹(Resim 31)

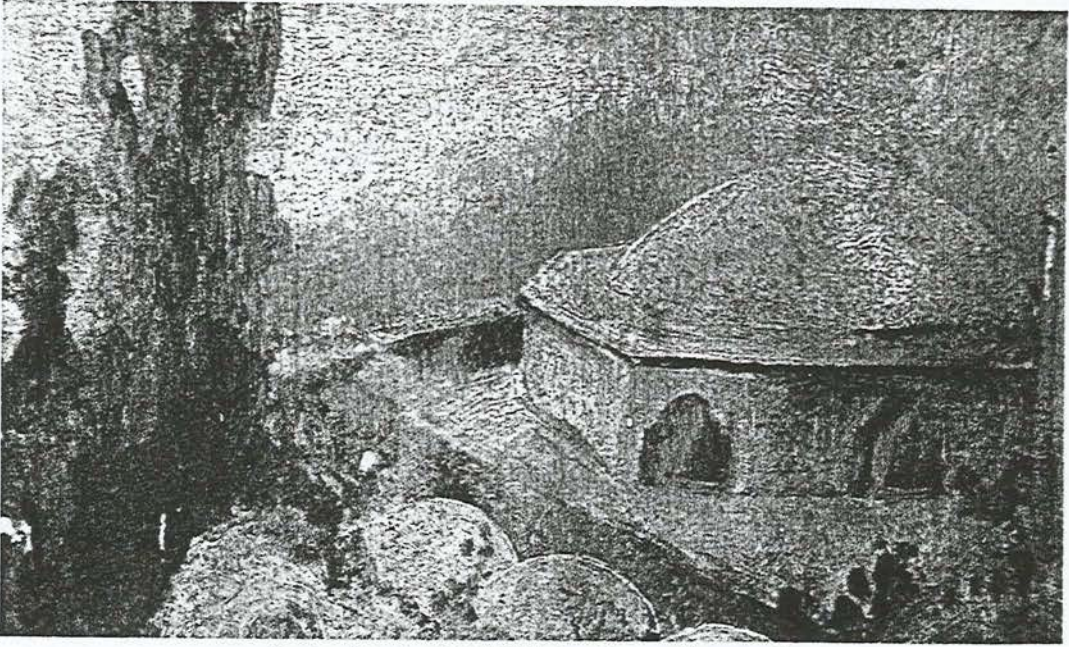
Avni Lifij (1886-1927) Samsunda doğmuştur. Çok küçük yaşlarda İstanbul'a gelmiş, eğitimini tamamladıktan sonra bir sene kadar Sanayi-i Nefise Mektebi'ne devam etmiştir. Resimdeki başarısını gören Osman Hamdi Bey onu Şehzade Abdülmecid Efendiye tavsiye eder ve Paris'e resim eğitimi için gönderilmesini sağlar. Paris'te Cormon'un atölyesinde beş yıl kadar çalışmış ve 1912 yılında İstanbul'a dönüşünde İstanbul Lisesi'nde ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim öğretmenliği yapmıştır. Son derece hassas ve romantik olan Avni Lifij aynı zamanda şairdir. Resimlerinde soylu bir şiir havası vardır. Peyzajlarındaki şeffaf renkler onun teknikteki ustalığını gösterir. Çizgilerindeki uyum ve renklerindeki harikuladeli dolayısıyla kimseye benzemeyen eserlerini imzasız olarak tanımak mümkündür. Birinci Dünya Savaşında Harbiye Nezareti tarafından Viyana'da açılan Türk ressamlar sergisi için yaptığı resimler çok taktir kazanmıştır. Türk resim tarihinde önemli bir yeri olan Avni Lifij 1927 yılında otuzsekiz yaşında iken vefat etmiştir.²² (Resim 32)

²¹ Bkz.: Scyfi BAŞKAN, a.g.e., s.21.

²² Bkz.: Cclal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.202.

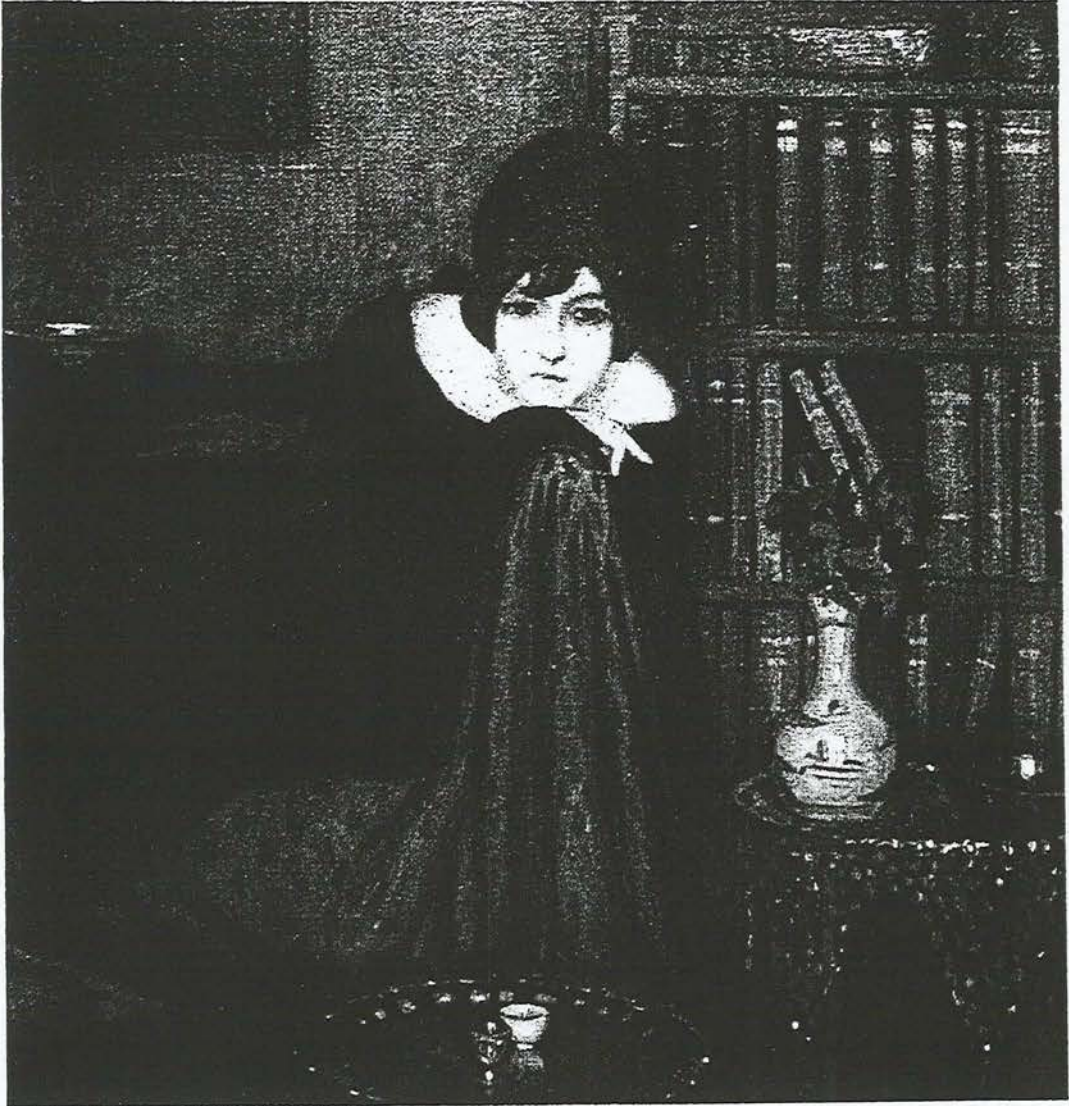
Resim 31: Mehmet Rıfî Arel, "Atatürk'ün İstanbul'da Karşılması"

Resim 32: Avni Lifij "Çukur Çeşme Hamamı"

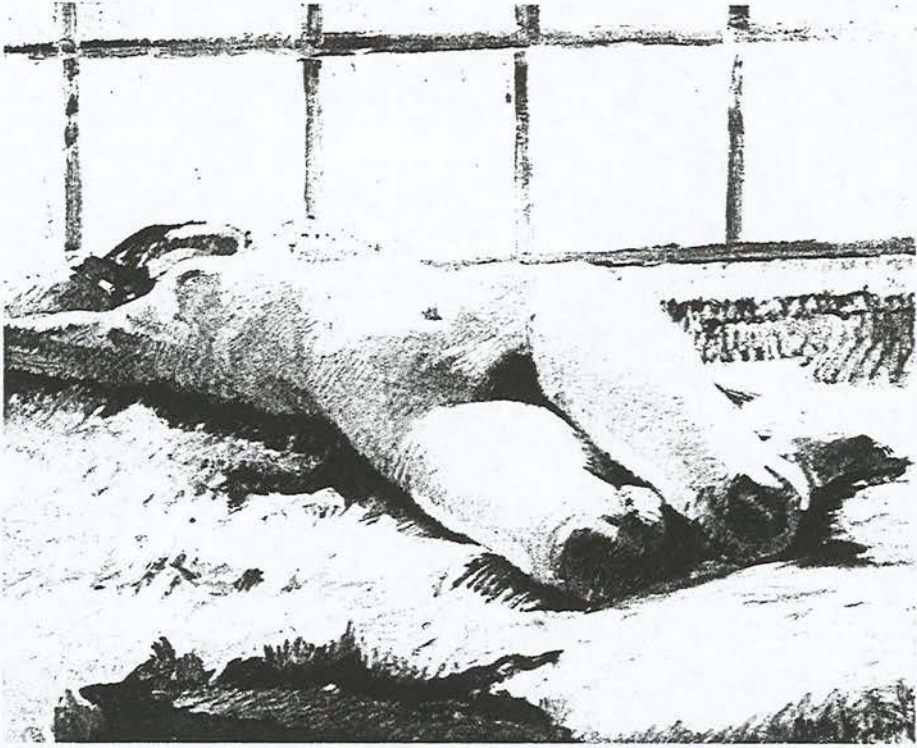
"Namık İsmail (1890-1935) İstanbul'da doğmuştur. Resme ilgisi ilkokulda başlamış, Galatasaray Lisesi'ndeiken okul müdürü olan Tevfik Fikret'in açtığı atölyede çalışmış, 1911 yılında sınıftan ayrılarak resim öğrenimi için Paris'e gitmiştir. Önce Academie Julian'de sonrada Fernand Cormon'un atölyesinde eğitim görmüştür. 1914 yılında tatil için İstanbul'a dönmüş ancak Birinci Dünya Savaşının çıkması ile cepheye gitmiştir. Bir süre sonra tifüse yakalanarak İstanbul'a dönmüş ve Hükümet tarafından savaş resimleri yapılması amacıyla Şişli'de açılan atölyede Nazmi Ziya, Avni Lifij, Hikmet Onat, İbrahim Çallı gibi sanatçılarla birlikte çalışmış, 1918 yılında, bu yapıtlarla Berlin ve Viyana'da sergiler düzenlemekle görevlendirilen Celal Esad Arseven'le birlikte Almanya'ya gitmiş, savaştan sonra Berlin'de kalmış ve Lovis Corinth ile Max Liebermann'ın atölyelerinde çalışmalarını sürdürerek 1919 yılında Türkiye'ye dönmüştür. Önce resim öğretmenliği sonrada İleri gazetesinde ressamlık ve yazı işleri müdürlüğü yapmış, 1920 yılında bir yıl için İtalya'ya, 1922 yılında da dört yıllığına Paris'e gitmiş, İstanbul'a döndükten sonra 1926 yılında Maarif Vekaleti (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından okullarda resim eğitimini denetlemekle görevlendirilmiştir.

1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisine müdür olmuş ve ölümüne kadar bu görevi sürdürmüştür. Namık İsmail, kuşağının öbür sanatçıları gibi Fransız izlenimcilerinden etkilenmiş ancak hiç bir zaman saf bir izlenimci olmamıştır. Resimlerinde izlenimci ilkelerden yola çıkarak dışavurumculuğa yaklaşan bir tutum izlediği görülür. Manzara ve figür en çok işlediği konulardır. Denizin, derelerin, boğaz ve marmara kıyılarıyla, Bursa görünümünün ağırlıkta olduğu manzaralarında, kimi zaman uyumlu maviler, sarılar, yeşiller kullanarak uçucu, hafif fırça vuruşlarıyla dışavurumculuğa yaklaşan bir teknik uygulamıştır."²³ (Resim 33-34-35)

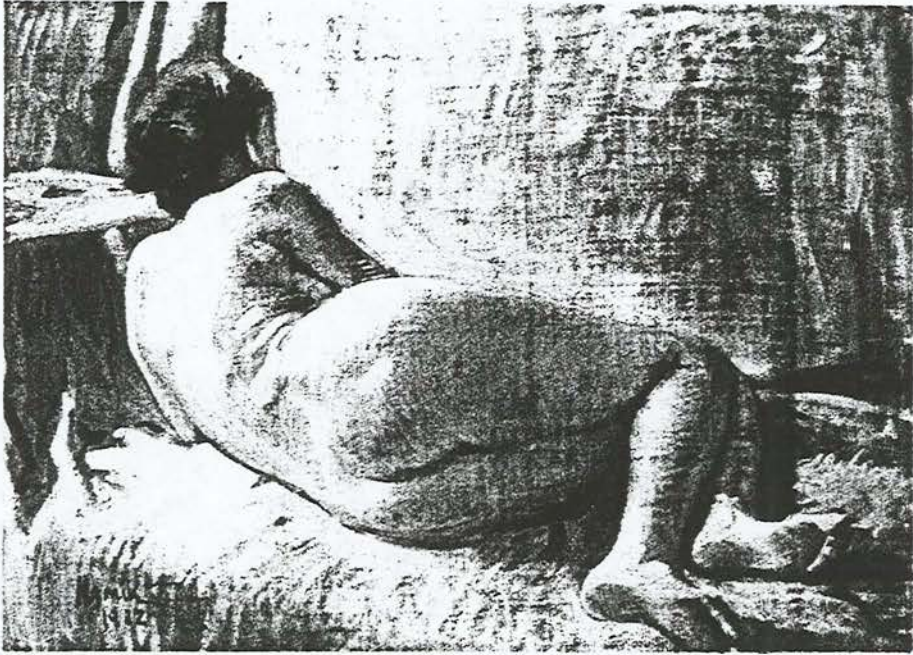

Resim 33: *Ayrıntı*, 1987

²³ "Namık İsmail", TÜRK VE DÜNYA ÜNLÜLERİ ANSİKLOPEDİSİ, Anadolu Yayıncılık A.Ş. C.VIII, İstanbul, s.4136.

Resim 34: Namık İsmail "Yatan Çıplak", 1927

Resim 35: Namık İsmail, "Çıplak"

Mehmet Ali Laga (1875-1947) Trablusgarb'da doğmuştur. Bu bölgenin ünlü Zafirizade ailesindedir. Daha Kuleli'deki öğrencilik yıllarında resimde belli bir düzeye ulaşmış, Hoca Ali Rıza Bey'le Fausto Zonaro'nun öğrencisi olmuştur. Fakat o, daha çok kendi kendini yetiştirmiştir. İzlenimci adı verilen meşrutiyet kuşağı içinde, Nazmi Ziya Güran'la birlikte gerçek anlamda izlenimci bir paletin sahibi olmuştur. Çeşitli görevlerde bulunmuş, Balkan Savaşında Edirne'nin düşüşü üzerine Mehmet Sami Yetik'le birlikte tutsak olmuştur. Sofya Akademisi Müdürü Mitof'un önerisiyle düzenledikleri sergiler Sofya sanat çevresini büyülemiştir. Binbaşılıktan emekli oluncaya dek Işıklar ve Kuleli Askeri Liselerinde öğretmenlik yapmıştır. Namık İsmail'in müdürlüğü döneminde fahri olarak Akademi İdari Müdürlüğü de yapmıştır. İstanbul'da ölmüş, Beşiktaş'a gömülmüştür. Müzeler'de, Milli Kütüphane başta olmak üzere bir çok resmi ve özel koleksiyonlarda yapıtları vardır.²⁴ (Resim 36)

Türk resim sanatında önemli bir yeri olan Hikmet Onat (1880-1977) Bahriye Okulundan mülazim (teğmen) olarak çıktıktan sonra Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girmiş ve 1910 yılında diğer arkadaşlarıyla birlikte Paris'e gönderilmiştir. Orada Cormon'un atölyesinde dört sene çalıştıktan sonra memlekete dönerek Güzel Sanatlar Akademisine öğretmen olmuştur. İlk önceleri figür ve portre çalışmış, daha sonraları manzara resimlerine geçerek bir açık hava ressamı olmuştur. Suların dalgalarındaki akisleri, sahillere bağlı gemi ve kayıkları resmetmekten büyük bir zevk duymaktadır. Empresyonist bir manzara ressamı olan Hikmet Onat doğadaki renk ve ışıkları en küçük teferruatına kadar gören ve bunları büyük bir sadakatle ifadeye çalışan bir ressamdır. Avrupa'dan gelen ilk ressamların ilk Galatasaray sergilerindeki resimlerde göze çarpan özelliklerine bağlanarak bu yolda devam eden Hikmet Onat konularını genellikle durgun suların akislerinde aramıştır.²⁵ (Resim 37)

²⁴ Bkz.: Nüzhet İSLİMYELİ a.g.e., s.7.

²⁵ Bkz.: Celal Esad ARSEVEN, a.g.e., s.194.

Resim 36: Mehmet Ali Laga, "Kayıklar"

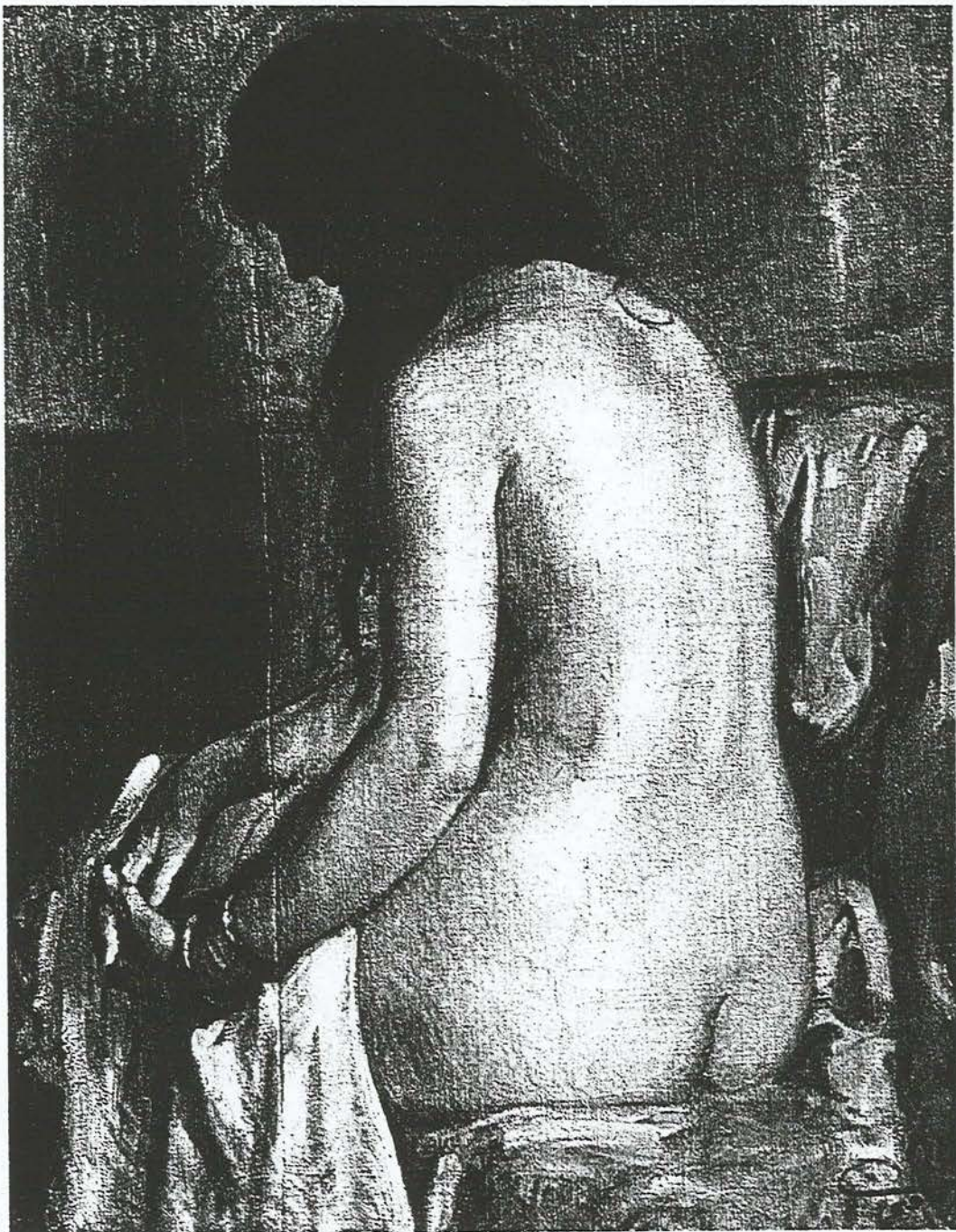
Resim 37: Hikmet Onat, "Manzara"

Celal Esad Arseven, (1875-1971) İstanbul'da doğmuştur. Sadrazam Müşir Esad Paşa'nın oğludur. II. Abdülhamid'in buyruğu ile asker olarak yetiştirilmiş, Hoca Ali Rıza Bey'le Fausto Zonaro'nun öğrencisi olmuştur. Abdülhamid tahttan indirilince, kolağası iken istifa ederek kendisini sanata adanmıştır. Saray çevresinde etkindir, Enver Paşa'ya Şişli Atölyesini kurdurup, burada önde gelen resamlara yaptırdığı eserlerle 1918 yılında Viyana ve Berlin sergilerini organize etmiştir. Uzun yıllar Akademi Şehircilik Kürsüsü Profesörlüğü yapmış, iki dönem Giresun Milletvekili olarak yasama görevi de üstlenmiştir. Güçlü bir suluboya ressamı ve aynı zamanda Suluboya Ressamları kurucu üyelerindedir. 1971 yılında İstanbul'da ölmüş ve Karacaahmet'e gömülmüştür. Küçük bir kitaplık oluşturacak kadar ansiklopedileri ve sanat kitapları vardır, aynı zamanda müzisyendir, Saban adlı opereti 1918 yılında Viyana'da sahnelenmiştir. Resimlerinin büyük bir bölümü Fransız asıllı ilk eşinden olan oğlu tarafından Fransa'ya götürülmüştür.²⁶

Feyhaman Duran (1886-1970) 1914 dönemi sanatçıları arasında figür ve portre ressamı olarak tanınmıştır. Portre çalışmaları arasında, ressamın meydana getirdiği en ilginç dizi Topkapı Sarayı görüntüleri olmuştur. Feyhaman Duran, bir minyatür sanatçısı işçiliğiyle Topkapı Sarayı'nın salonlarını, avlu ve koridorlarının resimlerini yapmıştır. 1944 ile 1947 yılları arasında dört yıl boyunca Topkapı Sarayında çalışarak buranın bir panoramasını meydana getirmiştir. Yaşamının son yıllarında oturduğu Rumelihisarı'ndaki yalısının penceresinden yaptığı boğaz görünümüleride önemli eserlerindedir.(Resim 38) Feyhaman Duran 1970 yılında İstanbul'da ölmüştür.²⁷

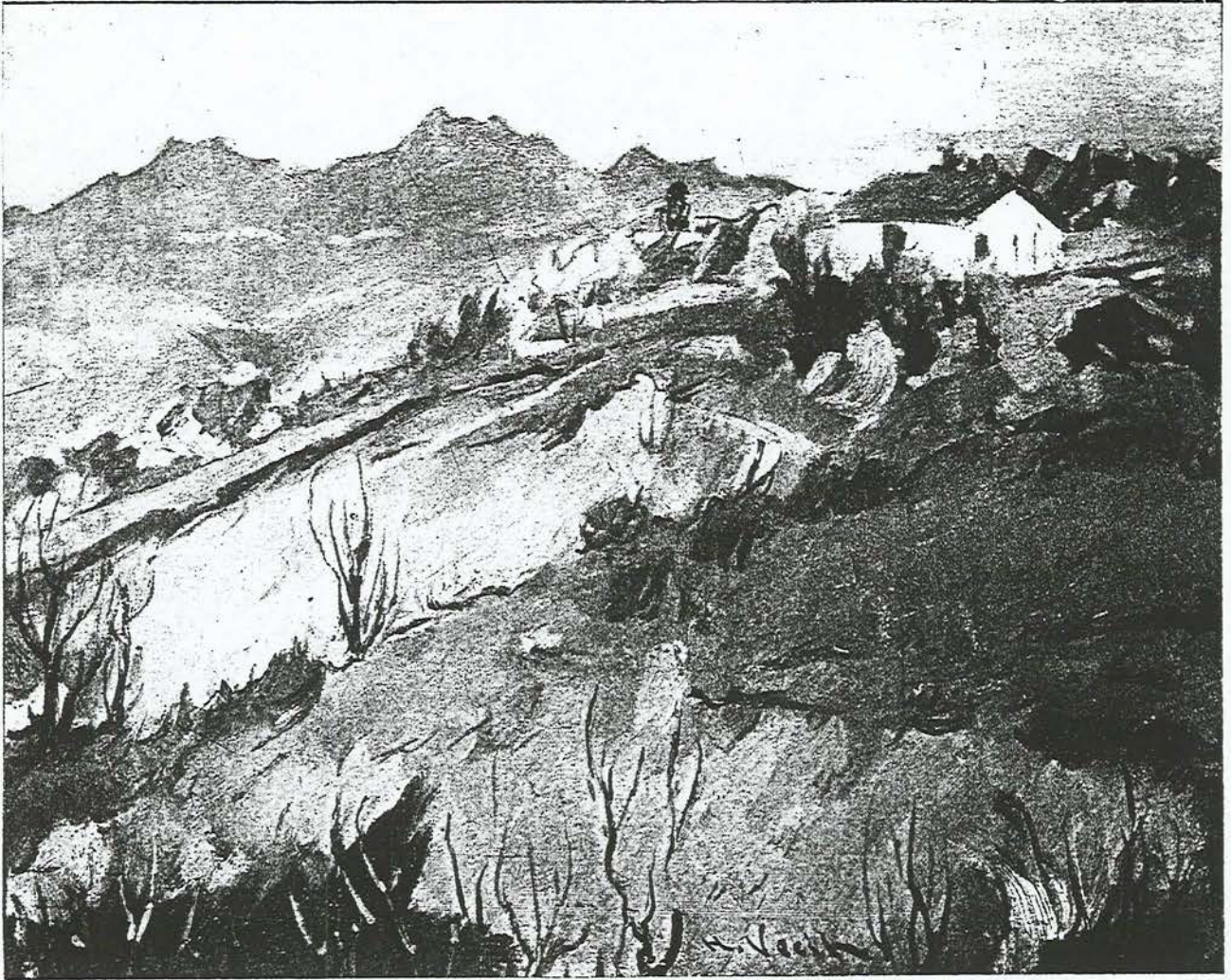
²⁶ Bkz.: Nüzhet İSLİMYELİ, a.g.e., s.?.

²⁷ Bkz.: Nurullah BERK, "Türk ve Yabancı Resminde İstanbul", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, 1977, s.31.

Resim 38: *Feyhaman Duran*

Hasan Vecih Bereketoğlu (1895-1971) 1895 yılında Mısır'da doğmuştur. Resimle ilk ilişkileri 1911 yılında Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra Halil Paşa'dan dersler almasıyla olmuştur. Daha sonra Paris'e giderek Academia Julian'da L.Simon'dan dersler almıştır. Grand Chaumier'de de çalışmıştır. Sanatçı Türk Ressamlar Cemiyeti ile Güzel Sanatlar Birliği'nin kurucularındandır. 1920 yılında ölümüne dek altıyüze yakın tablo yapmıştır. Çoğunlukla yağlıboya çalışmasına rağmen Nazmi Ziya Güran ile birlikte arasıra suluboya resim de yapmıştır.²⁸(Resim 39)

Resim 39: H.Vecih Bereketoğlu, "Peysaj"

²⁸ Bkz.: Seyfi BAŞKAN, a.g.e., s.29.

2. SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİNİN KURULUŞU

XIX. yüzyılda resime yönelik bir ilgi uyanmasına rağmen, II.Mahmut zamanındaki dedikodu ve uygulamaların etkisiyle resim ve canlı figürlerin resimlerini yapmak halk arasında günah sayılmaya devam etmiştir. Daha sonraları askeri okullarda resim dersleri verilmeye başlamış, fakat sivil okullarda buna gerek görülmemiş hatta resim dersleri programa dahil edilmediği için öğrencilerin resimle uğraşmasına engel olunmuştur.²⁹

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşuyla ilgili ilk girişimin Münif Paşa'nın Maarif Nazırlığı zamanında yapıldığı sanılmaktadır. 1878 yılında kurulması kararlaştırılmış olan okulun müdürlüğü'ne Guillemet adlı bir Fransız ressamın atandığı 31.Kasım.1878 tarihli "Takvim-i Vekayi" adlı gazetede yazılmıştır. Fakat okulun açılıp açılmadığı ve açıldıysa nerede olduğu bilinmemektedir. Bugünkü Güzel Sanatlar Akademisi, zamanın Ticaret Nazırı Raif Paşa ile gayet yakın dost olan Osman Hamdi Beyin girişimleriyle 1883 yılında açılmış ve okulun müdürlüğüne de 11.Eylül.1881 tarihinde Asar-ı Atika Müzesi Müdürü olarak atanan Osman Hamdi Bey getirilmiştir. Sanayi-i Nefise Mektebinin ilk yıllarında çalışan hocalar realist ve akademik ressamlar olduğundan eğitim tamamen bu yolla yapılmış, biraz da akademizme eğilim gösterilmiştir. O dönemde Sanayi-i Nefise Mektebinde biri hazırlık sınıfı olmak üzere üç sınıf oluşturulmuştur. Hazırlık sınıfı, karakalem sınıfına öğrenci hazırlamış, diğer sınıfta da yağlıboya çalışmaları yapılmıştır. Karakalem sınıfının başına Polonyalı ressam Varnier, yağlıboya sınıfının başına da İtalyan ressam Valery getirtilmiştir. O zamanlar okulda çıplak resim yapmak yasak olduğu gibi okula kadın model de getirilmemiştir. Ayrıca yasağın dışında, dönemin kültürel ve sosyal yapısı gereği çıplak model bulmak neredeyse olanaksızdır. Tenekeci, hamal, işçi, satıcı gibi insanlar gündelikle tutulmuş ve bu modellerin en çok portreleri ile elbiseli olarak gövde kısımları yapılmıştır.

²⁹ Bkz.: Nurullah BERK-Adnan TURANİ, "Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi", Tilgat Sanat Galerisi, İstanbul, ?, s.261.

Sanatçı yetiştirmek amacıyla açılan okulun öğrenci sayısı hayli az olup, öğrencilerin büyük çoğunluğunu da Rum ve Ermeni asıllı öğrenciler oluşturmuştur.

1909 yılında okulun eski ve yeni kısımları arasına iki oda daha eklenerek okul biraz daha büyütülmüş ve yeni ders programları hazırlanmıştır. 1911 yılında da bayanların resim ve heykeltraşlık eğitimi alması için İnas Sanayi-i Nefise Mektebi açılmıştır.

Sanayi-i Nefise'de eğitim görerek Avrupa'ya gönderilen İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hikmet Onat, Nazmi Ziya, Namık İsmail gibi ressamın İstanbul'a dönmelerinden sonra resim dünyasında uyanan yeni hareket, okulun programını da etkilemiş, hocalar değiştirilerek Türk hocalar alınmış, öğrenciler çalışmalarında akademik ve realist bağlarla çalışmaya zorlanmamıştır. Öğrenci, kendi ruhundaki sanat duygusunun gelişmesi için serbest bırakılarak realist resimden empresyonizme doğru bir hareket başlamış ve Cumhuriyet devrine kadar devam etmiştir. Bu esnada Avrupa resim alanında yeni başlayan empresyonizm, puantilizm, kübizm, fütürizm akımları bir sanat keşmekeşi yaratırken, Türk sanatçıları arasında da kuramsal karışıklıklar baş göstermiştir.³⁰

Cumhuriyet döneminde Güzel Sanatlar Akademisi adını alan okulda, ayrı ayrı öğretmenlerin gözetiminde dört atölye açılmış ve bu atölyelerin başına da İbrahim Çallı, Namık İsmail, Feyhaman Duran ve Hikmet Onat getirilmiştir. Örgün sınıfların dışında akşam kursları da açılarak heykel, canlı modelden krokiler ve resim çalışmaları yapılmıştır.

Ayrıca Nazmi Ziya, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Avni Lifij, Namık İsmail'den oluşan grup 1908 yılında Osmanlı Ressamlar Cemiyetini kurmuş 1910 yılında da cemiyet adına bir gazete yayınlarak sanat dergilerine öncülük etmişlerdir.

³⁰ Bkz.: Celal Esad ARSEVEN, "Türk Sanatı Tarihi", Milli Eğitim Basımevi, C.III, İstanbul, ?, s.131.

1919 yılında Osmanlı Ressamlar Cemiyetini Türk Ressamlar Cemiyeti'ne dönüştüren Çallı grubu, Cumhuriyet Dönemi atılımlarına yürekten destek vermişlerdir.³¹

3. TÜRKİYEDE İLK RESİM SERGİLERİ

28 Aralık 1845 tarihli bir belgeden, Oneker (Odeker)adında bir manzara ressamının sarayda bir sergi düzenlediği öğrenilmiş ve bu sergi 1870'den sonra sıklaşan resim sergilerinin bir başlangıcı olmuştur.

XIX.yüzyılın ilk yarısında askeri okullarda resim eğitime verilen önemden dolayı gençlerin Avrupa'ya gönderilmesi ve XIX. yüzyılın ikinci yarısında sivil okullarda da sürdürülen çabalar, toplumun bu etkinliklere ilgisini çekmek amacı taşıyan sergi girişimlerine yol açmıştır.

İstanbul'da 1832 yılında Takvim-i Vekayi adlı ilk Türkçe gazetenin yayınlanmaya başlaması ile hareketlenen basın hayatı da sanat konularına yer vermeye başlamış ve geçen otuz kırk yıllık süre içinde bu konular tekrar tekrar gündeme getirilmiştir. İstanbul'daki Türkçe basına sanatla ilgili yazılar konusunda "Levant Herald" ve "La Turquie" gibi yabancı dilde yayınlanan eserler öncülük etmişlerdir. Padişah Abdülaziz ve II.Abdülhamit dönemi basını, bir sanat eğitimi okulunun açılması ve sergilerle ilgili sorunları sık sık işlemişlerdir.³²

İstanbul'da gerçek anlamda ilk resim sergisi, Şeker Ahmet Paşa'nın çabalarıyla 27 Nisan 1873 pazar günü Sultan Ahmet'deki sanat okulu'nun bir salonunda açılmıştır.

³¹ Nejad DİYARBEKİRLİ ve diğerleri, "Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No.342, B.1, Ankara, 1933, s.445.

³² Bkz.: "İstanbul'daki İlk Resim Sergileri", ANADOLU UYGARLIKLARI GÖRSEL ANADOLU TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ, C.VI, İstanbul, 1982, s.1138.

Sergi'nin açılışına bazı vekil ve nazırlar, yüksek dereceli devlet memurları, İstanbul'daki elçilik mensupları, davetliler, yerli ve yabancı basın temsilcileri gelmiştir. Daha sonraki günlerde Yusuf İzzettin Efendi, Sadrazam Ahmet Rüştü Paşa, devrin Hariciye Bakanı ve komutanlar da sergiyi gezmişlerdir. Ahmet Ali'nin onbeş eseriyle katıldığı bu sergiye katılan diğer Türk ressamlar Kurmay Yarbay Mesut Bey, Askeri İdadi öğretmenlerinden Sait Bey, ressam Naim Bey, Yusuf Bahaddin Bey ile genç bir ressam olan Ahmet Bey'dir. Mesut Bey, bir Şehzade ve Yusuf İzzettin Efendi'yi gösteren üç portre ile üç deniz manzarası, Sait Bey suluboya ve yağlıboya eserleri, Naim Bey karakalem bir röprodüksiyon, Yusuf Bahaddin Bey karakalem bir resim ve Ahmet Bey bir Natürmort ile sergiye katılmıştır.

Yabancı ressamlardan ise en ünlüsü, daha sonraki yıllarda Beyoğlu'nda bir resim atölyesi açan ve 1876 yılında kurulmakla beraber 1877 yılındaki 93 harbi adıyla bilinen savaş nedeniyle faaliyete geçemeyen ilk Sanayi-i Nefise Okulu'nun müdürlüğüne atanan Mösyö Guillemet idi. Sanatçı, sergiye Sultan Aziz'i ayakta dururken gösteren bir eser, tepsi taşıyan bir zenci kadın tablosu, ayrıca bir portre ve dört natürmort ile katılmıştır. Eşi Madam Guillemet ise pastelle yapılmış bir çocuk portresi sergilemiştir. O yıllarda Galatasaray Sultanisi resim öğretmeni olan Mösyö Hayette'in yatan bir çıplak kadın tablosu büyük ilgi uyandırmıştır.

Daha sonraki yıllar da Sanayi-i Nefise Mektebi jüri üyesi olan Mösyö Acquaroni'nin karakalem iki portresi, suluboya ve karakalem eserlerle sergiye katılan mimar Bourmace'nin Boğazda Yalı, Hamam ve Port Sait Camisi tabloları, o sıralarda İstanbul'da bulunan Mösyö Palambo'nun bir tablosu, Madmazel V.de Stozemberg'in iki portresi bu ilk resim sergisi'nin göze çarpan eserleri arasındadır. Bu sergide ayrıca Sanat Okulu, Tıbbiye Mektebi ve Galatasaray Sultanisi öğrencilerinin eserleri de sergilenmiştir. Ahmet Ali'nin resim öğretmenliği yaptığı Sanat Okuluna gelir sağlamak amacıyla sergiye giriş paralı yapılmıştır.³³

³³ Bkz.: Sönmez G. OZANOĞLU, "Şeker Ahmet Paşa ve Türkiye'de İlk Resim Sergisi'nin 110. Yılı", PLASTİK SANATLAR DERGİSİ-YENİ BOYUT, No.55, (Mayıs 1983), s.22-23.

Bu serginin toplumda etkileri büyük olmuş, tablo meraklıları çoğalmış ve bu ilginin sonucunda İstanbul'da bir resim piyasası oluşmuştur. Resim satan büyüklü küçüklü çeşitli mağaza ve galeriler açılmış, serginin yarattığı etkiden cesaret alan bazı Hristiyan sanatçılar İstanbul'un değişik semtlerinde resim eğitimi yapmak amacıyla özel atölyeler açmaya başlamışlardır.

İkinci sergi yine Şeker Ahmet Paşa'nın çabalarıyla 1 Temmuz 1875 yılında Sultan Mahmut Türbesi yanındaki Darülfünun'un (üniversite) salonunda açılmıştır. Bu sergiye çok sayıda batılı levanten ve azınlık sanatçının yanı sıra Şeker Ahmet Paşa, Ahmet Bedri, Halil Paşa, Osman Hamdi Bey ve Nuri Bey Türk sanatçıları olarak katılmışlardır.³⁴

Bu ilk iki sergiden sonra "Elifba Kulübü" 1880 yılında, birincisi Tarabya Rum Kız Okulu'nda, ikincisi ise Tepebaşı Belediye Bahçesindeki Köşkte olmak üzere iki sergi açmıştır. 1880 yılında düzenlenen ilk sergi de yabancılar ve azınlıklar sayıca ağır basmışlardır.

İkinci sergide de gene çok sayıda yabancı ressamın yanı sıra Köçeoğlu Kirkor, Melkon Efendi, Civanyan, Bagos Şaşıyan, Oskan Efendi (heykeltıraş) ve Misak Efendi gibi gayri müslim Osmanlılar yer almıştır. Bu sergiye dönemin ünlü Türk sanatçılarından Ahmet Ali, Süleyman Seyid, Keçecioğlu Rıfat, Mahmud Münir ve Osman Hamdi Bey'lerin katıldıkları görülmektedir.

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasından sonra ilk kez 1885 yılının öğretim yılı sonunda düzenlenen öğrenci sergileriyle birlikte İstanbul'da sergiler devamlılığa kavuşur ve giderek daha ulusal bir nitelik kazanır.

---

³⁴ Bkz.: Nurullah BERK-Adnan TURANİ, a.g.c., s.160.

4. 19.YÜZYIL OSMANLISINDA RESİM ANLAYIŞI

Türk resim sanatının batılı anlamda oluşmasının başladığı dönem olan XIX. yüzyıl başlarından ortalarına kadar geçen dönemde çoğunluğu asker ressamlar oluşturmaktadır. Bunlar, ışık-gölge, hacim ve havaya göre değişen renklerin dışında konuya önem vermiş ve tabiatı aynen kopye etmişlerdir. Daha sonraki sanatçılar ise yine az çok realist, yani tabiata sadık olmakla beraber kompozisyonu ve renk değerlerini dikkate almış, tabiatı bir sanat görüşü ile ifadeye çalışmışlardır.

Türkiye'de resim Avrupalı bir realizme giderken, Avrupa çoktan beri realizm'den ve geleneklerden kurtularak resimde yenilik aramaktadır. Karanlık atölye resimlerinden vazgeçerek, dışarıda açık havada ve gün ışığı altında günün her anında renkleri değiştiren ışığı tablolarında göstermeye çalışmışlardır. Artık resmin aslına benzemesi aranmamaktadır.

Empresyonizm dediğimiz bu tarzın bizde benimsenmesi ise Sanayi-i Nefise Mektebi'nde eğitim görerek Fransa'ya gönderilen Çallı İbrahim, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Nazmi Ziya ve Namık İsmail gibi ressamların dönüşlerinde Sanayi-i Nefise'ye hoca tayin edilmesiyle başlamıştır.

Bu yeni devrede eski tarzdan yavaş yavaş uzaklaşmış ve doğanın her an değişen hava ve ışığını ifade edecek taze bir palet ve serbest fırça vuruşlarıyla çalışılmaya başlanmıştır.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu; yayıldığı geniş coğrafi alanlardan çeşitli etkiler almakla beraber İmparatorluk devrinde, kökü esas itibariyle Türk ve İslâm kaynaklarına dayanan bir Osmanlılık nizamı ve bu nizam içinde oluşan bir Osmanlı-Türk Medeniyeti meydana getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, XVI.yüzyılın sonlarına kadar süren gelişimi, bu dönemden sonra durmuştur. Bu durumun, Osmanlı Devleti'ni yönetenler tarafından farkedilmesiyle, İmparatorluğun yıkılışını önlemek ve ona yeniden güç kazandırmak amacı ile, Batı'nın bilgi ve tekniğinden yararlanılmaya çalışılmıştır. Batı ile gelişen ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin siyasi hayat ve idari örgütlerinde olduğu kadar, toplumsal ve kültürel varlığında da yavaş yavaş değişimlere yol açmıştır.

Asıl maksat ve amaç olmadığı halde yenileşme hareketleri, Osmanlılar'da sanatı etkilemiş ve yenileşmenin gelişmesinden daha geniş oranda Batı Sanatı Osmanlı'ya girmiştir.

Birçok yabancı ressam gelerek, resimler yapmışlar, bunların yaptıkları resimler, Türkiye'ye ait yazılı kitaplarda kullanılmış, bazıları albüm halinde yayınlanmış, bazılarında koleksiyonlarda yer almıştır.

XIX.yüzyıla beraber Türklerden de, Mühendishane ve Harbiye Mektebi'nden mezun olanlar, Paris'e eğitim ve öğretim için gönderilmişlerdir. Batı tarzında, yağlıboya ve suluboya resimler yapılmaya başlanmıştır. Türk Resim Sanatında, minyatürden, Batılı anlamda yağlıboya resme geçiş bu süreç içerisinde olmuştur.

Eski minyatür gelenekleri tamamen bırakılarak, perspektif kurallarına uygun, izlenimci bir anlatım hakim olmuştur.

Renkler, eskiden olduğu gibi düz bir yüzey halinde, saf olarak kullanılmayıp, ışığın etkilerine göre yarım tonlar ve gölge-ışıklarla ifade edilmeye başlanmıştır. Böylelikle, Türk resmi yeni bir döneme girmiştir.

XIX.yüzyılda meydana gelen bu değişimi Batı Sanatını taklit saymak ve geleneksel sanatımızdan uzaklaşmak olarak yorumlamak yanlıştır. Bu süreç içerisinde, Türk Resim Sanatı yeni bir tarz ve anlatım kazanmıştır.

TANIMLAR

- ANTİKİTE** : Yaklaşık olarak M.Ö. VI..yüzyıla M.S.III.yüzyıl arasında kalan dönem. Bu dönemde varlığını sürdürmüş tüm uygarlıklar için değil, sadece Yunan ve Roma için kullanılır.
- AYET** : Kur'an surelerini meydana getiren cümle veya cümleciklerin herbiri.
- ESTAMP** : Çin'de ve Japonya'da ipek ya da kağıt üzerine baskı teknikleri kullanılarak yapılmış ve genel olarak rulo biçiminde saklanan resim.
- FIKİH** : Müslümanlıkta din ve dünya işleri hakkında ana kaynaklardan yararlanılarak konulmuş olan kuralların tümü.
- HUMBARA** : Demir veya tunçtan dökülmüş, yuvarlak ve boş olan içine patlayıcı maddeler doldurulup havan topu veya el ile atılan yuvarlak bir tür bomba, kumbara.
- KARYATİD** : Antik mimarlıkta kadın heykeli biçiminde sütun.

RESİM DİZİNİ

		Sayfa No
Resim 1	Gentile Bellini, "Fatih Sultan Mehmet"	8
Resim 2	Sinan Bey, "Fatih Portresi"	9
Resim 3	Melchior lorichs, "Sipahi"	11
Resim 4	J.B. Van Mour, "III. Ahmet'in Av Eğlencesi"	19
Resim 5	Hogart, "Bir Camii İçi"	21
Resim 6	Hogart, "Sultan Ahmet'in Taç Giymesi"	21
Resim 7	C.Van Loo, "Gözdesine Konser Verdiren Büyük Türk"	22
Resim 8	A.de Favray, "Türk Kıyafetinde Vergennes Kontu"	23
Resim 9	Francis Smith, "Sultan İngiliz Elçisini Huzura Kabul Ediyor"	27
Resim 10	Antoine Ignace Melling, "Sultanın Hareminden Bir Bölüm"	28
Resim 11	William Bartlett, "Okmeydanı'ndan Görünüm"	31
Resim 12	Felix Ziem, "İstanbul Manzarası"	32
Resim 13	Jean Schranz, "Boğaz Görünümü"	33

Resim 14	Amadeo Preziosi, "Kapalıçarşı"	34
Resim 15	I.K. Ayvazovski, "Çırağan Sarayı Önünde Osmanlı Donanması"	36
Resim 16	I.K. Ayvazovski, "Ay Işığında Eyüp"	37
Resim 17	Pierre Désiré Guillemet, "Sarahlı Kadın"	39
Resim 18	Pierre Désiré Guillemet, "Sarahlı Kadın"	40
Resim 19	Jean-Leon Gérôme, "Yılan Oynatıcısı"	42
Resim 20	Fausto Zonaro, "Venedik Görünümü"	44
Resim 21	Süleyman Seyyit, "Şebboy"	49
Resim 22	Şeker Ahmet Paşa, ...	52
Resim 23	Şeker Ahmet Paşa, "Meyvalar"	53
Resim 24	Osman Hamdi, "Kendi Fotoğrafından Yapılmış Tablosu"	56
Resim 25	Hoca Ali Rıza, "Çeşme"	57
Resim 26	Hüseyin Zekai Paşa, "Söğütte Ertuğrul Gazi Türbesi	58
Resim 27	Ahmet Ziya Akbulut, "Lehimci"	60
Resim 28	İbrahim Çallı, "	61
Resim 29	Nazmi Ziya, "Koç Kahvesi"	63
Resim 30	Halil Paşa	65
Resim 31	Mehmet Ruhi Arel, "Atatürk'ün İstanbul'da Karşılması" ...	67
Resim 32	Avni Lifij, "Çukurçeşme Hamamı"	68
Resim 33	Namık İsmail, "Sedirde Uzanan Kadın"	69
Resim 34	Namık İsmail, "Yatan Çıplak"	70
Resim 35	Namık İsmail, "Çıplak"	70
Resim 36	Mehmet Ali Laga, "Kayıklar"	72
Resim 37	Hikmet Onat, "Manzara"	73
Resim 38	Feyhaman Duran	75
Resim 39	Vecihi Bereketoğlu, "Peysaj"	76

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- AKSOY Fahir : "İslâm'da Resim Yasağı ve Osmanlılar", GÖSTERİ, S.1, (Ocak 1981)
- ANAFARTA Nigar : Topkapı Sarayı Padişah Portreleri, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1966.
- ARSEVEN Celal Esad : Türk Sanatı Tarihi, Milli Eğitim Yayınları, C.III, İstanbul, ?.
- _____ : "Belliniler", YENİ İNSAN, ?, (Eylül 1966).
- BERK Nurullah : Türk ve Yabancı Resminde İstanbul, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1977.
- _____ : "İstanbul'daki İlk Resim Sergileri", ANADOLU UYGARLIKLARI GÖRSEL ANADOLU TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ, C.VI, Görsel Yayınları, İstanbul, 1982.

- BERK Nurullah- : Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı
TURANİ Adnan : Tarihi, Tilgat Yayınevi, İstanbul, ?.
- BAŞKAN Seyfi : Ondokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türk Ressamları,
Kültür Bakanlığı Yayınları No.1321, B.1, Ankara,
1991.
- BOPPE A (Çev.M.Ali : "XIII. Yüzyılda Türkiye'ye Gelen Yabancı Ressamlar",
KAYABAL) : HAYAT TARİH MECMUASI, (Haziran 1968).
- CEZAR Mustafa : Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi, Türkiye İş
Bankası Kültür Yayınları, No.109, B.1, İstanbul, 1971.
- ÇAĞLAR Acar : "Fatih ve Bellini", ANKARA SANAT, S.78, (Ekim
1972).
- DİKMEN Halil : "Batı Geleneğine Bağlı Türk Resim Sanatı", YELKEN,
S.119, (Ocak 1967).
- DİYARBEKİRLİ Nejad : Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı, Türkiye İş Bankası
ve diğerleri : Kültür Yayınları, No.342, B.1, Ankara, 1993.
- _____ : "Çallı İbrahim", HAYAT ANSİKLOPEDİSİ, Doğan
Kardeş Yayınları, C.II, İstanbul, ?.
- _____ : "Namık İsmail", TÜRK VE DÜNYA ÜNLÜLERİ
ANSİKLOPEDİSİ, Anadolu Yayıncılık, C.VIII,
İstanbul, ?.
- DOLU Edibe : "Osmanlı Sarayında Bir İtalyan Ressam Zonaro",
HAYAT TARİH MECMUASI, (Eylül 1970).
- ERKİLİÇ Özay : "Türk Resim Sanatının Tarihsel Serüveni ve IBM
Kolleksiyonu", I.B.M. DERGİSİ, S.18, İstanbul,
1990.

- GERMANER Semra- : Oryantalizm ve Türkiye, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı
İNANKUR Zeynep : Sanat Yayınları No.4, İstanbul, 1989.
- İLİKSİZ Yaşar : "İslâm'da Resim", İZLENİM, No.11, 1993.
- İPŞİROĞLU Mazhar : "İslâm'da Resim Yasağı ve Sonuçları", Türkiye İş
Şevket : Bankası Yayınları No.137/14, İstanbul, 1973.
- İSLİMYELİ Nüzhet : "Lâle Devri ve Sonrasında Resim", ANKARA SANAT,
S.7, (kasım 1966).
- İSLİMYELİ Nüzhet : "Türk Resim Sanatından Örnekler", ANKARA SANAT,
S.7 (Kasım 1966).
- KINAY Cahit : Sanat Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınları No.1443, B.1,
Ankara, 1993.
- OZANOĞLU G.Sönmez : "Şeker Ahmet Paşa ve Türkiye'de İlk Resim Sergisinin
110.Yılı", PLASTİK SANATLAR DERGİSİ YENİ
BOYUT, (Mayıs 1983).
- RENDİ Günsel : "19.Yüzyılda Kalemışı Nakış-Duvar Resmi",
TANZİMATTAN CUMHURİYET'E TÜRKİYE
ANSİKLOPİDİSİ, ., C.VI, İstanbul, 1989.
- RENDİ Günsel : Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı, Hacettepe
Üniversitesi Yayınları C.17, Doçentlik Tezi, Ankara,
1977.
- RENDİ Günsel- : Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı
EROL Turan : Tarihi", Tilgat Basımevi, C.I, İstanbul, 1980.